

# خلاصہ حالات

حضرت شیخ الاسلام اخون خواجہ عبدالسلام صاحب حسنی قدس سرہ

مستطاب

# حکیم الاسلام

مؤلف

مولوی ابوالحسن مسید صاحب بنی القادری واپختی

باراول

مطبع حسنی نوکل رشیدی چھاپ

۱۸۹۷ء

# فہرست کتاب تحفہ اسلام

ردیف	خلاصہ مضامین	ردیف	خلاصہ مضامین	ردیف
۱۵	ذکر فراغت یافتن حضرت آخوند صاحب	۱۴	۲	۱ در حمد۔
	از تعلیم باطنی و تقرر حضرت بردکالت بادشاہی		۳	۲ در نعت۔
۱۶	دولت و جاہ ظاہری حضرت آخوند صاحب	۱۵	۴	۳ تذکرہ مقصود کتاب و دوہم تالیف۔
۱۶	کیفیت تعلیم باطنی حضرت آخوند صاحب	۱۶	۵	۴ مختصر حالات والدینرگوار حضرت آخوند صاحب
	و مدت تعلیم و تلقین و تعداد مریدان و تلامذہ		۶	۵ چہار مکاتیب والد ماجد حضرت آخوند صاحب
۱۶	ذکر مجاز بودن حضرت آخوند صاحب	۱۷	۱۰	۶ نقل اندراج تاریخ خزینۃ الاصفیاء متعلقہ حالات حضرت آخوند صاحب۔
	بطریق اربعہ شعبہ ہامی نسبت ایشان۔		۱۰	۷ ذکر حالات حضرت حافظ عبد الغفور صاحب
۱۹	تذکرہ توجہ حضرت آخوند صاحب نسبت	۱۸		۸ قدس سرہ مرشد حضرت آخوند صاحب
	تعلیم اشخاص و عام حالت ایشان		۱۲	۹ بشارت ولایت قبل از ولادت حضرت آخوند صاحب۔
۱۹	مجموعہ مکاتیب حضرت آخوند صاحب	۱۹		۱۰ اجابت دعای مرعندہ حضرت آخوند صاحب
	دوازده مکاتیب کہ بہم رسیدند۔		۱۳	۱۱ بشارت ولایت بزمانہ صغیر سنی حضرت آخوند صاحب۔
۲۵	کیفیت استغراق حضرت آخوند صاحب	۲۰		۱۲ احوال طفلی حضرت آخوند صاحب
۲۶	بیان اثر توجہ حضرت آخوند صاحب	۲۱		۱۳ ذکر تعلیم حضرت آخوند صاحب و اخلاق ایشان و عقیدت ایشان از حضرت حافظ حسن بصیر صاحب قدس سرہ۔
	نسبت شاہ محمود صاحب رحمہ اللہ		۱۳	۱۴ ذکر سفر خواجہ مراد الدین خان صاحب
۲۹	خدمت آخوند صاحب مشرف شدن شیخ	۲۲		۱۵ برادر کلان حضرت آخوند صاحب از کشمیر و از خدمات پادشاہی مشرف شدن۔
	شرف الدین محمد زگیر از زیارت سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم۔		۱۴	
۳۰	ذکر واقعہ کہ از ان ازاہل خدمت باطنی بودن حضرت آخوند صاحب پیدا است۔	۲۳		
۳۰	بر مقام بعید از کشمیر از بلای برون ملک بر آوردن آخوند صاحب چند کس را بہ تقرن باطنی۔	۲۴		

صفحہ نمبر	خلاصہ مضامین	صفحہ نمبر	خلاصہ مضامین	صفحہ نمبر
۳۵	واقعہ سلام گفتہ فرستادن بحضرت آخون صاحب	۳۱	واقعہ سلام گفتہ فرستادن بحضرت آخون صاحب	۳۵
۳۶	حضرت عمرؓ و حضرت ابی بکرؓ الصدیق رضی اللہ عنہما	۳۱	حضرت عمرؓ و حضرت ابی بکرؓ الصدیق رضی اللہ عنہما	۳۶
۳۷	مشرف شدن شخصہ بزیاارت حضرت	۳۱	مشرف شدن شخصہ بزیاارت حضرت	۳۷
۳۸	سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم بتوجہ	۳۱	سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم بتوجہ	۳۸
۳۸	آخون صاحب۔	۳۱	آخون صاحب۔	۳۸
۳۸	واقعہ ضیانت آخون صاحب بہ بارگاہ	۳۱	واقعہ ضیانت آخون صاحب بہ بارگاہ	۳۸
۳۸	حضرت سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم	۳۱	حضرت سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم	۳۸
۳۸	واقعہ لقون حضرت آخون صاحب	۳۲	واقعہ لقون حضرت آخون صاحب	۳۸
۳۹	در طی مسانت۔	۳۲	در طی مسانت۔	۳۹
۳۹	بعد وفات حضرت آخون صاحب دیدن	۳۲	بعد وفات حضرت آخون صاحب دیدن	۳۹
۳۹	محمدؐ رجب حضرت را بحالت حیات گفتگو الیشا	۳۲	محمدؐ رجب حضرت را بحالت حیات گفتگو الیشا	۳۹
۳۹	واقعہ زندہ شدن مرغ مرده بتوجہ حضرت	۳۲	واقعہ زندہ شدن مرغ مرده بتوجہ حضرت	۳۹
۳۹	آخون صاحب۔	۳۲	آخون صاحب۔	۳۹
۴۰	واقعہ سلامتی عاقلہ از ہملکہ حبس لادت	۳۲	واقعہ سلامتی عاقلہ از ہملکہ حبس لادت	۴۰
۴۰	بتوجہ حضرت۔	۳۲	بتوجہ حضرت۔	۴۰
۴۰	مطلع شدن حضرت آخون صاحب بظرف	۳۲	مطلع شدن حضرت آخون صاحب بظرف	۴۰
۴۰	خواجہ رسول وجواب آن۔	۳۲	خواجہ رسول وجواب آن۔	۴۰
۴۰	پیشین گوئی حضرت آخون صاحب	۳۲	پیشین گوئی حضرت آخون صاحب	۴۰
۴۰	در ہائی مجوس بتوجہ حضرت۔	۳۲	در ہائی مجوس بتوجہ حضرت۔	۴۰
۴۱	پیشین گوئی حضرت آخون صاحب	۳۲	پیشین گوئی حضرت آخون صاحب	۴۱
۴۱	نسبت سخنی بابا۔	۳۲	نسبت سخنی بابا۔	۴۱
۴۱	تعبیر خواب محمدؐ تا یہ کہ حضرت آخون صاحب	۳۲	تعبیر خواب محمدؐ تا یہ کہ حضرت آخون صاحب	۴۱
۴۱	ارشاد فرمودند۔	۳۲	ارشاد فرمودند۔	۴۱
۴۱	پیشین گوئی حضرت آخون صاحب	۳۲	پیشین گوئی حضرت آخون صاحب	۴۱
۴۱	نسبت موت شخصہ۔	۳۲	نسبت موت شخصہ۔	۴۱



صفحہ نمبر	موضوع	صفحہ نمبر	موضوع	صفحہ نمبر
۷۸	واقعہ انتقال حضرت آخون صاحب۔	۴۸	واولاد و وعدہ السلاک شجرہ کامل	
۷۹	تذکرہ نسب حضرت آخون صاحب۔	۵۰	ونقشہ مشتمل بر احوال مختصر تمامی نسل	
۸۰	تذکرہ ازدواج و اولاد حضرت آخون صاحب	۵۲	حضرت آخون صاحب۔	
۸۱	وہر اوران ایشان و ازدواج اولاد	۸۸	ذکر کدخدائی خواجہ مویہ الدین خان صاحب	۶۸
۸۱	مختصر تذکرہ حالت ظاہری و باطنی ہر دو	۸۹	واولاد ایشان۔	
۸۲	فرزندان حضرت و قائم مقامی آنها بعد	۹۰	تذکرہ وفات مولوی خواجہ مویہ الدین خان	۶۹
۸۲	وفات حضرت و تذکرہ اولاد و انتقال بنیاد	۹۱	صاحب۔	
۸۲	تذکرہ حالات فرزندان صاحبزادگان حضرت	۹۰	تذکرہ حالات خواجہ امین الدین خان۔	۷۰
۸۳	آخون صاحب۔	۹۱	تذکرہ خواجہ معین الدین خان صاحب۔	۷۳
۸۳	تذکرہ حالات فرزندان خواجہ امین الدین خان	۹۲	تذکرہ خواجہ محمد محی الدین خان۔	۷۴
۸۴	وخواجہ مفتی معین الدین خان۔	۹۳	تذکرہ شجرہ حضرت آخون صاحب	۸۷
۸۴	تذکرہ نسل خواجہ جلیل الدین خان صاحب۔		از حضرت آدم علیہ السلام تا اینوقت	
۸۵	تذکرہ حالات اولاد خواجہ مجید الدین خان		و تفصیل افراد طبقات از حضرت	
۸۶	وخواجہ محی الدین خان۔		آخون صاحب و مختصر حالات	
۸۶	تذکرہ اولاد خواجہ رشید الدین خان صاحب		افراد۔	
۸۷	ذکر کدخدائی خواجہ سید الدین خان صاحب	۹۴	بیان احتیاط مولف در تالیف کتاب	۱۰۴
۸۷	وخواجہ سلیم الدین خان صاحب		و خاتمہ۔	

# خلاصہ حالات

حضرت شیخ الاسلام اخون خواجہ عبدالسلام صاحب حسنی قدس سرہ

کے

# تذکرہ اسلام

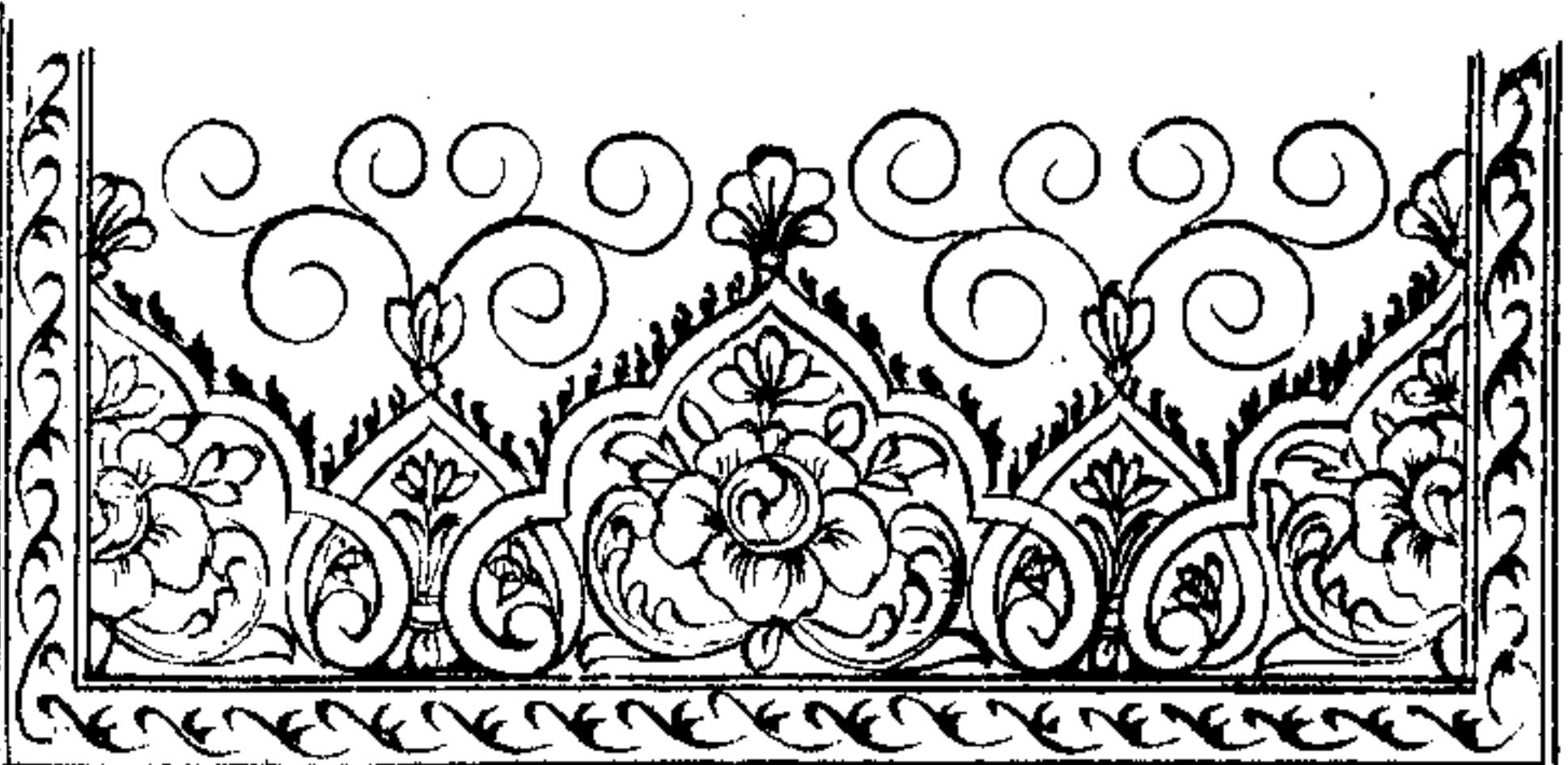
مؤلف

مولوی ابوالحسن محمد سید صاحب حسنی القادری واپسٹی

بدر اول

مطبع نسیمی نوکل رطوبت چھاپ

۱۸۹۷ء



بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

حکمت (۱) سزاوار حمد و ثنا آن ذات موجود مطلق است که ازلی و قدیم یگانه بی همتا و ابدی است. بذات خود موجود و عین حقیقت وجود است بحیثیت اطلاق و تجرد یکتا و نهایت بی نام و بی نشان است و بدین حیثیت حق است و بحیثیت تلبس اعراض و تشخصات نامحدود و کثیر که مینماید خلق است. ذات و الاصفات ازلی الحقا و ابدی الظهور است همیشه بعد ظهور خفا و بعد خفا ظهور فرمایند و بوقت ظهور ظاهر حق عالم می نماید و باطن عالم حق می باشد.

بجز خدا غیر خدا در جهان غیر می نیست | بی نشان است که از نام و نشان چیزی نیست

تمامی عوالم مع افراد موجودات که اجناس و انواع آنها لاتعد و تخصی و صفات آنها از شمار بیرون همه ممکن الوجود اند. و تمامی ممکنات در وجود خود محتاج ذات واجب الوجود اند. بنسب ذات واجب الوجود وجود ممکنات ناممکن است پس همه ممکنات و مرجع آنها صرف ذات واجب الوجود است و حقیقت ممکنات نیز ذات واجب الوجود است پس زمین ظاهر است که وجود ممکنات وجود حقیقی نیست بلکه وجود اعتباری است. و وجود ذات واجب الوجود وجود حقیقی است و ممکنات گویا اعراض آن جوهر الجواهر و حقیقت الحقایق اند که صفت ظاهری او واجب و صفت باطنی او امکان است و انیمه تشخصات و تعینات و خواص مخصوصه ما به الاتیاز همه شیون ذاتیه واجب الوجود اند. که در وحدت ذات او مندرج و مندرج بودند. و ازین ثابت است که فی الخارج ما سواهی حقیقت واحد چیزی نیست و همان حقیقت واحد بنظر عوام بوجه شیون و البسه و تشخصات و تعینات و صفات نامحدود و کثیر مینماید. و ذات واجب الوجود در مظاهر ممکنه جلوه فرماست ازین هویداست که در حقیقت موصوف صفات مظاهر ممکنه آن ذات موجود مطلق است که از اطلاق و مظاهر ممکنه جلوه فرما شده است نه مظاهر ممکنه.

از جهان و جوب تا امکان | هر چه از پیش از خفا و عیان | او بهار است این جهان رنگش | اوست قانون جمله آهنگش

اگر در صفات و حالات و تکوین افراد موجودات عالم غور کرده شود فردی نیست که ظهور آن بر حکمت باشد آن

حکیم مطلق یعنی: باشد و حالات عجیبہ و صفات غریبہ و کمالات نامحدود و ندارد۔ و بالا نفرد و فہم امور مذکورہ نیست  
 فردی و شوار بلکہ ناممکن است۔ و مجموعاً بلحاظ جملہ حالات مستحق چندین محامد شمر دن ممکن است کہ شمار آن از معلومات  
 انسانی بیرون است چون نیست فردی انسان از محامد کاملہ قاصر است۔ کجا جملہ افراد موجودات عالم کہ علم انواع و  
 اقسام آن از حد علم بشری خارج است و کجا موجودات عوالم۔ کہ از انواع و اقسام آنها و از اوصاف و کمالات آنها  
 غریبہ آنها بجز ذات باری احدی مطلع نیست چون عجز انسان بحدیست کہ از مظاهر ممکنہ نسبت منطری ادراک  
 حالات بالا نفرد اوراد شوار بلکہ ناممکن است پس چنان او نسبت صفات و کمالات آن اندازہ محامد کردن میتواند  
 و کجا در علم انسان وسعت معلومات محاسن جمیع مظاهر ممکنہ ازین ثابت است کہ علم انسان از معلومات محاسن  
 ظهور آن ذات محض قاصر است بہ محاسن ظهور حمد و ثنا چندین کہ باید کی کردن میتواند کجا محامد و محاسن خفا۔ پس  
 ازین ثابت شد کہ حمد و ثنای باری چنداں کہ واقعی است از ان شملہ انسان ادا کردن نمیتواند و در حقیقت آن  
 ذات محترم شایان چندین حمد و ثناست کہ حد آن در علم اوست۔

یا ابدی الظہور یا از لے الخفا | نورک فوق النظر حسنگ فوق الثنا

حقیقت آن ذات والا صفات بوجہ اطلاق در ذوات موجودات چنان ساری است کہ گویا او عین ذوات  
 است چنانکہ آن ذوات در ذمی عین بودند علی ہذا صفات کاملہ او در جمیع صفات موجودات چنان ساری  
 اند کہ گویا آنها عین صفات اند چنانکہ آن صفات در ضمن صفات کاملہ عین صفات بودند۔ گو صفات غیر ذوات  
 می نمایند لیکن بحیثیت تحقق و حصول عین ذات اند نہ بیکہ صفات بحسب مفهوم بذات منتہی می شوند همچنین  
 بحسب تحقق بحقیقت منتہی میشوند و بدین معنی عین ذات موجود اند کہ وجود تعدد نمیدارد بلکہ ذات موجود  
 یکی است گویا صفات و اعتبارات کثیر باشند۔

چشم و حرت بکشا مسجود بنجا کیست	کفر و سلام کی کتبہ بنجا کیست	جہد چون ہر بر خانہ تا ہم چکنم	صاحب پر و حرم مسجود بنجا کیست
پیس سگر کش غمخا نہ فیض تو حیدر	سیکش ساقی وینامی وینجا کیست	گاہ از کسوت شاہ گوی از دلق گدا	میکند طپوولی پیکر جانانہ کیست
	و حد صرف مگر نظر دارم و بس	پیش من شمع گل بلبل پر از کیست	

ای آفتاب انور ظہور وی شمع شبستان خفا سجا ہا در طپیدن است با آنکہ صبح پر وہ خود نمائی بر خود نہ در پردہ و نفوس تج از ہوا  
 در سوختن است با آنکہ نقابی از چہرہ دلربائی باز نہ فرمودہ۔

بی نقاب آن جمال نتوان دید	وز رطش جز قتال نتوان دید	آفتاب است در ظلال نہان	از بغیر از ظلال نتوان دید
نعتیک   ذات والا صفات بچندین اسما موسوم است کہ تعداد آن از علم انسان بیرون است و بجز ذات مقدس صفات از تعداد آن کسی واقع نیست و ظہور آن ذات در مظاهر ممکنہ بحیثیت اسمائی است			



و اسما با هم متقابل و متضاد اند لهذا مظاهر هم متضاد اند و این تا مناسب بود - که اهتمام اصدا و از چند متعلق  
 پیشند لهذا سبده فیاض از قدرت کامله خود در منظری جمیع اسما و صفات ظهور فرمود و او را در عالم ظهور بجلالت خود  
 ممتاز ساخت که آن انسان است - لیکن در افراد انسان هم تفاوت مدارج و صفات مختلف ظهور فرمود - در بعضی  
 افراد ظهور صفات بطور غیر معمولی زاید و زاید تر و کامل و کامل تر ظهور آمد - و اینها بدین اعتبار شرف و اشرف ترین  
 نبی نوع انسان شدند و موسوم به اولیا و مرسلین و انبیا علیهم السلام گردیدند و بالاخر منظر اکمل اتم یعنی حضرت  
 خاتم الانبیا سیدنا و مولانا محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم ظهور فرما شدند که بلحاظ اکملیت بر تمامی مظاهر  
 کامله شرف کامل میدارند - و بدین وجه در مظاهر ممکنه بی همتا و بی مثال اند و وجه شرف آنحضرت نه صرف همین است  
 بلکه کامل تر وجه شرف آنست که در تجلی علمی غیبی آن ذات موجود مطلق اولاً از اطلاق درین تعین جلوه فرما شده است  
 بدین وجه در تجلی شهادت وجود بعد تمامی مظاهر کامله ظهور این منظر اکمل و اتم شده است و چون این امر ثابت است  
 که در تجلی علمی غیبی ابتدائی ظهور این منظر است پس ازین ظاهر است که بلا واسطه این منظر اتم افاضه وجود دیگر  
 مظاهر شده است درین صورت بغیر تسلیم این امر چاره نیست که کدامی منظری از مظاهر ممکنه از نور این منظر اتم  
 خالی نیست و در موجودات عوالم موجودی نیست که در نور این منظر اتم ساری نباشد - بدین اسباب نسبت  
 آنحضرت ارشاد ذات و الاصفات آنست که لولاک لما خلقت الافلاک - و بدین تخصیص سرور کائنات منصوص بالقاب  
 ما ارسلناک الا بشرا و نذیرا - و مخصوص بخطاب - ما رمیت اذ رمیت و لکن اشد رمی - شدند ازین شرف  
 سرور عالم بر جمیع انبیا ثابت است پس در حقیقت خلیفه اکمل الحقیقت صرف ذات سرور کائنات بود -  
 که در محاد و محاسن آنحضرت انسان بوجه قلت معلومات محض قاصر است و ذات آنحضرت چنانکه مستحق محاد است -  
 از ان هیچ ادا کردن نمیتواند - پس بر جناب رسالت مآب محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم بدو نام محدود  
 اختصار میکنیم چرکه آن تحفه کجا میسر است که لایق پیشکش خدام ذوی الاحترام باشد و آن هدیه کجا هم بد که  
 لایق شان بندگان عالی مقام باشد جز آنکه در نعمت آن سرور عالم و بان بجز کشتائیم و اعتراف بقصو مغذوری نایم -  
 چاره نیست -

منظرم تحفه ندادم پیش ازین	بجز صلوة جز سلام شی شاه دین	از کرم بکشا بسوی من نظر	لفظ کن بر حال این مسکین مگر
یا شفیع المنین عالم بین	بر درت نامید و یا بوسم مبین	ای حبیب حق بحق شوره من چون	تا ز بطلان روی آیم بروی
تا تا بدور دم خورشید بود	اور همه ذرات بنیم روی و	تا بجلی محو گردم سوے حق	تا بچشم حق به بنیم روی حق
اللهم صل علیہ و علی آله مقبلسین بخوارق کماله و بوارق جلاله و اصحابه اجمعین بر حتمک یا ارحم الراحمین			
تذکره مقصود کتاب و وجه تالیف بعد ازین هر چه مقصود بیان است - تذکره منظری ذوی شان است			

که در سنه یک هزار و هشتاد و شش هجری جلوه فرمای عالم تا سوت شده - مخاطب بخطاب قدوة الوصلین پیشوای اکابر اهل یقین جامع کمالات شریعت و طریقت محقق ولایت و حقیقت برگزیده اولیای زمان ممتاز اقیامی دوران ماهتاب فلک هدایت آفتاب آسمان ولایت شیخ الاسلام سید الانام حضرت آخون خواجه عبدالسلام حسنی النقشبندی گردید - از فیضان علوم ظاهریه و باطنیه لویشمارتصمیم بدرجه کمال رسیدند و کالمین هم فیضیاب شدند و همه کسان منافع اقسام و انواع حاصل نموده خوشحال گردیدند گو حالات آنجناب که نهایت عجیب و غریب بودند - بشمار اهل عصر آنجناب بحسب معلومات خود قلمبند کرده بودند و تدوین مکاتیب آنجناب هم بعض اصحاب نموده بودند - و تصانیف آنجناب هم در آن زمان بسا شایع و مقبول خاص و عام بودند لیکن چونکه در آن زمان کلامی طریقه اشاعت کتب نبود عموماً نقول قلمی مستعمل بودند - که از تغییرات زمان و تاخت و تاراج سلاطین دوران و تباہی بلاد و اهل بلاد در دو صد سال همه تلف گردیدند و الحال چیزی ازان هم رسیدن دشوارست - و در نسل آنجناب هم بچوه مذکوره همه کتب باقی نمانده لیکن تا هم یادداشت انساب و بعض تحریرات و مکاتیب و بعض کتب چنین موجود اند که ازان بالا بحال از حالات و از بزرگان و اولاد آنجناب آگاهی ممکنست - و چونکه عادت زمانست که از عروج بجزول میرسانند و تنزل به ترقی می برود و این مدو جزر در همه نمایانست پس بحسب عادت زمان در نسل آنجناب هم تغییرات پیدا شده همه کسان متفرق شده بر سکونت بلاد مختلفه مجبور گردیدند و از تغییرات نوبت بعدی رسید که در میان اکثرین منایرت پیدا گردید - و بیشتر کسان اقربای خود را نمیدانند و بیشتر کسان از قلت معلومات این هم نمیدانند که از کدام نسل اند و اسمای بزرگان اینها چیست - و حالات بزرگان اینها چه - پس ضرورت این داعی است که هر چه در نسل آنجناب موجودست آن همه در کتابی منضبط کرده شود - و بذریعہ انطباع شایع کرده آید که از تغییرات زمان از تلف محفوظ ماند - و همه پس ماندگان و ارادتمندان ازان متمتع فیضیاب شوند و ساکنان بلاد مختلفه از یگانگت با همی خود با مطلع شوند و آنها که از قلت معلومات نمیدانند که از کدام نسل اند مطلع شوند و از بزرگان خود آگاه گردند - لهذا بدین وجوه من متوجه این امر شدم و هر آنچه بهم رسید درین کتاب منضبط نمودم و این کتاب را موسوم به تحفة الاسلام نمودم -

مختصر حالات والد بزرگوار | والد بزرگوار جناب آخون صاحب سرور ارباب توحید پیشوای اصحاب تجرید حضرت آخون صاحب مجمع علوم شریعت منبع معلومات حقیقت معدن جواهر هدایت مخزن کمالی ولایت

زبدۃ العلماء الراغبین قدوة الفضلاء المتبحرین عمدة السالکین فخر الواصلین سید الانام حضرت خواجه شاه مسعود حسنی النقشبندی رحمة الله علیه بودند که ولی مادر زاده و مهذب و ساکت و از اکابر

خلفای حضرت حافظ عبدالغفور پشاوری رحمہ اللہ و از اکابر علما و اولیاء سے وقت خود بودند۔ جناب ممدوح در پشاور سکونت میداشتند و تعلیم علوم ظاہری و باطنی میفرمودند۔ و بہ تعلیم حضرت بیشمار اشخاص در علوم ظاہری و باطنی کامیاب شدند و بمنافع بیشمار از جناب موصوف مستفید گردیدند۔ گویشتر از حضرت ممدوح واقعات خوارق عادات بظهور آمدند لیکن یادداشت تلف شد ازین قبیل در تذکرہ تفصیل آن معذوری است از حضرت ممدوح جناب حافظ عبدالغفور پشاوری از حد محبت داشتند حضرت ممدوح جناب را در فرزند میخواستند و نیز خواهش این امر کردند۔ کہ بخلعت قائم مقامی خود مقرر و ممتاز سازند لیکن جناب موصوف قبول نکردند۔ ازین واقعہ اندازہ علوم مرتبت آن جناب تواند شد۔ حضرت ممدوح چهار فرزند میداشتند۔ نام نامی فرزند کلان۔ سید مراد الدین خان صاحب بود۔ کہ برادر کلان حضرت آخون صاحب بودند۔ و نام برادر خرد حضرت آخون صاحب ملا خواجہ عبدالکریم صاحب بود و فرزند اصغر آن جناب خواجہ محمد ابراہیم صاحب بودند۔ جناب ممدوح بعمر طویل در پشاور از جهان فانی بعالم جاودانی رحلت فرمودند و در مقبرہ مرشد خود (یعنی حضرت حافظ عبدالغفور صاحب پشاور) مدفون گردید۔

چهارمکاتب والد ماجد | چهارمکاتب حضرت خواجہ شاہ مسعود حسنی نقشبندی رحمہ اللہ موسومہ جناب  
حضرت آخون صاحب | خواجہ مراد الدین خان صاحب مرحوم فرزند اکبر کہ با سنا و اعتبار ہم رسیده اند و ذیل مندرج اند

### مکاتب (۱)

نور ابصار من سید مراد الدین خان سلیم اللہ تعالیٰ۔  
زبانی میر عنایت اللہ صاحب دریافت شد کہ در قلب شما گرانی ذکر است و طبیعت شما گران از ذکر یعنی از ذکر چار ضرب و خلو و متخیله و مدر کہ تکالیفی و تساہلی میفرمایند جان من دور افتاده قریب ہفتاد رسید و در چار ضرب کہالت نمیکند پس عجب است کہ ایشان طبع خود را بر خود غالب کردند و خیر مضی لمضی استقبالی را ذکر چار ضرب موقوف سازند و صحبت مرزا جمیل بیگ صاحب غنیمت شمارند و صبح و شام مع ہر دو فرزند ان نرینہ بہ شغلیہ شستہ باشند و تکاسلی بکار نبرند کہ خوب نیست۔

### مکاتب (۲)

نور ابصار من سلیم اللہ تعالیٰ۔  
در وقت نوشتن خط برای شما معلوم شد کہ در قلب شما گرانی ذکر است۔ شاید در فکر فنا و فنا و فنا و النفس افاق و قنار لطایف و عناصر بدنی و خلو و لطایف و خلو و متخیله و خلو و مدر کہ دل نمیدہند ہر دو کفار

باید کرد۔ یعنی فکر و زمی و فکر ترقی سلوک این کلمہ حضرت پشاور سیست کہ برای عنایت اللہ نوشتند از پشاور بکشمیر۔

مکاتیب (۳)

نور ابصار من سلیم اللہ سبحانہ۔

دو فرزند نرینہ سلامت باشند مبارکباد متکلم اللہ تعالیٰ بطول الاعمار و حسن الاعمال۔ از میرزا صاحب دعای خیر گنایند بشرے لقا انجز الاقبال ما و عداہ و کوب المجد من افق العلیٰ سعدا۔ تربیت اولاد و اتباع سنت لازم بگیرند و آدم ہشمار گنج مقصود نشان و از حقیقت ارشاد زبانی میرزا جمیل بیگ سلیم اللہ سبحانہ مفصل نوشتید خوب کرید۔ خاطر خوش شد صحبت ایشان را از نعمتہای غیر مترقبہ و از معتقنات بدیند و شکر بجا بیاید کہ شمارا بہ پشاور و لاہور رسیدن نمیشد حق تعالیٰ ایشانرا بدار اختلافت رسانید و ماذک علی اللہ بعزیز۔ این بعینہ بآن می ماند کہ جناب حضرت خواجہ یوسف ہمدانی کہ سر طعنے خواجہ اندروزی خطرہ شد کہ جائے باید رفت مقصد معین نشد بعد استیلا می آن سوار شدند و عنان مرکب ہون طور گذاشتند بویرانہ رسیدند مسجد سے بو پیش قدم آن مسجد مرکب استادہ فرود آمدہ بمسجد درآمد جوانی دران مسجد مراقب بود چون سر برداشت سلام علیک گفته جوان مشکلی کہ در طریق داشت ازان از جناب حضرت سوال کرد حل شد بعدہ حضرت گفتند کہ امی جوان وقتی کہ شمارا در طریقت مشکلی افتد ما آسجای تو ان آمد۔ جوان گفت کہ ہر گاہ مشکلی پیش سے آپ ہر سنگی برای من خواجہ یوسف ہمدانی خواهد شد۔ لیکن این نصیب مراد ان ست کہ مریدان را بدو سر بدست می آید۔

کار آسان نیست بادر گاہ او | خاک می باید شدن در راہ او

مصرع آری دہند لیک بخون جگر دہند

طریقہ حضرات کہ رو بہ مشقت دارو کہ ازین سہ چہار بیت معلوم میشود۔

سالکادانی طریق راہ چسپیت	و اما با نفس خود بودن بحرب	توت خود از خون دل کردن مدام
ترک کردن لقمہ شیرین و چرب	خانہ تاریک و بیداری شب	معدہ خالی و ذکر چار ضرب

و طرق دیگر مشقت بین بین دارند۔ طریقہ نقشہ بند یہ اسهل ست خصوصاً انچہ باین فقیر رسید صاحب رشمات خواست کہ بعزم ملازمت حضرت خواجہ احرار مسافر شود از خدمت مولانا عبد الرحمن حاجی استیذان کرد ایشان گفتند کہ شما آداب ملازمت و صحبت حضرت خواجہ نمیدانید ما رقعہ می نویسیم

برای یکی از دوستان خود مولانا قاسم نام ایشان را اول دریا بید و تعلم آداب صحبت کنید بعد از آن ملازمت خواجہ کنید  
 مولانا قاسم رقعہ را بر چشم مالیدند و آداب گفتند از آنجمله همین بود کہ حضرت ایشان را سبب دولت دنیا بسیار  
 روی داد و پرداخت طالبان بظاہر صحبت و تعلیم و تعلم نمی شود حالاً ہر کہ خواہد کہ از ایشان استفادہ و استفادہ کنند  
 جز طریق رابطہ صورت ندارد کہ دل بدل ایشان بند و طالبان از اطراف عالم آمدند۔ چون زین فائق آگاہ شدند  
 محروم رفتند و مادین شصت سال ازین اسرار پیش کسی لبت کشودیم مگر امروز کہ باشما گفتیم کہ رقعہ مولانا  
 عزیزست در شجاعت پہنید کہ این نقل را دیدیم بر حافظہ اعتماد نیست خطا شدہ باشد غرض از تمہید این مقدمہ  
 آنست کہ ابتدای نسبت میرزا صاحب خلوص متخیلہ بود کہ در قدما اکثر بود یک آنی می بود و در ایشان دایم و  
 اوسط ایشان بجزئی بود کہ محض نایانتست از نہایت ایشان چه وانمودہ آید الحال در استفادہ و استفادہ بطور  
 مسدودست آنرا بابتدای التفات از ایشان حاصل باید کرد و طریق افاضہ و استفادہ ہم از ایشان متفسر باید کرد  
 بروجی کہ از ان شائبہ جدال ظاہر نشود کہ ایشان با کتاب آشنائی ندارند و سبب الابرار مولوی جامی است

فاصلی و اوسے ہر بان پجای	در بیان جان فرسای	از رویشی پرسید کہ خدارا بچہ شناختہ۔
گفت من طرقتنا ساویم	نیست کاری بشناسا کریم	کار من نیست کہ کس را بجدال
رو نایم بخند اسے متعال	ہر کہ پے پر پے من بشتابد	ہر چہ من یافتسم او ہم یابد
در پیش از باب قدرت و از باب دل رعایت آداب ضرورت اگر چہ بنا بر محبت من شمارا دوست میدانند لیکن حفظ آداب ضرورت کہ نور علی نورست۔		

آد بود انفس ایہا الاصحاب	اطرق العشق کلبا آداب
این نقل را باین رنگ اظهار نخواہید کرد کہ مبادا ازین تنصیص بزرگی مفہوم شود و اگر ضرور باشد اظہار این مطلب بزرگ دیگر باید کرد کہ رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بدینہ رسیدند۔ براسے اہل مدینہ منورہ والا کل اہل مدینہ کجا بکہ میر رسیدند قال اللہ تعالی (لایسأل عما یفعل وہم یسألون) حضرت مایکنند ای پسر چون ترقی باطلت شود ترقی ظاہرت شود۔	

### مکاتیب (۴)

سکلم اللہ سبحانہ و لا قاکم۔  
 بعد سلام مننون احوال فقیر بنجرت۔ میر عنایت اللہ صاحب بعد دو ماہ رسیدند۔ اکثر امور  
 بزبان گفتند۔ سلامت ہمہ معلوم شد حضرت مایگفتند کہ بابا کسی نیستیم اگر کسی با ما بد باشد او داند۔  
 این سخن چہ در اقرار بست و چہ در مصاحبان جواب آنست۔ از مبدای گویم حق تعالی بود کنز مخفی

و از مخلوقات چیزے نبود۔ از عدم عالم را بیرون آورد و مخلوق کرد یعنی عالم را نسبتے بوجود او کان الله ولم یکن معشی۔ ہی آنکہ عالم را در ان اختیار می باشد کہ اختیار فرج وجود نبود اختیار از کجا باشد جامہ ندانم و امن از کجا آرم از پشت حضرت آدم ذریات را بر آورد بی گفتند۔ آنتے بزرگم ما را یاد نماید و شاہد ان بر ان منصوب کردند۔ بعد آن در کشتی حضرت نوح محمول کرد و بار معلوم نیست۔ از کتاب سنت یقین شد این از پیغمبران است علیہم الصلوٰۃ و التسلیمات و در امت مرحومہ۔ گنیم خیر امتیہ در شان ایشان است در ہر زمانی اولیا امشرف کرد علماء ہستی کا نبیاء بنی اسرائیل۔ و از منکران در پروردہ داشت اولیائی تحت قبائی لایعرفم غیرے۔ غرض ازین نوشتہ آنکہ فضیلت حضرت انبیا و اولیا ثابت است حضرت حافظ عبدالغفور صاحب مرشد کاتب حروف ولی ما در زاد و از حاجی حرمین شریفین حاجی محمد اسمعیل صاحب بجزبات احرار یہ مشرف شد و از حضرت سعدی صاحب لاہوری آن یافتند کہ مافوق آن متصور نیست و از سینہ ہامی حضرات ہمہ یافتند و طرق حضرت شاہ نقشبند و حضرت خواجہ احرار و حضرت مجدد در ضمن کلام و ذکر طرق بیان میفرمودند و این فقیر را بخلای قبول کردند و بفرزندی خواستہ بودند و فقیر نخواست بلکہ حضرت مرحوم و غیر ہم الحال گو یا فقیر را بجای خود گذاشتند کہ محبت فقیر بسیار داشتند و زیارت و حج میخواستند و بجای خود نایب منابی میخواستند۔

ما کلمات تمنی المرید کہ | شجر الریح بما لا تشتی السفن

در باب حج الہام شد کہ (ست آیوراہ بین قصد حج پاؤنگے) بزدان ہندی شنیدہ ام و نایب شتاب ہم نشدم و آمدن کشمیر ہم نشد و لیکن مسجد کلان ساختہ آمد در محلہ خود بلوچ پورہ از زرنیا میان منظور کہ ناظر عمرہ بود و فقیر در ہیج امرے دل ندادہ نہ در مطالعہ و حفظ کتب از تفسیر حدیث و قرارت و فقہ و تصوف و عربیت و نہ ریاضت گو یا مجذوب ما در زاد پورہ ام۔ چه توان کرد و مراجعین آفریدند آن ایشان اند و من چنینم۔ یارب۔ حضرت مرشدی کشف کونی و کشف قلوب را مضروا نسته اند و این راہ بند کردہ منع کردہ اند این احوال کہ نوشتہ ام برای آنت کہ ما از کشمیر کہ بر آمدہ بودیم بقصد ملک کن بر آمدہ بودیم باارسلان خان کہ جغتائی خان شدہ بامید مدد معاش کہ از دکن حاصل شود۔ بہ پشاور و کابل آمدیم۔ در پشاور از مردم لکھا بودند فقیر را نظری از فضل الہی از نظر ہای حضرت مرشدی نصیب شد کہ قطعی منجی است احوال خود را ہیچ نمیدانم چون تولد شد ہمیشہ مرض بودم و چون کلان شدم و بالغ شدم۔ بچنین بودم۔ حضرت مرحوم کلان کسب ہای بسیار کردند از نوکری و تجارت و کسب علوم کردند۔ و مراتب خود کردند والدین را بر لے خواندن گذاشتند۔ و تابع برادر کلان کردند تا آنکہ باارسلان خان سفر بہ نیت و قصد دکن اتفاق افتاد و روانہ کابل شدیم و نظری از حضرت مرشدی نصیب شد کہ نقل آن از ہزاران ہزار ہر کسے کم نصیب شدہ باشد و از فقیر ہیج کار درست نہ شد چہ فقہ و چہ حدیث و چہ قرارت

و چه تفسیر و تصون و چه ریاضت حضرت مرشدی سلوک مرا آسان فرمود و نسبت تزویج فقیر در خانه مرشدی شد  
والدۀ شما خواهرزده و چه میرزا جمیل بیگ صاحب صوفی بود که از قبیلہ عرب بود یکی از یاران مرشدی مرا گفت که این  
نصیب شماست و در نه این خرفاء عرب بر باد شایان ہندوستان دختر نمید ہند حضرت سلوک تسلیم مرا آسان فرمود  
و مشکل ہمہ آموختند و فقیر را گفتند کہ از اصطلاح ہر کسی واقف باید شد تر اجازت بجمع طرق و سلاسلست بعد آن  
بکشمیر ہم ہمین طور مجذوب بودم۔ و جاذب را ندانستم کہ کیست اگر جاذب فقیر حضرت مرشدی است پس سائند کہ  
فقیر پیش مرشدی کیست اگر اشد تعالی است پس مرشدی چرا اینمہ تربیت کردند و از کشف چیزی عنایت نشد  
اگر چه سینہ منشرح شد کشف پیش آن چه اعتبار دارد۔

مدتی شد کہ بدیدار تو دارم ہوسی | جگرم خون شد و این از نہ گفتم بہ کسی

آن نور چشمان را با ہمہ خیال و اطفال مع نعمتہا کہ حق تعالی بایشان داد و در ضمن خود و ضمن حضرات خود گرفتیم  
والسلام علیکم و علیٰ علیکم۔

نقل اندراج تاریخ خزینۃ الاصفیا | و تاریخ خزینۃ الاصفیا - جلد اول مخزن چہارم بصفحہ (۶۷۶) و (۶۷۷)  
متعلقہ حالات آخون صاحب | مطبوعہ مطبع منشی نو کشور مفتی غلام سرور صاحب مؤلف کتاب حسب میل می نگارند۔

خواجہ عبدالسلام کشمیری مجددی قدس سرہ از اکابر خلفای حافظ عبدالغفور صاحب پشاور می است جامع علوم  
ظاہری و باطنی بود و با وجود دولت ظاہری کہ واسطہ وکالت شاہی و کشمیر داشت و جاگیر دار و منصب دار بود  
لحمہ از یاد خدا غافل نمی ماند و خلقی کثیر از اہل حاجات و نیوی و دنیوی بر دروازہ فیض اندازہ وی هجوم می آورد  
و وی ب حاجت روانی ہر یک می پرداخت و احدی را تا امید باز نمیگردانید۔

و برادر بزرگ وی ملا مراد الدین خان نیز اگر چه منصب امیر الامرائی داشت و بعدہ قاضی القضاات ممتاز بود اما  
در ویش دل بود سلسلہ نسبت خود بخواجه حافظ حسن بصیر خلیفہ ملا محمد نازک نقشبندی کشمیری داشت  
علی ہذا القیاس برادر خرد وی ملا عبدالکرم جامع کمالات صوری و معنوی بود۔

در کمالات حضرت حافظ عبدالغفور صاحب | از تاریخ خزینۃ الاصفیا و از مکاتبہ چہارم والد ماجد حضرت آخون صاحب  
قدس سرہ مرشد حضرت آخون صاحب | ثابت است کہ پدر و پسر ہر دو از خلفای مخدوم حافظ عبدالغفور صاحب

پشاور می قدس سرہ بودند پس مناسب است کہ بالا اختصار حالات حافظ صاحب بیان کردہ شوند۔  
صاحب تاریخ خزینۃ الاصفیا می نگارند کہ حضرت مروج از خلفای ارشد و اصحاب اکمل شیخ اسمعیل غوری  
است و از حضرت شیخ سعدی لاہوری نیز فایدہ کامل و بہرہ وافر یافت شکیستگی نفس و فروتنی بر وجود  
صعدان جو دوی غلبہ تمام داشت و ولی ما در زاد بود۔ چنانچہ میفرمود کہ در ایام طفولیت با پدر عالی قدر خود

بکشمیر میرفتیم بر بازار شیخ بابا عبدالکدوم که در محله فتحکدول است میرسیدیم در آنجا نماز خواندیم و بعد هر رکنی که  
 میخواستند فلوس های سکه در آن وقت پیش خود از مغیب موجود می یافتیم و آنرا میگردانیدیم و با اطفال هم عمر صرف میکردیم  
 و سید محمد غوث قادری گیلانی در رساله خود تحریر می فرماید که حافظ عبدالغفور پشاور می تمام شب بجهت و دم  
 و مراقبه میگذرانید و التفات برینا و اهل دنیا نداشت و دمام در خدمت مساکین و مسافران مشغول می ماند  
 و قریب پانصد کس هر روز در مطبخ وی طعام میخوروند و دیگران وی گاهی سرو نمیشد و خدام از صبح تا شام  
 در بخت طعام و تقسیم آن مصروف می ماندند و شیخ سوامی طعام بجا بختندان نقد و لباس هم مرحمت میفرمود  
 و این همه خرجش سوامی دخل ظاهری صرف از خزانه غیب بود و در عشق الهی بدین آگاهی میگذرانید که اگر کسی  
 آیتی از آیات قرآنی رو بروی وی میخواند یا لفظ الله بر زبان می آورد گریه و اضطراب بر حضرت حافظ طاری  
 میشد شیخ محمد عمر پشاور می صاحب جواهر السرائر میفرماید که حضرت حافظ صاحب اول در پشاور باروت  
 حافظ محمد اسمعیل غوری پشاور می مستفید شد و بهره وافر حاصل نمود بعد از آن لاهور تشریف آورد  
 و مشرف بشرف بیعت شیخ سعدی لاهوری گردید و خرقة خلافت و اجازت سلسله عالیہ نقشبندیہ  
 و قادریہ و چشتیہ و سهروردیہ یافت و از کابلان وقت شد و تا دو نیم سال حاضر باش خدمت  
 اشرف ماند.

شیخ شرف الدین صاحب روضه السلام میفرماید که حضرت حافظ وقتیکه باران توجه میداد از نزله  
 عظیم بر زمین محله برپا می شد و او ایل حال اهل محله را خوف و هراس و امتگیه حال می شد بعد از آن  
 چون معلوم کردند بر وقت حرکت زمین میدانشند که حضرت توجه طلبا مصروف اند صاحب روضه السلام  
 می نگارند که سید ابوالمعالی کشمیری میفرماید که روزی حضرت حافظ در بازار پشاور میرفت و بنده همراه بود  
 ناگاه آنحضرت دست مرا بدست خود گرفت چون چند قدم بر فتم خود را با جناب در کشمیر یافتیم که از پل زینت  
 کدل که در کشمیر است میگذریم رفته رفته تا بهرنگین مسجد که در بازار کاغذ فروشان است رسیدیم و از آنجا جهت  
 کرده باز به پل زینت کدل رسیدیم و آنحضرت دست مرا از دست خود جدا کرد دیدم که باز به بازار پشاور  
 میرویم بجا اینکه میرفتیم.

و نیز درج کتاب روضه السلام است که روزی حضرت حافظ بطرف دیهات پشاور به تقریب سیر و  
 خبرگیری مریدان خود تشریف برده بود وقت عصر رو بهی از دیهات مضافات در عقب سیر فرود آمده  
 در مسجدی قیام کرد و یاران بذكر و شغل و مراقبه مشغول شدند بجهت این حالت جماعتی از رهبران  
 و وزدان بار او غارت اسباب درویشان متوجه سمت مسجد شدند بعضی یاران که هنوز سیر بجا بود مراقبه



نینداخته بودند از مشاهده اینحال مضطرب الحال گشتند و شور و غوغا برداشتند حضرت حافظ باستماع شور و صدای خدام سر از مراقبه برداشت و فرمود که از شور و غوغا چه حاصل است بنشینید و بجز مشغول باشید حسب الامر همه یاران مراقب شدند و بکار مشغول گشتند و حضرت حافظ هم مشغول مراقبه گردیدند چون از ذکر و مراقبه فرصت یافتند همه یاران خود را با پیر روشن ضمیر در پشاور بخانه مسکونه وی یافتند همه خدام از ظهور این خوارق عظمی حیران ماندند و هیچ معلوم کردن نتوانستند که بچه طور از آن دیده که بفاصله چند کرده از پشاور بود باز در پشاور بخانه حضرت رسیدند -

و نیز درج روضه السلام است که شیخ احمد علی که از یاران صداقت کیش و مخلصان اخلاص اندیش حضرت حافظ بود گفت که در آن ایام که سلطان محمد معظم بهادر شاه ابن عالمگیر اورنگزیب در کابل و بانی عظیم و طاعون زبون مایه حال سکنای کابل و پشاور گردید و من هم بهمان بیماری سخت علیل شدم و بحالت نزع رسیدم و از حیات خود بایوس گشتم هم در آن حالت حال بیوشی و بیخبری بر من طاری شد و در واقع دیدم که حضرت حافظ عبدالغفور تشریف فرما شدند و مرا همراه خود بخدمت سید عالم صلی الله علیه و آله و سلم بردند و عرض نمودند که محمد علی یکی از مردمان من است امید دارم که از بلای بیماری خلاص یابد ارشاد شد که صحت خواهد یافت - حضرت حافظ باز جرأت نموده بعرض پرداخت که یا رسول الله اگر همین ساعت بیماری وی بصحت مبدل نشود او را از حاضر کن خود بخدمت جناب چه نفع حاصل شد حضرت پیغمبر علیه الصلوة و السلام لاکبر متبسم شدند و فرمودند که حافظ شما میخواهید که در تقدیر قادر حقیقی متصرف شویم - و این امکان ندارد باز عرض کرد که آنچه صعوبت و شدت مرض طایر حال بن بیمار است همین وقت دور گردد - و قدری از آن اگر تا بوقت معهود باقی ماند مصایقه نیست حضرت فرمودند که بسیار خوب بیاس خاطر شما همین طور بنظور خواهد آمد انشاء الله تعالی پس همچنان بوقوع آمد که همان روز از شدت مرض خلاص یافتیم و آنچه که قدری باقی ماند در چند روز زایل شد - عرض حالات خوارق عادات که از حضرت مدوح بنظور آمده اند بشمارانند که انضباط آن در اینجا خالی از تطویل نیست - عرض همین شکر نیست که حضرت موصوف ممتاز اولیایه وقت خود بودند - وصفات و کمالات عجیبه میداشتند - در ساله هجری تاریخ چهارم ماه شعبان در عهد اورنگ زیب عالمگیر بادشاه غازی در شهر پشاور ازین جهان فانی بعالم جاودانی ولت فرمودند قطعه تاریخ وفات آنجناب در ذیل مندرج است -

شیخ عبدالغفور حافظ دین	چون جدا کرد جان بنام آقا	حافظ و اصل است تاریخش	هم بخوان حافظ کلام الله
بشارت ولایت قبل از	شیخ شرف الدین محمد زکیر در احوال	آخو نصاب در کتاب خودی نگار	که هرگاه آن نصاب
ولادت حضرت آخو نصاب	در بطن والده ماجده خود بودند	شبی از شبهای ماه والده ماجده ایشان	بر روی چهره خود

نشسته بودند و در بیداری دیدند که ماهتاب از آسمان فرود می آید و تا دیوار خانه رسیده ایستاد و گفت که فرزند زنیته خود را که در بطن دارد بیا بیا بگویند که می آید و تا دیوار خانه رسیده ایستاد و واصلان خواهد شد.

اجابت دعای مرضیه (۹) شیخ مذکور می انگارود که مرضیه حضرت آخوند صاحب خواست که بعد مدت رضاعت حضرت آخون صاحب بشفقت زیارت حرمین شریفین مشرف شده دعای ترقی درجات آخوند صاحب

و کامیابی ایشان تا مقام اولیا بکنند و این دعای مرضیه مقبول گردید و بشفقت زیارت حرمین شریفین مشرف شد و تمنای دعائی که آن داشت کرد و حال آنکه در آن زمان زیارت حرمین شریفین از وقت راه هم بسیار

و شوار بود و نیز مرضیه را بعد مقدرت دشواری دیگر هم بود مگر بعبادت مسبباً لا سباب همه آسان گردید و بشارت ولایت بزمانه شیخ شرف الدین محمد در کتاب خود مینویسد که حضرت آخوند صاحب بزمانه طفولیت

صغیرتی حضرت آخوند صاحب بمرسته سالگی با برادر کلان خود در بازار میرفتند و آشنای راه حضرت شاه صادق قلندر که خلیفه حضرت سرمد قدس سره بودند و از او کتاب بر قلندران و مجذوبان سالک و ولی کامل بودند.

بچوبکی گذر دست داشتند بطرف برادر کلان ایشان اشارت کردند و فرمودند که ای آخون قدر و حرمت برادر خود بچوبکی نگاه دارد که یکی از اولیاست.

احوال طفلی حضرت (۱۱) شیخ مذکور در کتاب خود می نگارود که میان خواجه عبدالکریم میفرمودند که برادر من حضرت آخون صاحب را از نهم سالگی آثار نیک هویدا بود و از ناصیه ایشان آثار بزرگی

ظاهر می شد با همیچکس از اطفال محله بازی نمیگردند ما هر دو برادر بخانه خود با هم می باختیم. ایشاق طاق خانه را محراب مسجد قرار داده سنگها پائین طاق گذاشته زینها ساخته چوبی بدست خود گرفته بساخ خلیب

بالارفته خطبه میخواندند بی آنکه بیرون خانه برآمده باشند یا طریق خواندن خطبه دیده باشند و وضع و اطوار ایشان همه بدین دستور بود.

ذکر تعلیم حضرت آخون (۱۲) چون عمر آخون صاحب ترقی میکرد در اخلاق حمیده و صفات جمیده روز بروز صاحب و اخلاق ایشان افزونی بنظر می آمد از عهد طفولیت پابند صوم و صلوة بودند و نیز انقاد

مزاج ایشان بود و شوق حصول علم و در تعلم از صغیر سنی توجه بود. غرض تا سن شعور علاوه از اخلاق حسنه در علوم مروجه دستگامی کافی بهم رسید. چونکه از صغیر سنی توجه آخوند صاحب بظرف سلوک

هم نایل بود. و صحبت اهل شد بسیار دوست میشدند لهذا اکثر بخدمت حافظ حسن بصیر قدس سره که در محله علی کدل متصل آستانه حضرت پیر بابائی اویسی قدس سره آسوده اند و از خلفا و مریدان آخون

ملا نازک نقشبندی بودند۔ اکثر حاضر میشدند حضرت ممدوح ایشانرا تعلیم اسم ذات نمودند برین بنیاد  
ایقان خود امرید حضرت ممدوح می شمردند۔

ذکر سفر خواجہ مراد الدین خان صاحب برادر کلان حضرت <sup>(سپا)</sup> برادر کلان حضرت آخون صاحب نیز نسبت ارادت  
آخون صاحب از کشمیر و بخدمت پادشاهی مشرف شدن بحضرت حافظ حسن بصیر از مدت دراز میداشتند۔

حضرت ممدوح بالاخر چند مرتبه ارشاد فرمودند که وقت آن رسید که تراکشایش ظاہری ہم خواہ شد۔

این زمانہ سلطنت اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ غازی بود۔ و نواب ابراہیم خان صوبہ دار کشمیر بودند

و برای اعانت و امداد بساق قرہ تبت ارسلان خان از شاہجہان آباد رسیدہ تا چندی در کشمیر

مقیم ماند امیر مذکور امید تعیین خود ملک دکن داشت و نیز از والد بزرگوار حضرت آخون صاحب وعدہ

اجرا سے مدد معاش در دکن کردہ بود۔ چون بعد چند سے امیر مذکور قصد مراجعت کرد و خواست

کہ بجنوب بادشاہ رود و ہمراہ خود عالمی متبحر از کشمیر برد۔ تمامی علماء امیر مذکور رجوع شدند لیکن امیر

مذکور از آنہا یکی را منتخب کرد۔ تا آنکہ از ملا خواجہ مراد الدین خان صاحب کہ عالم متبحر بودند۔ ملاقات

کرد و ایشانرا بلحاظ علومی خاندان ایشان و تبحر علوم و دیگر صفات مستحسنہ منتخب کرد۔ و خواہش کرد کہ

ہمراہ او بشاہجہان آباد تکلیف فرمایند۔ جناب ممدوح قبول فرمودند۔ او گفت کہ فروار وزیر وانگی مقررست

علی الصبح تشریف آرند۔ جناب ممدوح حسب خواہش او علی الصبح مع والد بزرگوار خود تشریف

بروند۔ امیر مذکور بوجہ واجب التعلیم بودن حضرت موصوف۔ سواری خاصہ کہ انباری فیل بود بحضرت

ممدوح واو و خود بسواری دیگر را ہی شد۔ همچنین تا بگجرات رسیدہ بودند کہ از پیشگا و بادشاہ تعیین

ارسلان خان نزد بہادر شاہ شاہزادہ صوبہ دار کابل و پشاور شد۔ لہذا روانگی پشاور ضرور افتاد۔

آنحضرت ہم ہمراہی او بہ پشاور رسیدند۔ و چونکہ مولد حضرت حافظ عبد الغفور صاحب قدس سرہ

ہم کشمیر بود۔ و حضرت ممدوح اہل کشمیر را بسیار دوست میداشتند۔ ملاقات این حضرات از حضرت

حافظ صاحب شد و ایشان را عقیدت و ارادت از حضرت ممدوح پیدا شد و از بیعت حضرت ممدوح

مشرف شدند بعد چندی این حضرات آخون صاحب را طلبیدند۔ و حضرت ممدوح مع والدہ و برادر خرد۔

ملا عبد الکریم صاحب از کشمیر بہ پشاور رسیدند۔ پس آنحضرات ایشانرا تفویض مرشد بزرگوار خود نمودند۔

و حضرت آخون صاحب و برادر خرد ایشان ملا عبد الکریم صاحب از بیعت حضرت حافظ صاحب مشرف شدند۔

و چونکہ زمان صوبہ دار کابل و پشاور در زمستان بہ پشاور میماند و در تابستان بہ کابل قیام

میکرد۔ پس بوقت روانگی کابل این حضرات ہمراہ ارسلان خان و بہادر شاہ شاہزادہ صوبہ دار

کابل به کابل روانه شدند۔ و حضرت آخون صاحب مع برادر خرد و والدہ ماجدہ در پشاور مقیم ماندند۔ حضرت عبدالغفور صاحب قدس سرہ با آخون صاحب بیجا التفات پیدا شد۔ در روز تکمیل تعلیم علوم ظاہری میفرمودند و در شب تعلیم باطنی میفرمودند و شب و روز پیش خود میداشتند۔ و سرگرم تعلیم ظاہری و باطنی بودند۔ تا آنکہ در عرصہ دو و نیم سال تعلیم ظاہری و باطنی ختم نموده بجلالت خود ممتاز فرمودند و ملا مراد الدین خان صاحب بعد چندی به شاہجہان آباد رسیدہ از بار پائی خدمت اورنگ زیب شاہ غازی مشرف شدند و بعدہ مفتی سرفراز گردیدند۔ و بعد چندی مقبول نظر باو شاہ گردیدند۔ و مستحق ترقی اعلیٰ قرار یافتند۔ و بعدہ جلیہ قاضی القضاات مشرف شدند۔ و بعد چندی در کشمیر بہ برگشتہ لازم موضع شروع خاص بچار مواضع دیگر بطور جاگیر بہ ایشان عطا شد۔

و کفر اغت یا فتن حضرت آخون صاحب | محمد مقصود کہ شیخ معروان مخلصان خالص العقیدت حضرت آخون صاحب از تعلیم باطنی و تقریر حضرت بروکالت بادشاہی | بود از شیخ شرف الدین محمد زبیر اکثر احوال و کرامات و خوارق عادت حضرت آخون صاحب بیان نمود۔ و کیفیت شفقت جناب مدوح نسبت طالبان و خصوصاً نسبت خود با تفصیل ظاہر کرد۔ ازان جملہ اینست کہ گفت روزی از جناب مدوح استفسار کردم کہ حضرت تا چند زمان بخدمت پیروم شد خود حضرت حافظ عبدالغفور قدس سرہ حاضر ماندند۔ و منازل سلوک طی فرمودند۔ و چنان خدمت کالت منصب یافتند از کمال غریب نوازی و بندہ پروری فرمودند کہ منازل و مقامات سلوک بتوجہ حضرت پیروم شد خود در دو نیم سال تمام و کمال طی نمودم۔ بعد ازان شبی در خواب دیدم کہ یک نانی بمن دادند۔ صبح آن بخدمت حضرت خود عرض کردم فرمودند۔ بی واقعیت شمارا نانی دادند۔ بعد چند روز حضرت مدوح را ہفت صدر و پیمہ بفتوح رسید فرمودند کہ این را پیش خود نگہدار بعد چندی دیگر عزیز سے یک اسپ نذر کرد آنرا ہم حوالہ فقیر نمودند و فرمودند کہ این سوار نیست و آن خرچ است بر خیز و پیش برادر خود ملا مراد الدین خان برو کہ صورت کان تو خواہد شد تمیہ نموده راہی شاہجہان آباد شدم و در آنجا رسیدہ پیش برادر بزرگ خود چند روز گزارانیدم روزی ایشان را مغموم و محزون دیدم و وجہ آن از ایشان پرسیدم فرمودند کہ فلان امیری کہ باو شاہ اورا بسیار میخواست نسبت او قسم افتادہ است ازین وجہ او بدر بار آمدن نمیتواند ظل الکی علاج قسم او میخواستند لیکن از روی شرع شریف آنرا علاج نیست علا و فضلا ہمہ در نیاب در ماندہ اند۔ ازین سبب مغموم۔ جواب دادم کہ این را علاجی ہست مرا پیش باو شاہ بیز تا علاج آن کنم۔ بسامعت این جواب بر اوم خوش و محرم شدند و پریشانی او شان رفع گردید۔ فرود ما ہمراہ بردند و عرض کردند کہ برادر من ملا عبدالسلام میگوید کہ من علاج این قسم میدانم۔ بسامعت این اورنگ زیب باو شاہ غازی خوش شدند و فرمودند

که او شان را پیش من آرند چون مرا طلبیده پیش بادشاه بروند بادشاه از من فرمود که تدارک این قسم  
 کجا مرقوم است عرض کردم که در فلان کتاب مرقوم است - فرمودند آن کتاب پیش شما موجود است عرض کردم  
 که پیش من موجود نیست در کتب خانه شاهی موجود خواهد بود - فوراً ابدار و غه کتب خانه حکم شد که آخوند صاحب  
 را همراه خود ببرند و کتاب را از کتب خانه بر آرند من همراه دار و غه کتب خانه رفته کتاب بر آوردم و هر جا که  
 مسئله با به البعث نوشته بود - نشان نهاده پیش بادشاه آوردم و بنظر انور اعلی حضرت گزاراندم -  
 بلا حظه آن بسیار خوشنود شدند و فوراً حکم صادر فرمودند که ایشانرا از طرف خود وکیل صوبه کشمیر مقرر کردیم  
 و بر بنای حکم ظل آلهی کشمیر روانه شدم سبب یافتن خدمت و کالت بادشاهی همین است و هر چه شد  
 بتوجه و عنایت پیرو مرشد شد -

(۱۵) دولت و جاه ظاهری | چونکه عنایت ظل سبحانی روز بروز بر حال حضرت آخوند صاحب افزون می شد بوجهی  
 حضرت آخوند صاحب | منصب جاری شد و بعد چندی از خدمت مفتی سر فزاز فرموده شدند و بوجهی  
 از ان ترقی یافته بخدمت قاضی القضاات ممتاز شدند و بعد چندی شیخ الاسلام گردیدند - و در کشمیر چهار  
 مواضع جاگیر هم محنت شدند - و در زمانیکه شیخ الاسلام شدند اجازت قیام کشمیر هم حاصل شد و  
 خدمت و کالت هم بجال داشته شد و به کامیابی تمام به کشمیر مراجعت فرمودند و تا آخر عمر در کشمیر کار فرما ماندند -  
 در حقیقت و سلطنت اسلامیة اعزاز و اختیارات شیخ الاسلام نظیر نداشت و با آن و کالت بادشاهی که  
 اعزاز آن هم در ان زمان بحد بود - و منصب و جاگیر گویا ترقی ظاهری بحد کمال و دولت و دنیا زاید از کافی  
 حاصل شده بود - این حالت ظاهری شیخ الاسلام بود - و حالت باطنی آخوند صاحب ازین بسیار برتر است  
 که چیزی از ان آینده بیان کرده خواهد شد -

(۱۶) کیفیت تعلیم باطنی حضرت آخون صاحب | چون حضرت آخوند صاحب بعد کامیابی از خدمت حضرت حافظ  
 و مدت تعلیم و تلقین و تعداد مریدان و خلفا | عبدالغفور صاحب قدس سره رخصت شده راهی شاهجهان آباد  
 شدند در ان وقت عمر آخون صاحب زاید از بیست و پنج سال نبود - و بعد از خلافت و اجازت حضرت آخوند صاحب  
 رهنمایی در ماندگان و بهایت گم رهان آغاز فرموده بودند و مرید میگردند و تعلیم باطنی میفرمودند و قریب  
 اختتام سال هشتاد و پنجم ازین جهان فانی رحلت فرمودند ازین ظاهر است که تقریباً شصت سال حضرت  
 ممدوح مسند آرای ارشاد ماندند و مریدان حضرت ممدوح همه سالکان و طالبان وقت بودند - و تعداد مریدان  
 از کور و انات از حضرت متجاوزست همچنین خلفای جناب ممدوح بیشمار اند - صاحب خزینة الاصفیاء نگارند  
 که اگر چه خلفای خواجہ بیشمار اند اما خواجہ محمد عابد کادوسی و شرف الدین محمد زبیر و محمد عثمان زنگوجی

و شیخ عبدالرزاق رسول پوریه و خواجہ امان اللہ و حاجی تیمور خٹنی و خواجہ محمد نضر الدین و عبد الرحمن یا کندی  
و ابو البقا کشمیری و محمد رضا بن عبدالکریم برادر زاده آنحضرت و محمد ابراهیم و اکبر شاه و شیخ عبداللہ و شیخ  
حمید الدین ابن محمد نظام از اشهر ترین خلفای خواجہ اند۔

ذکر مجاز بودن حضرت آخون صاحب حضرت آخون صاحب بطرق مندرجہ ذیل مجاز و مازون بودند۔

بهرق اربابہ و شجرہ نسبت ایشان (۱) طریقہ عالیہ نقشبندیہ قدس اللہ ارواحہم

(۲) طریقہ عالیہ قادریہ قدس اللہ اسرارہم

(۳) طریقہ شریفیہ کبریہ قدس اللہ سرہم الغریر

(۴) طریقہ سننویہ سمر درویہ قدس اللہ سرہم

در طریقہ اول الذکر از حضرت حافظ عبدالغفور صاحب قدس سرہ اجازت داشتند و در طریقہ ثانی از حضرت  
شاه فی الحال صاحب کہ از اولاد حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ بودند اجازت یافتند و در طریقہ ثالثہ  
از خواجہ محمد بادشاہ قدس اللہ سرہ کہ از اولاد حضرت امیر کبیر سید علی ہمدانی بودند اجازت حاصل کردند و در  
طریقہ رابعہ از بابا محمد عثمان صاحب رحمۃ اللہ مجاز گردیدند۔ لهذا در چهار طرق مذکورہ مریدان۔ و سالکان سلوک  
آن طرق را تعلیم فرموده بحق میرسانیدند طریقہ حسنیا افضلیہ آدمیہ بنوریہ ایشان یکشمیر آوردند و مکتوبات  
حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ و رسایل دیگر بزرگان خاندان نقشبندیہ اولاد کشمیر ایشان رسانیدند  
و شایع فرمودند۔

(سلسلہ نقشبندیہ) در طریقہ عالیہ نقشبندیہ مرشد حضرت آخون صاحب حضرت حافظ عبدالغفور پشاور سی قدس سرہ  
و مرشد ایشان حضرت حاجی اسمعیل غوری قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت شیخ سعدی لاهوری قدس اللہ سرہ  
و مرشد ایشان حضرت شیخ آدم بنوری قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت شیخ احمد سرہندی مجدد الف  
ثانی قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت خواجہ باقی باللہ قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت خواجہ علی  
اکملی قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت خواجہ محمد درویش قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت مولانا  
زاهد وحشی قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت خواجہ عبید اللہ احرار قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت  
مولانا یعقوب چرخمی قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت شاه نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ و مرشد ایشان  
حضرت سید کمال قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت بابای سماسی قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان  
حضرت علی رامیتنی قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان خواجہ محمود النیر قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت  
عارف ریوگری قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت خواجہ عبدالخالق قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت خواجہ

یوسف بهدانی قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت شیخ ابوعلی فارسی قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت شیخ ابوالحسن خرقانی قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت سلطان بایزید بسطامی قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ تعالیٰ عنہ و مرشد ایشان حضرت قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ و مرشد ایشان حضرت سلمان فارسی قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت ابوبکر الصدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ بودند که از جناب خواجہ پیر و سر حضرت احمد مجتبیٰ محمدی المصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم فیضیاب گرویده بودند۔

(سلسلہ قادریہ) و در طریقہ عالیہ قادریہ مرشد حضرت آخون صاحب حضرت شاہ فی الحال صاحب قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت شیخ محمد اشرف صاحب قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت معصوم صاحب قدس اللہ سرہ و مرشد ایشان حضرت شیخ احمد سرہندی مجدد الف ثانی قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت شاہ سکندر قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت شاہ کمال قدس سرہ و مرشد ایشان شاہ نعل اللہ قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت سید گدا قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت شمس الدین عارف قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت سید عبدالرحمن قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت ابوالحسن خرقانی قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت شمس الدین صحرانی قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت سید عقیل قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت سید بہا الدین قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت سید عبدالوہاب قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت شرف الدین قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت شیخ عبدالرزاق قدس سرہ و مرشد ایشان قطب لاقطاب حضرت غوث الاعظم شیخ عبدالقادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ و مرشد ایشان حضرت شیخ ابوسعید مخزومی قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت شیخ ابوالحسن قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت شیخ ابوالفرح طرطوسی قدس سرہ و مرشد ایشان شیخ عبدالواحد قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت شیخ شبلی قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت جنید بغدادی قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت شیخ سری سقطی قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت شیخ معروف کرخی قدس سرہ و مرشد ایشان حضرت امام علی موسی رضا رضی اللہ تعالیٰ عنہ و مرشد ایشان حضرت امام موسی کاظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ و مرشد ایشان حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ تعالیٰ عنہ و مرشد ایشان حضرت امام محمد باقر رضی اللہ تعالیٰ عنہ و مرشد ایشان حضرت امام زین العابدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ و مرشد ایشان حضرت امام حسین شہید رضی اللہ تعالیٰ عنہ و مرشد ایشان حضرت علی مرتضیٰ کرم اللہ وجہہ اندک از حضرت سرور کائنات محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم فیضیاب شدہ بودند۔

<p>تذکره توجیه حضرت آخون صاحب نسبت تعلیم اشخاص و عام حالت ایشان</p>	<p>حضرت آخون صاحب با وصف تعلقات خدمات شاهی و جاگیر داری و عیال داری و قبیل داری تعلیم علوم فقه و حدیث و تفسیر و دیگر علوم ظاهری و تعلیم علوم باطنی و تسلیم سلوک سالکان بر کارهای دنیوی مقدم میداشتند و طالبان علوم ظاهری و باطنی را بنایت شفقت و مهربانی و دلجوئی و نرمی تعلیم علوم ظاهری و باطنی میفرمودند. هر چند حضرت ممدوح تعلقات دنیا را بظاهر پرده باطن خود ساخته بودند لیکن عبارات کتاب داکمی پوشیدن میتواند آثار ولایت بخوبی از جنین حضرت ظاهر شود و در هر گاه بر پاگی یا بسواری دیگر از راه بانار بدربار محکم میرفتند اهل بازار و دربار بر روی مبارک ایشان نظر کرده این آیه کریمه مانند بشران هذا الامک کریم میخواندند و چنانچه میخواندند که ایشان هر وقت فاسه از خود و باقی بحق می بودند</p>
---	--

<p>مجموعه مکاتیب حضرت آخون صاحب دوازده مکاتب که هم رسیده اند</p>	<p>ملا خواجه محمد عابد کاموسی که بر تمامی خلقای حضرت بزرگی میداشتند و اعظم ترین خلفای حضرت بودند بعضی عنایت نامجات حضرت جمع کرده بودند که ازان دوازده خطوط جمع کرده ایشان تا این وقت باقی اند که بطور تبرک در ذیل ورج کرده می شوند</p>
--	--

مکاتیب (۱)

محمد و ماسجی کشنده شیر که گرد روان به جذب بهم میشود لیکن جذبه که لطیف باشد ادراک هم لطیف میشود  
القبض والبسط فی الولی کالوحی فی النبی - و تفتیکه آه می در زما یافت می افتد خود به مناسبت باین نصیحت می افتد  
اولت رهبر ارچه با و بود و رسی آنجا که یاد باد بود و العجز عن درک الادراک ادراک - سالک را وقتی می آید  
که هر خطره اش زینه میشود برای مطالب فوق و فوق الفوق هر مرتبه از وجود حکمی دارد - بهر حال صحبت خلیل تر است  
و بعد آن رابطه و کاتب علی توجه را متوجه احوال خود دانند که تربیت بر چهار قسم است نوع اول آنست که چون  
مکبان که در زیر پرهای خود بیضه را از هیئت بیضی که به هیئت جانوری رسانند - دوم چون مرغ آبی هر چند خود در آب  
است و چپایش در غیبت باز تربیت میکند - سوم چون کلنگ که بچه های خود را از همتا تربیت میکند -  
چهارم آلت تربیت محض بیچون است بهر حال تربیت منقطع نیست علی ما نقلنا با مخرج که بر دانه  
پنهان بحرم قافله راه و السلام علیکم و علی من لدیکم -

مکاتیب (۲)

محمد الله العلی و نصلی علی ابنی الامی و علی کل التقی و التقی و نسلم علیهم - بعد سلام بر اوران عزیز القدر ملا محمد حسن  
و ملا محمد عابد سلامها الله تعالی - محفوظ بود و بد ایند که خط رسید فرحت بخشیت تا سرف بر عدم گرفتن رخصت  
خلوت سگه نامه نوشته بودند - طریقه حضرات با نیست خوب شده از دل سالک ره جاوید صحبت شان \*



میبرد و سوسه خلوت و فکر چله راه اعتکاف مسنون ده اخیر رمضان است نقشبندی زواید نمی پروا زند  
 مگر آنکه این سته ماهه راز و مهر قرار دهند و عوض اعتکاف قضا شده ادا کنند که راهی به سنت پیدا کنند باجماع استقامت  
 غنیمت است دیگر نوشتند تحشر بر فوت صحبت هم فائده صحبت می بخشند چنانکه پیغمبر ماصلی الله علیه وسلم  
 وقت احتضار حضرت خدیجه رضی الله عنها گفته اند که مرا در دنیا و در جنت از واج نصیب است گونه ایشان  
 متغیر شد حضرت کبر گفتند رضی الله عنه که یا رسول الله این وقت چه وقت این سخن بود نمودند که ایشان  
 جهاد نکردند این سخن حسرت خیز تا مقام جهاد بشود سبق دیگر خواسته بودند سبق محمد حسن با اختیار شما مفوض است  
 بر شیب که گفتم بگویند و سبق شما آنست که همیشه خالی نشینید و هر چه پیش آید آنرا نفی کنید و آنرا پست دانید  
 و روی با فوق آن کنید بر عایت شرایط و آداب که از حضرات با رسیده است و این عاصی آنها را در یک  
 بیت جمع کردم -

خلو و نفی و ربط و صحو و سنت | انامی و خلوص و مرغیبت

می باید که مردم را بر غیب سومی اقامت شریعت مشرف دارند و اسلام والا کرام -

### مکاتیب (۳)

محمد و افضل علی النبی الا ان العزیز و علی کل التقی و التقی و سلم - بعد سلام مسنون برادر عزیز القدر طاهر محمد عابد  
 ابن فضیلت پناه محمد یوسف معلوم نمایند که خط اشتیاق نامر رسیده فرحت بخشید اشتیاق نتیجه بعد صورتی است  
 در قرب بدان تقدان شوق است که (الاطال شوق الا برار الی نقائی - وانا الیم شد شوقاً) حدیث قدسی است  
 مالا اشتیاقاً باشد شوقاً - و برابر است و در مقربین شوق مفقود است - زیرا که شوق مشعر از بعد و فقدان  
 است و در مقربین بعد نیست و این صفات بعدیه در سالک نماند بعد از آن که از مقربین شود و اگر موعی  
 در میان حجاب باقی ماند از مقربین نیست بلکه از ابرار است - حسنات الا برار استیاتی المقربین وارد  
 است - اکتفا بر مجرد قرب قلوب درجه ثانیه است - ضبط اوقات شبانه روز طلبیده اند مجملش نیست  
 که چون از خواب بیدار شود و موافق سنت عمل آرد و دعیه ماثوره را در هر عملی و کاری بخواند و نماز  
 تجدد را در او از رکعت بقرات طویل یا بر چه میسر آید ادا کند بعد آن تا فجر بسبق باطن مشغول شود و اگر فرصت با پنجیا  
 که تجدد بین الثومین شود و سنت باند بود خانه ادا کند بعد آن در مسجد و بعد نماز فجر تا طلوع آفتاب مراقبه نشیند بعد  
 اشراق ادا کند و دوگاه شکر نعمت شب و روز و دوگاه اشکاره و دوگاه استغاده شسته گذارد و اگر  
 فارغ باشد باز نشیند تا چاشت و ضحوة کبری بسبق باطن مشغول شود و اگر سالک فارغ است مراقبه  
 مشغول شود و اگر طالب العلم است بدرس و اگر کاسب است بکسب بعد از آن نماز نوافل ادا کرده

بعد خوردن طعام قیلولة که سنت است نماید. و چهارگانه فی زوال بطول قرارت مشغول نماز پیشین شود و بعد از پیشین تلاوت بحضور تمام مشغول شود و بعد از آن بکار مباحات که فکر خوردن و پختن و فکر خانه و بسخن با مردم مشغول کند و بعد آن نماز عصر و بعد نماز عصر باز بر اقبه مشغول شود که بایه قبل طلوع و قبل الغروب بایه بکره و اصیلاً عمل نماید و بعد آن نماز شام با نماز او این واحیا و ما بین العشاءین قیام نماید و بعد نماز عشا اگر تواند سخن دنیا نماند و باز بعد خوردن سبق باطن مشغول شود تا در همان مشغول خواب غلبه کند و چون بیدار شود در آن هنگام بیدار شود و بیدار خواهد شد مصرع چو میرد مبتلا میرد چو خیزد مبتلا خیزد.

طریق سلوک این است و مجذوب سالک را نمیکند از آنکه باین افکار و این اشغال فرصت یا بدکشان کشان او را می برند و من نه با اختیار خود میروم از تقای دوست به آن دو کند عنبرین سے بر دم کشان کشان به گرمی و بی حاصلی و در میرندت و اصلی به رفتن کجا بردن کجا این سیر سیر راه نیست به و از تاثیر صحبت چه نوبتید - مالا عین رأت ولا اذن سمعت ولا خطر علی قلب بشر اذان نشان میدهد  
 رزقکم الله وایاننا بفضله و اگر میرد و تصدق جیبیه علیه افضل الصلوات و اکمل التسلیات و علی آله و اصحابه  
 و اخوانه من النبیین و المرسلین و علی کل من التابعین و تابع التابعین -

### مکاتب

نور ابصار فقیه سلیمان الله تعالی سبحانه - بعد سلام خط فرحت نمط رسید فرحت بخشید خط اول رسیده بود -  
 جواب نوشته بودیم صحت ایشان معلوم شد رسید خط نوشته بودند محمد اسلم رسانید چون ز فقیر خطی بنویسید و همان خط نسبت را باید فهمید که حضرت خواجہ احرار فرموده اند قدس سره که کلام را جمالی است ازین جهت کلام نازل شده تصرف و جذب - از حضرت امام جعفر صادق رضی الله عنه واروست که او تعالی در کلام خود متجلی است چرا نباشد که صفات لا بود و لا غیر هوست چون کلام فقره مستفاد از مردان است بسخن مردان جان دارد -  
 التقار و انواع طرفین روز جمعه پیش روی در خانه فقیر بود ازین نقلی و انتقاسی شده بود و بعد آن موقوف در انهم امید خیر است شما هم دعای خیر عموماً و خصوصاً بکنید که ضرورت دعای خیر کرده شده و سوسه شود -  
 و باعث جذب رعایت را بطه است که بجز به میرساند و هر قدم در راه جذب دیگر بنویسید آن قدم چنانچه هر سلوک است از خدا خواسته امیدوار باشند و در هر قدم مجذوب را جذب دیگر ضرورت چنانچه سالک را در هر قدم مسافتی قطع باید کرد - (من استوی کواہ قنوم مقبوض) شنیده باشند گفتند - از کسی که یک نفس فوت شود تدارک آن تا ابد نمیتواند کرد و طریق ارسال خطوط را و ایم مسلوک دارد یک لحظه از دوری نشاید که از نزدیک بودن هرزاید بسیار آن سلام رسانیده شد - عبد اللطیف و محمد صالح یصلین سلام مشتغل اند و السلام و الاکرام

## مکاتب (۵)

دوستان را ن فقر اسلاما اللہ تعالیٰ - بعد سلام شکر شمارا بر اور عزیز شمار رسانیده در باب فاتحه خواندن و اجازت دادن ختم حضرت غوث الثقلین رضی اللہ تعالیٰ عنہ نوشته بودند - فقیر را اجازتی از شاه فی الحال هست اگر بہمان قدر فاتحه میخواہند چه مضایقہ فاتحہ خواندیم بجنوری برادر شما و اجازت ہم هست خوانندہ باشندید - دیگر نوشته بودید کہ توجہ فائبانہ کہ با محمد عابد مراقبہ کردہ باشم و جمعیت شدہ باشد خطہ دفع شود و سبق جاری شود و دستدار خاصیت صحبت خصوصاً درین طریقہ نقشبندیہ خصوصاً در طریقہ احمدیہ خصوصاً از ان در طریقہ حسنیہ افضلیہ خصوصاً از ان طریقہ سعدیہ لاہوریہ خصوصاً از ان پریشادری صاحب ما خصوصاً از یاران ایشان از صحبت یاران این عاصی تاثیر معنی کافی ست می باید کہ نصیب باشد آنکہ نصیب داشتہ باشد قدر این نعمت عظمی میدانستہ باشد - اگر نخواستی دادند او سے دہر کہ خواست با ما است اگر چه با ما کمتر نشیند لیکن کجا میرود اثر آن مصرع اول و آخر ہر نتیہ استقامت ضرورت مصرع چون توجہ باختی کسی چہ کند - ہنوز بیچ نرفته است مدار این طریقہ بر صحبت ست صحبت بار باب جمعیت بشرط نفی در ہر یک و رابطہ مرشد و شرایط دیگر مرعی باید داشت اثر از کمال فضل و کرم لازم آن کردند قال اللہ تعالیٰ **فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ** و مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ **خُلُو وَ نَفْسٍ وَ رِبْطٍ وَ صِحْوٰنَتٍ بِدِنَايِ** روخلو ص سر عزیمت : این بیت ازین عاصی ست در دعای خیر مفسر نیستیم شما ہم در دعای من باشندید والسلام علیکم وعلی من لدیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ -

## مکاتب (۶)

بعد الحمد والصلوة و تبلیغ الدعوات و بعد السلام المسنون نگاشته میشود کہ دو خط شما برادر محمد سلم رسانید مشعر از صحبت شما و استدعا و شما مصون بودن ما را بعد ختم ہر روز از در گاہ میخواہید - اہل جزاء الاحسان الا الاحسان - حق تعالی شمارا از طرف ما قاصر ان جزای خیر آن دہاد - دیگر مکتوب بود کہ جواب ہر دو خط ہر دو برادر رسید در ذکر قلب در ذکر افزود - و پو اگر درون خط می افزاید و تعظیم خط کردید صاحبان من کلام بسخن مردان جان دار و فقیر از مردان خدای تعالی میگویم البتہ تاثیر تم باذن اللہ خواہد داشت کہ مصرع ہر چہ استاد ازل گفت بہمان میگویم ہا جواب خطوط میخواہید ہر گاہ خط می آمدہ باشد جواب ارسال کردہ می شدہ باشد حسرت فوت اوقات نوشتید ہنوز وقت ست توجہ فائبانہ مبذول ست رابطہ نگاہ دارید - برای شفاء شکم فاتحہ خواندہ شدہ و بجا سے تعویذ بسم اللہ الرحمن الرحیم خواندہ بدست دم کردہ بر شکم مالیدہ باشید کہ خیر شود بیمار ان سلام رسانیدہ شود والسلام -

## مکاتب (۷)

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كن في الدنيا كأنك غريب أو عابر سبيل ومعد نفسك من صحاب القبور - برادران عزیزان من سلکما الله تعالی سبحانه - بعد سلام خط شما بد و مهر رسید محمد اسلم رسانید محفوظ شدیم - سخن همان است که گفتیم که سلوک را تا آنجا که محمد عابد داند استعمال کنید و آئینده اگر زنده ماندیم با تمام آن شاید موفق شویم بالفعل صورت آنست که بیاد کردن شما ما فقر را جمعیت فیضان می شود خطا با و کتا با و خاطر اذناظر اذ حاضر و غایباً و محمد عابد را همان سبق است که هر چه پیش آید بان متاثر و متلذذ شده پیش رفته باشد و دعا محمد عابد خوب است و ما را هم بدعا سے نظر اللعیب یاد کرده باشند و السلام -

## مکاتب (۸)

فرزندان گرامی سلامت باشند - بعد سلام خطی که بر خورداری محمد اسلم نوشته بودید - خواندیم خوش شدیم دعا خیر کردیم از خانه و سوا س نکرده باشید روز جمعه در حوالی مسجد جامع شورش شده بود در شهر مورچه بندی شد حقیقت محمد اسلم خواهد نوشت

ترا یک پند به از هر دو عالم | که بر ناید ز جانت بی خداوم

و این فقیر را هم یاد کرده باشید و السلام -

## مکاتب (۹)

بعد الحمد لله تعالی والصلوة والسلام علی رسول الله و تبلیغ الدعوات نگاشته می آید - که خطر رسید سخن همانست که سلوک خود را تا سلوک محمد عابد برسانید و بعد نماز فجر و مغرب می نشینید - متوجه من جانب الله سبحانه جمعیت شود خاصیت این طریقه علیه است و سبقهای ابتداء را هم تکرار کنید و پیش هم بروید غرض از تکرار سلوک که بمنزله تقنین قوانین علمیه است حصول بلکه است و استحضار قواعد مقدمه آنست رفع خطرات هم از همین می شود لیکن بتدریج سه گریه عاریت است اول کار - ملک گردد بکثرت تکرار - محمد عابد بداند که همان سبق باشد و از آخر آن خبر دهد سه اول او آخر هر منتهی به ز آخر او حبیب تمنای می - بنده چستان شود که گویا بنده موجود و معلوم هم نقشه است تا فعلی و صفتی و ذاتی داشته باشد از خود حیلوله قائمست بکایک این را نمیتوان فهمید سه اوحدی شصت سال سختی دید به تاشی روی نیک سختی دید به تاجان کنی خون نخوری نیچه سال به از قال تراره نمایند بحال - شمارا که تربیت محمد حسن هر گفتیم این اجازت خاصه است اگر نصیب باشد بعد آن اجازت عامه شود در رابطه باعث توجه غائبانه است و دعا خیر البته کرده باشند

و از اعتکاف و ضبط نوشته بودید - هر دو مبارک باد - در نوافل نیت مطلق صلوة و نفل مخصوص - کفایت کند - و در قرأت مختار اند - اگر چه در حدیث و نصوص است بان چنگ باید زد و الا با اختیار مصلی است هر قدر فرصت و ذوق دست دهد در از تر و الا بمقتضای - قضای نماز تا او این هم بهین دستور اقلش شش رکعت است و بست هم آمده است و حضرت مرشدی رضی اللہ عنہ رکعات بسیار میگذاردند فقیر در آنوقت با نظری میل نداشت که بهنگی همت مشغول ویدار ایشان بودم - الحمد لله علی ذلک و نماز فی الزوال چهار رکعت یک سلام بعد از وال آفتاب قبل از ظهر طول قرأت بهتر و کسی که جذب او مقدم بر سلوک او باشد مجذوب سالک است و عکس آن سالک مجذوب این هر دو بزرگ صلاحیت ارشاد دارند اول اول است و دوم دوم و در طریق حضرت ماول معمول است و از مجذوب فقط و سالک فقط تکمیل مقصود است که کمال نماند و تکمیل فرع کمال است اصلاح انشا و عمده مطلب نیست - بیاران جمله سلام رسانیده می شود جواب این خط نوشتم - بسم اللہ الرحمن الرحیم برای هر مطلب و هر مرض نوشته باشند به نیت مخصوص المرض که این کلمه جامع خیرات است را بطبعا باعث توجبه این طریقت و باعث ترقی و رفی و فناست - نوشتن مکاتیب این نا بکار چه احتیاج از سلف بس است و اگر نیت صالحه در آن باشد اجازت است و اهل را باید نمودند تا اهل را - من منح الجمال علماً فقد اضاعه و من منع المستوجبین فقد ظلم - با هر کس بقدر حوصله او و طلب او سخن باید کرد و الا اسرار که و داخ است اگر بدست نا اهل افتد اگر نه فهد قائل را ندانم کند و اگر بفهمد منسوب بخود میکند شما تجربه ندارید - اصلاح و بیاحتیاج آن بروقتی دیگر موقوف ماند و السلام علیکم -

### مکاتیب (۱۰)

دوستان سلیم اللہ تعالی سبحانه - بعد سلام رقعہ شمار سید فرحت بخشید شما بنام حضرت امام زین العابدین <sup>علیه السلام</sup> مستید نام سپر موافق آن باشد محمد باقر یا محمد جعفر و اگر بنام جد خود عبد اللہ مختار آید - جواب مطلب دوم آنست که هر چه بتدریج شود بقا دارد مصرع بچهل سال شود پخته کاسه چینی به معنای موقوف بروقتی است سواي آن کدام روز است که شمار ترقی نیشود و شکر نعمت سبب زیاده آنست و حال شما کم از استاد عار شما نیست مصرع نکتہ دانی سهل باشد قدر دانی مشکل است به علاوه مذکور آنست که ما را نسبت به شما تجلی نیست حرص در علم محمود است و السلام علیکم و علی من لدیکم -

### مکاتیب (۱۱)

السلام علیکم و علی اخیکم و علی من لدیکم - هر که در اینجا از شما ارادت طریقه علیہ میکند کائنات من کان اورا

گویند بعد از آن اینجا بیاید اگر اجازت هم خواهند این هم خواهد شد.

### مکاتیب (۱۲)

محب الفقراء اخوی فی اللہ سلامت از آفات باسختند - رقعہ شریفہ رسید و خورسند ساخت بعد  
 صورتی هم مقدرست چون فواید طریقہ میرست شکر بجا باید آورد و امیدوار مزید باید بود -  
 و آنچه در واقعہ دیدند بطور پیوسته مشعر از استعدادست که رویای صالحہ جزئیست از نبوت شکر  
 باید کرد که بجز بگذشت و در آن ترقیات نصیب شود که در پشاور فقیر آزاری روی داد و مستد و مشتد  
 بعد صحت حضرت فرمودند که ملا عبد السلام ما و شما در میدان مرض اسب تا ختم شما که جوان بودید پیشتر  
 تصدیق دادند و با پیریم ما را اینقدر بسست و این مرض شما کار بست ساله سلوک شما کرد فحماً اثم حمد اله  
 و آنچه نوشتند که ازین بنده کدام جنابت بظهور آمده بود که بر حقیقت این امر آگاه ساخته متنبه سازند -  
 عزیز من در قرآنست الصابرين والصادقين والقانتين والمنفقين والمستغفرين بالاسحار امام  
 زاهدی در تفسیر زاهدی تعجب کرده که این جماعت را که باین صفات موصوف اند چه حاجت به توفیقات  
 و در پیش حضرات جایی تعجب نیست که ترقی ایشان نسبت بملائکه بهین معاصی است که تو چه گفتند -  
 و نامم شود و بر تو به و ندامت درجات قرب که مترتب شود که ملائکه را از آن نصیب نیست که با معاصی  
 کارند از بند و نتایج آن نم نیایند و چون ملائکه ازین آگاه نبودند گفتند که - اجعل فیها من یفسد فیها و یسفل لہ الداء  
 و حق تعالی در جواب گفت ای اعلم ما تعلمون و چون کلمہ اعلم ما تعلمون مفید استمر است تا ابد الا بدین شرافت  
 انسان در بهشت جاودان جدید بر ملائکه ظهور کند و ملائکه می بینند حق تعالی ایشان را بر و معنی آفرید و  
 که تا قیامت درجات و تا ابد الا بدین یا بد پیغام بر خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در یکروز و مجلس قریب صد بار  
 استغفار میکردند و ازین بزرگتر چه گناه از انسان است که - و وجود کذب و کذب لا یقاس بہ ذنوب  
 و حکمت درین است که خدای تعالی منزہ است و بنده حادث و از عدم مخرج سید رودنی از ممکن  
 در دو عالم جدا هرگز نشد و اللہ اعلم - که حق تعالی بیکار نیست و رحمت دایم بازست و بنده همیشه  
 محتاج پس دوام استغفار ضرورت و صحبت نصیب شود - و درین جزو زمان وجود آن برادر  
 قیمت است مصدر فیض عالمی شوند اگر چه همه اهل روزگار قدر آن ندانند که دنیا دار الحجاب است  
 که دوستان از دشمنان ممتاز نیستند و نصیحت است و المسترحون فی ذکر اللہ عنہم انما لہم  
 فیاتون یوم القیمۃ خفافاً و متابعت سنت -

کیفیت استغراق حضرت آخون صاحب حضرت آخون صاحب همیشه در ذات حق محومی مانند استغراق

برایشان چندان غالب بود که اکثر اوقات از اکثر یاران می پرسیدند که شما از کجا آمدید و نام شما چیست  
حاضران وقت ازین حالت سخت متعجب میشدند و متحیر می ماندند شیخ شرف الدین محمد زبکی میگوید که یاد دارم  
که روزی حاکم شهر شخصی را بدعوی قتل حکم قصاص کرد و فرمود که قاتل را بچکمه بزنند - اگر قتل و بموجب شرع  
شریف درست باشد بچوب ترکه کو توالی برده گردن بزنند والا خیر - مدعیان بر قتل او اصرار داشتند  
غرض که هنگام مرگ عظیم برپا شده بود - من این روز بشوق شرف ملازمت بدو تخته حضرت آخوند صاحب  
رفته بودم در آنجا یاران و برادران جمع بودند - و همین مقال غم بود و خبر معتبر از نتیجه آن نرسیده بود -  
اتفاق حضار مجلس برین شد که الحال حضرت آخون صاحب از محکمه آید از جناب مدوح حقیقت اقصی  
معلوم خواهد شد و همه در انتظار تشریف آوردی حضرت بودند - چون حضرت تشریف آوردند نشستند  
محمد ابراهیم و میان عبدالکریم برادران ایشان از ایشان حقیقت آن مقدمه دریافت کردند تا دوست  
سوال آنجناب هیچ جواب ندادند آنها ساکت شدند بعد از آن آنجناب فرمودند که سجده ای که مرا آفریدم  
ازین مذکورات هیچ خبری نیست که چه شد و چه نشد - اکبر صاحب نوشته آخوند صاحب میگفتند که بعد از  
وفات آخون صاحب روزی پیش ملا محمد قاضی مفتی مرحوم رفته بودم بر سبیل تذکره احوال استغراق  
حضرت آخون صاحب گفتند که در یک محکمه مقدمه سنگ و مباحث عالیه بود - و گفتگو و شور و محکمه بسیار شد  
بعد از آن که مقدمه مذکور فیصل شد از باب عدالت همه بر قاضی شدند و از محکمه رفتند شیخ الاسلام همچنان نشسته  
ماندند چند بار دست بر زانوی ایشان زوم تا که از حالت استغراق بر آید چنانچه بعد از آن که از حالت استغراق  
افاقت شد گفتند که همه رفتند الحال ما هم میرویم -

و نیز اکبر صاحب میگفتند که اکثر اوقات در طعام چاشت حضرت آخون صاحب دیر میشد و والده ام برای  
تقاضا و طلب ایشان مرا میفرستادند که برای خوردن طعام زود بیارند - که دیر شد اکثر جناب مدوح  
به بیت و لعل میگزرا ایند تا آنکه نماز هم از مسجد گزارده می آمدند بعضی اوقات برای تقاضا که می آمدم اکثر  
بسبب غلبه حال جواب میدادند که چه هنوز من طعام نخورده ام - از خوردن و تا خوردن طعام هم خبر  
نداشتند احوال ایشان چه در سفر و چه در حضر و چه در خانه و چه در شهر بدین منوال بود -

بعضی مریدان حضرت بیان کردند که برای زیارت حضرت آخون صاحب از راه دور و راه می آمدیم  
و اتفاقاً ایشان در آنوقت در محکمه می بودند از انفرط اشتیاق برای دیدار ایشان در محکمه فرستیم  
که از دور و دیدار کنیم ما در آنجا هم ایشانرا مستغرق حال خود میدیدیم -

بیان اثر توجیه حضرت آخون صاحب نسبت شاه محمود صاحب رحمه الله شاه محمود صاحب حماد الله که از خلفای حضرت

آخون صاحب بودند در رساله خود حسب ذیل می نگارند.

کیفیت توجه خدام علی بن ابی طالب مولانا و مرشدنا و پادینا محبوب یزدان قطب زمان سید عبد السلام قدس سره نسبت فقیران نیست که این فقیر را سر تقصیر از صغیرین شوق صحبت سراسر سعادت اهل الله داشته گوید و در بدر میگردید و از هر جا که بوئی بمشام میرسید بے اختیار خود را در آن محفل میرسانید شده و در خدمت یک صاحب رسید که طریقه ایشان یسوی بود و لیل و نهار مشغول بچهر میبودند چونکه فقیر ذوق طرق طریقه علیه نقشبندیه میداشت و در آن طریقه علیه جبر بالکل مفقو و دست نهاد و سوسه و خطر بر خاطر خطور میکرد لاجرم از خدمت ایشان بهره برنداشتم و در خود اصلا اثری از صفائی و تزکیه ندیدم ازین معنی بسیار دل تنگ شده و بجان آمده متفکر و محزون می بودم که جدّه و والدّه معظمه که ازین طریقه علیه نقشبندیه بهره داشت و شب و روز در یاد آئی میگذرانید بر حالین فقیر مطلع گردیده فرمودند با چادر و کلاه هستند و نعم و اندوه میگذرانند فقیر حقیقت و رواد تمام و کمال در خدمت ایشان ظاهر نموده نیک واقف شده فرمودند اگر میخواهید که ازین طایفه مقدسه شریفه بهره مند شوید و مشرف گردید درین زمان از شهر کشمیر به یقین من حضرت آخون ملا عبد السلام قدس سره بوده اند - و مثل و مانند او درین طریقه علیه کس می باشد یقین است که اگر در خدمت ملا زمان ایشان برسید مخطوط خواهد شد درین باب سعی بلیغ نماید شاید که حق سبحانه جل شانّه بواسطت ایشان هدایت نماید چون بر این ماجرا مطلع شدم - عاشق و دیوانه و منقاد حضرت ایشان گردیدم و در پی سراغ ایشان بی آرام میبودم و وسیله میخواستم هزار ترو در وسیله بهم رسانید خود از خدمت شریف ایشان مشرف گردانیدم - در مجلس اول بهمین فرمودند که پسرتام شما چیست و کدام کار مشغول هستید و بجا سکونت دارند فقیر در جواب حضرت ایشان آنچه راست بود اظهار نموده چون نام شریف جد بزرگوار فقیر قدس سره معلوم شد بسیار بسیار التفات نمودند و عنایات و تفضلات مبذول نمودند اندر آن اثنا فقیر مافی الضمیر خود معروض داشت - فرمودند که در طریق ما استخاره مقدم است از یک روز تا هفت روز هر چند فقیر موقوف بر استخاره نگذاشته بود و اظهار اعتقاد خود ظاهر نمود قبول نداشتند - و فرمودند که امشب استخاره نماید هر چه رو می دهد فردا صبح درینجا بیاید و اظهار بکنید - چون فقیر بشب استخاره نمود و دید که گویا حلقه آراسته اند و صاحبان مراقبه کرده در میان ایشان چون چهاردهم حضرت ایشان بنحسته مبارک برداشتند و بخادمی فرمودند که محمود شاه را در میان حلقه نشانید چون تنگی بسیار بود خادم گفت که در حلقه جایی نیست عقب نشینید این سخن مفهوم نموده خود بر خاستند و فقیر را در میان حلقه نشانیدند و مراقبه فرمودند چون صبح شد فقیر خوش و خرم در خدمت ایشان آمده تمام



روی شب ظاهر نمود - فرمودند که از درگاه اقدس شمار قبول نمودند و شکر حضرت حق تعالی جلشانه بجا آرید  
 و بعد نماز عشا حاضر شوید که با شمار داخل طریقه نقشبند علییه بنیامیم حسب الامر چنان کرده شد چون بوقت نماز  
 عشا حاضر شد داخل طریقه نمودند بوقت قلبی مشغول ساختند - بگرم حضرت حق سبحانه فی الفور قلب  
 جاری شد و ذوق محبت بیدار و داد و روز برین نگذشته بود که فرمودند که محمود استعداد شما بلند است  
 به جمعیت باطنی خواهید رسید فقیر آنچه لوازمه آداب بود بجا آورد و بطبیقه روح سرز از ساختند برین چند روز  
 گذشت بعد از آن بطبیقه سرسور گردانیده بعد از آن بعد چند روز فرمودند که ذکر بحبس کرده باشید  
 فقیر چند روز عمل نمود کشایشها دید چون قاعده حضرت ایشان آن بود که یوم پنجشنبه و یوم دو شنبه  
 حلقه خستم حضرات مینمودند و هم محبان و مخلصان حاضر می شدند - روزی پنجشنبه بود - بعد ختم حضرت  
 طرف فقیر متوجه شدند فقیر را حالتی خاص روی داد و دید که سقف خانه شوق شد و حضرت سرور کائنات  
 علیه الصلوٰة والسلام فرود آمدند و جناب سرور عالم صلی الله علیه و سلم جایکه حضرت ایشان می نشستند شریف  
 فرما شدند و صحابه کبار و حضرات چهارده خانوادۀ عظام نیز حاضر شدند و حلقه کرده نشستند و حضرت ایشان  
 از جای خود برخاسته متصل فقیر نشستند غرض که بعد فقیر مغفرت پناه رضوان و دستگاه جناب حضرت آخون  
 طامح نازک صاحب قدس الله سره برخاسته عرض کردند که این فرزند امیدوار خلعت است جناب سرور کائنات  
 علیه الصلوٰة والسلام قبول نموده ملازمی را فرمودند که صند و قیچہ که در آن خلعتهاست بیارید - خادم حسب الامر  
 عالی فی الفور صند و قیچہ چناری حاضر نموده از میان آن ردائی سفید بر آورده بطرف قطب عالم غوث الاعظم  
 مرهم دلہای درو مندان حضرت شاه نقشبند مشکل کشار رضی الله تعالی عنه داد ایشان بحضرت جد بزرگوار  
 فقیر سپردند ایشان مصحوب بابا محمد معروف بنیرہ خود نزد حضرت آخون صاحب فرستاده فرمودند که شاه  
 محمود را بپوشانید ایشان آن ردای مبارک گرفته در خدمت حضرت سرور کائنات علیه الصلوٰة والسلام  
 آوردند و پیش نظر مبارک آن حضرت فقیر را از سر تا پا پوشانیدند - و همه حضرات مبارکباد نمودند الحمد لله  
 رب العالمین چون فقیر با فافت آمد و سر از مراقبه برداشت و حضرت ایشان نیز سر از مراقبه برداشت و در حجره  
 رفتند از درون دروازه رازنجیر دادند - فقیر عقب ایشان رفت حلقه دروازه زد و فرمودند که کیستید فقیر نام  
 خود بر زبان آورد گفتند که بروید حقیقت معلوم است چون فقیر خوش بسیار بود - چیزے نادیده دید و در  
 بی پایان یافت دست بردار نشد تا آنکه حضرت زنجیر و اگر وند و فقیر را درون حجره طلبیدند - فقیر واقعه خود  
 اظهار نمود فرمودند که مبارکباد شمارا که دولتی یافتند بروید و کبس نگویید بعد از آن فقیر تا مدت دراز حالت  
 بود گاهی بیوشی دست میداد و گاهی بیوش لیکن در مراقبه در مجلس شریف آن سرور عالم علیه الصلوٰة والسلام

میرسیم و مشرف بیدار برانوار میشدم و کشف قبوز بزم دست داده بود. در هر مقبره استبرکه میرفتم و بالمره ایستادند  
 میدیدم - و حاله میگذشت که کس نمی تواند نوشت تا اینکه بدیوانگی کشیدم و مدستی دیوانه ماندم  
 چنان از خود رفته که اصلا هوش دینا نداشتم به اکل و شرب هم نمی پرداختم حتی که آشنایان دست بردار شده بودند  
 و توقع افاقه نداشتند تا که غره ماه رمضان المبارک المعظم شد حضرت ایشان کسی را در خانه فقیر فرستادند  
 و فرمودند که محمود شاه را اینجا بفرسیند - که درین ماه پیش ما باشد فقیر قبول نموده و فقیر را در خدمت حضرت ایشان  
 فرستادند و فقیر پیش حضرت ایشان رسید آن شب شب قد بود - و همه یاران حاضر بودند حضرت ایشان به فقیر  
 فرمودند که بطرف ما خالی بنشینید در آن حالت خاص رود او دید که گویا یک حویلی از یک سخت جو اهر ساخته مالهای  
 مر و ایدوران آدیزان کرده اند و در آن حویلی صحن فقیر بود و در دل میگذشت که این حویلی از حویلی های مثل  
 بهشت است و فقیر را عنایت نمودند درین فکر بود که دو شخص بد شکل و میب پیداشدند و فقیر اگر نتوانستند  
 و چندان سختی نمودند که دست از جان برداشت در آن اثنا حضرت ایشان حاضر شدند و آن دو کس را فرمودند که این  
 پسر دست بردار شوید آنها قبول نکردند و در تصدیقه افتروند - بعد از آن مجبور شده خود را عوض فقیر در پیش آن  
 دو کس گذاشتند و فقیر را رخصت کنانیدند و گفتند که زود بجان خود بروید فقیر دوان دوان از آنجا بیرون آمده  
 در شالی زار رسید و دید که حضرت ایشان هم از عقب تشریف شریف می آرند و فقیر را میفرمایند که زود بر ما هم  
 مخلص شده آیدیم چون فقیر افاقه رسید و سر از مراقبه برداشت حضرت ایشان هم سر از مراقبه برداشتند فقیر خواست  
 که حقیقت واقعه خود را بر عرض ساند جناب ایشان سبقت نموده فرمودند که مبارک باد و هم یاران را فرمودند که محمود شاه  
 مبارک با و نمایند - عرض از آن شب فقیر هستا هستا از دیوانگی بهوش آمده بصحبت پیوست بعد از آن حوال خود  
 بزرگ غفلت مشاهده میکرد و اصلا آنگی در خود نمیدید - این معنی جناب حضرت ایشان عرض نمود فرمودند که  
 سه مقام است معلوم الکلیف - و مجهول الکلیف - و معدوم الکلیف و از هر سه عالی تر مقام معدوم الکلیف است  
 شمار این مقام دست داده است شکر آئی بجا آرند و توجه به نوسه که بوده است هست خاطر جمع دارید  
 بر فقیر ازین قسم چیزها هزاران هزار گذشت از آن دو حرفی بقلم آمد -

در خدمت آخون صاحب | شیخ شرف الدین زنگی بیان میکنند که وقتی که حضرت آخون صاحب در حویلی محله گوجاره  
 مشرف شدن شیخ شرف الدین سکونت میداشتند بتاریخ دوازدهم برج الاول که عرس مبارک حضرت رسالت پناه  
 محمد زنگی از زیارت سرور عالم صلی الله علیه و سلم میشد اراده کردم که در خدمت حضرت بروم و نیز شیخ محمد باه کادوسی  
 صلی الله علیه و سلم بهمین خیال در خدمت حاضر شدند بعد از نماز عشا که از مسجد آمدند حضرت آخون  
 صاحب فرمودند که ما پیریم بار اطلاق نشستن نیست شما با خواهند بنشینند و بشغل اهلنی مشغول باشند

ایشان دراز کشیدند باین قریب با پای ایشان شستیم و یک پای مبارک عابد کاوسی برز انوی خود گرفتند و پای دیگر ایشان فقیر برز انوی خود گرفت و پای ایشان میا لیدیم و بشغل خود مشغول بودیم تا آنکه نصف شب گذشت محمد عابد کاوسی بفقیر گفت که شما در خواست نسبت فیصل این شب از حضرت کنند من گفتم که شما بگوئید ایشان تکرار کردند و گفتند که بر شما هر بان ترند شما بگوئید در همین مکالمه بودیم نجوای دلش بیدار و چشمش در سکر خواب فرمودند که چه مکالمه و آری در شغل غفلت نه کنید باز خواب رفتند بعد یک گز به از همین مذکور با هم شد باز فرمودند که چه مکالمه آری در روز در حیره مکان گوجاره مشغول شغل باطنی باشید فقیر گفت آرزوی فیصل است فرمودند که از شب چه قدر گذشته باشد گفتم که نصف شبی گذشته باشد فرمودند که بروید و تجدید وضو بکنید و بواجبه نشینید - فقیر سر اسیمه بر خاسته تجدید وضو نموده نماز تجدید ادا کرده متوجه بواجبه شست که درین اثنا معاینه نمود که پهلوی راست حجره از طرف قبله شق شده جناب رسالت پناه صلی الله علیه و سلم بالباس فاخره تشریف می آرند و ز یاد از نصف حجره برابر فقیر رسیدند بلا حظه این واقعه همیت و در هشت بر فقیر مستولی شد و بیوش گردید -

و در واقعه که اذان اذ اهل خدمت باطنی محمد شاه صاحب که همشیره زاوه حاجی عبدالسلام صاحب قدس سره که بدون حضرت آخوند صاحب پیدا است همسر حضرت آخون صاحب قدس سره بودند - فرمودند که عبدالستار میر

پدر رضاعی من بودند - از حضرت آخون صاحب عقیدت میداشتند و در خدمت حضرت مدوح شبی روز حاضر می ماند و شب و روز خدمت گزاری میکردند روزی من نزد عبدالستار میر رفتم و بدین وجه از زیارت حضرت آخون صاحب هم مشرف شدم - درین اثنا دیدم که صاحبی رسیدند و آخون صاحب ایشان را بنیم قامت تعظیم دادند و ایشان پیش روی آخون صاحب نشستند و با هم آمیخته گشتند گفتگو کردند - بعد چند گطری چون مریض میشدند ایشان و آخون صاحب گریه نمودند - و بوقت رخصت هم آخون صاحب بنیم قیام تعظیم کردند - من بمشاهده این احوال متعجب شدم و پرسیدم که این چه واقعه بود فرمودند که این عزیز از اهل خدمت بودند حال ازین عالم میروند براسه وداع و رخصت آمده بودند - ازین وجه تعظیم و تکریم ایشان کردم - اذان روز معلوم شد که حضرت آخون صاحب قدس سره هم از اهل خدمت بودند - اهل خدمت پیش اهل خدمت برای وداع و رخصت آمده بود -

بر مقام بیدار کشید از بلای برون عبدالصبور صاحب مرید حضرت بیان کردند که ساسی در ایام زمستان ملک بر آوردن آخون صاحب از جنون کبشیر می آیدیم و چند کس دیگر همراه بودند - و خواجہ عبدالوهاب چند کس را به تصرف باطنی هم همراه بودند چون بمنزل پانحال رسیدیم معلوم شد که برون و باد بسیار است و از خوف برون ملک کسی قصد عبور نمیکرد و همه پس پا بودند - اتفاقاً من پیش قدمی نمودم - چون که بر سر کوه

چون

رسیدیم باد شدت برخواست برف ملک باریدن گرفت راه عبور مسدود شد تا یکی در چشمهای مایان افتاد و یقین شد که از هلاکت نجات نیست و در همان حالت یاس پیرو مرشد خود آخون صاحب را بطاظر آوردم و مدد ایشان خواستم در آن اثنا دیدم که ایشان تشریف آوردند و چند گام پیش من رفتن گرفتند عقب ایشان من رفتن آغاز نهادم معقب من خواجہ عبدالوہاب و مسافران دیگر میرفتند و بر مایان هیچ اثر برف و با و نمیشد تا آنکہ بنشینب و پستی کوه رسیدیم - و از تاریکی خلاص یافتیم و راه نمودار شد و حضرت از نظر غایب شدند - و مایان از آفت عظیم نجات یافتیم -

(۲۵) واقعہ اسلام گفته فرستادن حضرت عمر **بابا محمد سعید رحمۃ اللہ علیہ** بیان میکنند کہ در ربیعین ششستہ بودم و حضرت ابی بکر الصدیق رضی اللہ عنہم شبی در واقعہ دیدم کہ مکان کلان بہفت طبقہ است - بر طبقہ بالا جناب سرور کائنات تشریف فرمانند و دو بزرگ طرف راست و دو بزرگ طرف چپ نشستہ اند - بزرگی کہ طرف راست بودند - بمن گفتند کہ ملا عبد السلام را سلام من بگویند چونکہ من آنوقت ملا عبد السلام را نمی شناختم لهذا مرتبہ دوم فرمودند کہ ملا عبد السلام کہ بجلہ گوچارہ می مانند و کیل بادشاہ اند او شان برادر من اند شما سلام من برسائند - بزرگ دوم کہ بطرف راست بودند فرمودند کہ ملا عبد السلام کہ در محلہ گوچارہ می مانند برادر من اند شما سلام من برسائند - مگر با وجود این تاکیدات تامدنی اتفاق رفتن بخدمت جناب آخون صاحب نقدین بعد رفتہ ہمہ حال واقعہ بیان کردم گفتند کہ آنحضرت کہ بشما اولاً ارشاد فرمودند حضرت عمر ابن الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ بودند و آنحضرت کہ بار دیگر ارشاد فرمودند حضرت ابو بکر الصدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ بودند -

(۲۶) حضرت آمدن شخصہ بزیارت اورویشی معمر از فرزندان سعید عاصی مراد بیان کرد کہ من بعد جستجو سے حضرت سرور عالم صلی اللہ علیہ بسیار از حضرت آخون صاحب بیعت کردم - بعد پانزدہ سال درخواست و سلم توجہ آخون صاحب دیدار جمال مبارک سرور کائنات نمودم - حضرت مدوح مرا تعلیم حصول این سعادت فرمودند - چون متوجہ شدم بک مرتبہ سر مبارک آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ظاہر شد بجزو مشاہدہ این امر بزرگ بے اختیار شدہ از زبان من برآمد کہ حضرت سلامت سر مبارک آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ظاہر شد فرمودند کہ ہر گاہ سر مبارک آنحضرت ظاہر شدہ بود جسم مبارک ہم ظاہر می شد - اضطراب چہ بود -

(۲۷) واقعہ ضیافت آخون صاحب بہار گاہ **شاہ عبد السلام صاحب رحمہ اللہ** کہ صاحب باطن بودند حضرت سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم از پیرو مرشد خود شیخ شرف الدین محمد زکیر بیان کردند کہ

شب در واقع یک باغ دیدم که هر چهار طرف آن جوها بودند و دیدم شخصی از طرف خانه رسید پرسیدم که این باغ کیست گفت این باغ پیغمبر خداست گفتم ایشان کجا هستند گفت در همین حویلی و همین جا ضیافت ملا عبد السلام کرده اند گفتم آخون صاحب کجا هستند گفت ایشان هم در همین جا هستند گفتم پیر من شرف صاحب کجا هستند گفت او شان هم همین جا اند فرمود تو هم همین جا برو گفتم چگونه بروم که در اذن و اجازت نیست مبادا ناراض شوند باز گفتم که شمارا چه قرب است فرمودند که من سلمان فارسی ام در همان نام ترا هم نوشته ام چنانچه خود فرست بر آوردند و نمودند و گفتند که این اسم تو هم درج است پس همراه ایشان در خانه رفتم دیدم که جناب سرور کائنات صلی الله علیه و سلم تشریف فرما هستند در چهار طرف صحابه گرداگرد نشسته اند سلام عرض کردم جواب دادند بعد از آن بطرف حضرت آخون صاحب شام سلام کردم حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم فرمودند بنشین بموجب رشاد بجائی در پهلوئی شام نشسته شدیم گفتند که کجا بودی گفتم درین باغ در آمده بودم - حضرت سلمان فارسی مراد نجات آوردند گفتند خوب شد گفتم حضرت صدیق اکبر کجاستند مرا نماید حضرت آخون صاحب و شما با اشاره نمودند پیش جناب مدوح رفتم - بعد مسافحه با نامه بجای خود نوشته ام درین اثنا خوانها آوردند و نزد هر کس خوانی بردند - در هر خوان پنج پنج پیاله کلان بودند در هر پیاله شربت بود و در هر یک پیاله برنج رنگ بود - همه شربت خوردند من نیز خوردم بعد از آن خوانها بروشته سفره چیدند - بعد از آن بعد فراغ طعام برخاستم و رخصت گرفتم - حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم از آخون صاحب نسبت فقیر چیزی فرمودند و آخون صاحب آن امر از شما ظاهر نمودند - شما بمن گفتند - بعد هوش آن امر فراموش نمودم - شیخ شرف الدین گفتند شما را مبارک است شما را تسلی دادند -

(۲۸) ما قدره حضرت آخون محمد بنی عرف ملک که فرزند آخون دختران حضرت آخون صاحب بود بیان کرد صاحب در طی مسافت که بارش بسیار شد راه آمد و رفت دیهات بند شد مردمان بر لیس دیدن سیلاب میرفتند حضرت بمن فرمودند که برخیز هم برای دیدن سیلاب میرویم هر گاه که بر طای شرف کدل رسیدم راه از طغیانی آب مسدود بود - حضرت بطرف من نگاه کرده فرمودند که چشمان خود را بپند - بند کردم باز فرمودند که چشم و اکن چون و اگر دم حضرت و خود را در زمین پائین باغ بهشت بافتم از مشاهده این حال براندام من ریشه افتاد - چونکه از هر طرف سیلاب عظیم بود - و صدا های مهیب مسموع میشدند نمیدانم واقعی آن صدا های چه بود - مگر خیال میکنم - که آن صدا های افتادن مکان با بود بر من سخت آثار خوف پیدا شدند - حضرت فرمودند که مترس به طرف قبله متوجه بنشین و شغل باطنی خود مشغول باش در سینه گهری بدین منظر استجابت هم باز فرمودند که اگر میخواهی که از نیجا برویم باز چشمان

خودپوش بموجب امر ایشان چشمان خود بند کردیم باز فرمودند که واکن چون واگردم براه مرور موضع کندر پور که طرف عیدگاه است خود را یافتم ایشان پیش پیش فقیر طرف عیدگاه میفرستند چون نظر بر عیدگاه افتاد آن هم پر از آب بود چون متصل درختان چند رسیدم دیدم که بالای درختی از چند شخصی است که بدست خود اشاره مینماید که از بهمان طرفی که آمدید - واپس بروید راه مسدود است - از مشاهده این واقعه حضرت فرمودند - که چشمها را بپوش چشمان را پوشیدیم باز فرمودند که واکن چون واگردم - دیدم که براه محله مزوره که این طرف عیدگاه است رسیدیم - از اینجا آهسته آهسته همراه حضرت بخانه آمدیم -

(۲۹) بعد وفات حضرت آخون صاحب شیخ شرف الدین محمد زکیری نگارند که محمد حبیب که از مخلصان خالص دیدن محمد حبیب حضرت را بحالت العقیقت حضرت آخون صاحب است و از مدتی حواله فقیر کرده بودند حیات و گفتگو از ایشان پیش از چندین سال آمد رفت میکرد بعد از حال حضرت هم باز رجوع بجای کرده و گفت که بخاطرم گذشته بود که باستانه حضرت مخدوم بروم - شب در واقع دیدم که گویا برون مقبره حضرت خود که راه مرور آستانه حضرت مخدوم است رسیده ام شما هم از بهمان راه از آستانه مراجعت کردید گفتم کجا بودید گفتند در آستانه بودم شما هم بروید بعد از آن حضرت آخون صاحب را هم دیدم فرمودند که مادر آستانه حضرت مخدوم بودیم شما هم بروید که شمارا هم می طلبند و خود درون مقبره خود رفتند و بهمان اثنا بیدار شدم قصد کرده بودم که برو زوجه بر آستانه حضرت آخون صاحب برای فاتحه بروم اتفاق نشد امروز یوم دو شنبه است علی الصبح بر آستانه حضرت رفتم بیرون حجره بدستور استاده شروع بفاتحه نمودم - بگو ششم آواز آمد که از راه درون بیاز راه درون رفتم چون اندرون در آمدم از خود رفتم و دیدم که سر پرده ایست چون پرده برداشتم حضرت آخون صاحب را نشسته دیدم - سلام کردم - جواب دادند - و بعد از آن اشارت و بشارت نسبت رفتن پیش محمد ابراهیم پدر من نمودند و فرمودند که در اینجا رفتن خوب است و نیز ارشاد شد که هر چه از جناب حضرت مخدوم می طلبی ما شمارا بجای حضرت مخدوم هستیم لیکن چونکه ما ازین عالم رحلت نمودیم لهذا الحال از یاران ما شما - آن خواهید یافت مشارالیه که طالب صادق است تسلیم کرد و تمهیل نمود -

(۳۰) حضرت آخون صاحب عبد اللہ صاحب بیان میکردند که روزی حضرت آخون صاحب مر کبجی که غرق می شد از آن برآمد نشسته بودند حجام اصلاح مو سے سرور و میکرد که یکایک بر ایشان

حالت دیگر طاری شد و فرمودند که بجز او بر خاسته در حجره رفتند و تا ساعتی درون حجره نشستند بعد از آن در واکرده برآمدند و دیدیم که بسیار پر عرق بودند۔ در پشت ایشان دو جازنم بود که از آن خون جاری بود۔ بعد معالجه آن باز اصلاح تمام گنایندند۔ همه با ازمین واقعه سخت متحیر شدند۔ لیکن جرأت هیچ کس نشد که از حضرت ماجرای آن پرسدند این واقعه را بقید تاریخ در روز وقت قلمبند کردم۔ تا که اگر گاهی موقوعه شود از کیفیت این واقعه اطلاع شود۔ بعد چندی اندرون یکسال شخصی از سوداگران حاضر شد۔ واقعه حضرت بوسید و چند کیسه با پر از زر نذر گزرا نید۔ و عرض کرد توجبه حضرت معده مال از بلاکت نجات یافتیم حسب وعده این نذر حاضرست حضرت قبول فرمودند۔ بعد از آن چند روز نشسته ماندیم مختلف گفتگو کرده اجازت خواست و رفت۔ روزی از او اتفاق ملاقات افتاد و من از او پرسیدم که این چه واقعه بود که شما میگفتند که توجبه حضرت از بلاکت نجات یافتیم حسب وعده نذر حاضرست او گفت که من از راه بحر قلزم در مرکب با اموال تجارتی بفرصت تجارت به ممالک مختلفه رفته بودم چون این اموال در ممالک مختلفه فروخت نموده مختلف اموال آن ممالک بوقت واپسی می آوردم در راه مرکب من در بحر قلزم بوجه طوفان در میان دو سر کوهی افتاد و قریب بود که از تلاطم امواج پاره پاره شود و ما همه با هم اموال غرق شویم۔ چونکه من مرید حضرت بودم دل خود سوی حضرت متوجه کردم۔ و عرض نمودم که این وقت توجبه حضرت است توجبه مرا ازین مملکت به نجات رسانند و اگر ازین بلا معده مال سلامت برسم۔ چندان که مال دارم عشر آن نذر خواهم گذا نید۔ لحد چند برین نه گذشته بود۔ که کسی از پائین مرکب را برداشته از زمین بر او سر لای کوه بر آورده در آب روان کرد۔ و از تلاطم امواج آینده گزندی بمرکب و را کبان ندرسید۔ تا آنکه بکناره رسیدیم۔ و سفر بجزی با ختام رسید پس حسب وعده زر عشر قیمت مال حاضر نموده نذر گذرانیدم۔ چون تا سبج در روز وقت این واقعه دریافت کردم او گفت که در یادداشت خود نوشته ام شمارا خواهم نمود۔ بعد از آن روزی در بیاض خود یادداشتی که نوشته بود بمن نمود من نوشته گزاشتم چون تاریخ در روز وقت آن واقعه مقابل نمودم۔ که حضرت در حجره رسته نشسته بودند۔ و چون از حجره برآمده بودند بر پشت دوزخم داشتند یکی برآمد و متحقق شد که آن روز حضرت بدین ضرورت در رسته نشسته بودند و در آورون مرکب زخم خورده بودند۔

واقعه نذر یادداشت نزد شاه مجید در ویش بیان کردند۔ حضرت آخون صاحب روزی یکی را از فقرای آخون صاحب و تنبیه باغبان خود نزد باغبان خود فرستاده او را طلبیده فرمودند که شاخ درخت کبک را که در آن متصل درخت با دام بود۔ چربی و جبه شکستی و از خدا نترسیدی او انکار کرد و قسمها خورد فرمودند که درخت

پیش مانا لش کرده است و شخصی را فرستادند که اصل حال دریافت کند چون آن شخص فتنه تحقیق کوثابت شد  
که فی الواقع باغبان شاخ آن درخت شکسته بود۔

۳۲ واقعه متعلقه علم آخون صاحب با بامحمد صدیق خلعت بابا محمد رفیع همدانی بیان کردند که صبی در پیش دوشتم برای طلب  
بر خطورات خواطر دعا بخندست آخون صاحب رفتم تا دوشستم قلبه گرسنگی شد خواستم که بخانه واپس روم  
بمجر و خطور این خطر فرمودند۔ که طعام موجود است اما سرد است گفتیم که مرا بخانه رفتن ضرورت است و از حضرت  
رضعت شده بخانه رسیدم چون بار دیگر رفتم نیز گرسنه شدم فرمودند که نان خانگی و پاره شکر بطریق فتوح رسید است  
و موجود است و پیش من آوردند و بتاکید خور ایندند۔ و پاره خود هم تناول فرمودند۔ و هنگام مرض اخیر  
آخون صاحب بخواب گفتم که از مدتی براسے زیارت آخون صاحب زرفتم ام۔ رفتن ضرورت است در همان  
خواب دیدم که عزیز من گفت که جنید وقت بیماریست و ازین عالم خواهد رفت برو از زیارت ایشان شرف  
بر خواستم و زیارت ایشان شرف حاصل نمودم و باز گاهی ترک زیارت نکردم۔

۳۳ واقعه متعلقه کشف حضرت آخون صاحب  
شیخ رحمت الله بیان کردند که روزی برای قلم دروستانی بیازار رفتم و از آنجا زیارت  
جناب آخون صاحب جناب آخون صاحب آدم دیدم که دو فقیر سایل که بشارت معروف بودند نسبت  
جناب چیزی نابایستگی گفتند چون چیزی حاضر نبود سایلان به بدزبانی پیش آمدند در خاطر ام آمد که این  
فلوس که برای قلم دروستانی است بدهم الابدون اجازت مبارک کردن نتوانستم ناگاه به خطاب فرمودند که  
در جیب شما یک پیسه که برای قلم و داد هست بدیند تفکر چیست آنهاکی دست بردار خواهند شد بی آرام خواهند کرد  
زود و اوم و روزیکه برای بیعت رفته بودم۔ هر چه برای نذر برده بودم مخفی زیر مصلا نهاده بودم جناب را از  
مکاشفه معلوم شد و به اکبر شاه صاحب بنیره خود فرمودند که از زیر مصلا ز نذر بردارید۔ شیخ مذکور نیز بیان  
کردند که دوزے محصلے نایب جاگیر بجهت طلب شدت نمود در دل فقیر گذشت که ایشان را باین همه عاوسے حال  
تعرض این چنین بی اوبان چیست۔ سر او استغراق برداشته باین فقیر خطاب کردند که پیش من بیا۔ قریب انوی  
جناب رفتم فرمودند که ترا با مورما چه کار در کارهای ما از آینه دخل نداده باشند۔

۳۴ واقعه متعلقه فوت شرف الدین محمد زکیر بیان کردند که در ایام اعتکاف پسر صراف را از اهل محله  
باطنی آخون صاحب بخوابش و برای تلقین اسلام بخندست حضرت آخون صاحب آوردند۔ حضرت او را  
مشرق باسلام کرده نامش شیخ رسول داکشته در حلقه نشانیده توجه دادند و قلوب و بلکه قلب  
تمامی اشخاص که موجود بودند جاری شد۔

۳۵ واقعات متعلقه تصرف حضرت آخون صاحب در اعانت مریدان بقوت باطنی الی بی سوده علیها الرحمة بنت عزیز بی کاز



مریدان حضرت آخون صاحب بود بیان کرد که دختری از اشناایان من بیمار شده قریب بمرگ رسیده بود۔ برای عیادت اورفتم۔ والدین او مرا مرید حضرت آخون صاحب دانسته تعظیم کردند و سخاوت خود داشتند۔ چون بوقت شب در آن مکان خواب کردم۔ خواب های مہیب دیدم تصرف بلای بیمار مرا تنگ کرد۔ در بیان اثناء آنحضرت را مشاهده کردم۔ کہ میفرمایند چه میکنی گفتم حیران ام کہ تصرف بلای بیمار مرا تنگ آورده است فرمودند خیرست غم نخور سوره اخلاص بخوان۔ سوره اخلاص خواندم۔ مرتبہ دوم باز همان طور دیدم مرتبہ سوم بصورت و شکل طفل خردسال نمود گرفتارش هر دو دست بخلق وی زوم۔ و اورا کشتم۔ بعظمت سوره اخلاص و بعد حضرت آخون صاحب ازان مملکت نجات یافتم۔ و بیمار را نیز با نوقت صحت شد۔

و نیز بیان کرد که دختر دیگر اش بیمار شد و من برای عیادت اورفتم مادر و پدرش مرا بگذشت در آنجا مانده بخواب رفتم دیدم کہ چهار انعی متوجه بیمار اند جرأت دفعیہ احدی نداشتم۔ حیران بودم کہ حضرت آخون صاحب بیرون آوردند فرمودند کہ سوره چه میکنی گفتم حیرانم کہ باین بیمار انعی متوجه اند میخواهند کہ بکشدند فرمودند کہ اسم اعظم بخوان و برو۔ و آنها را بکش۔ بفرموده ایشان ہمت پیدا شد و باسم اعظم مشغول شدم و رفتم و کشتم۔ از مشاہدہ این حال انعی سوچمین راہ سوراخی گرفت۔ و انعی چارم راہ بیرون گرفته گرفت۔ ببرکت اسم اعظم و بعد حضرت آخون صاحب من از شر آنها و بیمار از بیماری نجات یافت انعی چارم کہ گرفته بود بخانہ ام رفتم برزے کہ در خانہ من بود و بر دخترم متصرف شد هر دو و ہوش شدند۔ در رویشی در ہمسایہ بودا و در یافتہ بخانہ ام رسیده بود و وظایف مشغول شد کہ تصرف آن رفت و ہر دو و ہوش آمدند۔ و نیز بی بی سودہ علیہا الرحمہ بیان کرد کہ بدینہ خود دوکان بقالی میگردم۔ مردمان دیدہ از دست مقدم ظالم بجان آمدہ بودند بمن گفتند کہ شما مقدمے دیدہ قبول کردہ ازین ظلم مایان را اخلاصی دہید۔ حسب مشورہ بابا عبد الوہاب قبول کردم و زمینگی گرفته کشت و کار نمودم۔ بعد چند می بیمار شدہ تا بمرگ رسیدم۔ و دور روز تنفس ہم نمائد و جسم ہمہ سرد شد و مردمان مرا مودہ پذیر داشتند بعد ازان دیدم کہ از آسمان نروبان فرود آمد۔ و حضرت آخون صاحب ازان فرود آمدند چند پایہ باقی بود کہ عصا بطرز خطیب بدست گرفته بطرف من فرمودند کہ سودہ بی بی خیروارید گفتم آزار دارم گفتند کہ خیرست۔ مقام تشویش نیست برخیز و خود بہر طور کہ فرود آمدہ بودند باز بہان نروبان با آسمان رفتند و من از بخودی ہوشیار شدم خود را چاق و تندرست یافتم۔

واقفہ (۳۶) متعلقہ اثر توجہ باطنی آخون صاحب | ابابا محمد صالح بیان کرد سخن از ام و دخترے قول شد حضرت آخون صاحب تشریف آورده انگشت شہادت بر قلبش نہساده توجہ دادند۔ از انوقت تا حال کہ بمرہجیدہ سالگی رسیده است قلبش با اسم ذات بدستور آب دریا جاریست الحال

آن دختر در نکاح محمد شاه است او هم همین نقل کرد که قلبش بہان منہ جارست۔

دائیات متعلقہ کشف	شیخ محمد عابد کاؤسی کہ خلیفہ اول حضرت آخون صاحب بودند میفرمایند کہ محمد جعفر و مرتبہ
حضرت آخون صاحب	از من گفت کہ بہ پشا در براسے دریافت صحت مرزا جمیل بیگ خواہم رفت شما نیز

رناقت کنید انکار کردم۔ و ندوگیر کہ بخدمت حضرت آخون صاحب رسیدم جناب محمد جعفر را مخاطب ساختہ فرمودند کہ اگر پشا و میروند سیر خواہد شد و صحبت مرزا جمیل بیگ ہم بسیار خوب است و نیز بیان فرمود کہ در معنی شعر مولانا در روم۔

علم حق در علم صونے کم شود | این سخن کے باور مردم شود

کفتگونی دوا ششم روز در دم در دل خطرہ گذشت کہ معنی این بیت از حضرت استفسار کنم در اثنا آنکہ فقیر را مکرر این خطرہ ہے آرام ساخت روی مبارک بہان صاحب عاصی کردہ فرمودند کہ یکے را معنی بیت باید گفت و یکے را چنین و چنان فقیر را ازین مکاشفہ اندیشہ شد۔ خطرہ از دل دور کردہ متوجہ مراقبہ شدم و اتقوت حضرت خواجہ معز اللہ کاؤسی بیان کردند کہ حضرت فقیر را نائب جاگیر قاضی القفصات جناب آخون صاحب نسبت بہ سلبین خواجہ ملا والدین خان صاحب کہ برادر اکبر حضرت بودند بہ سکہ صدر روپیہ تنخواہ مقرر نمودہ بہر اہی فقیر خانہ نواب ابوالبرکات خان شریف بردند و درخواستی در باب معافی مبلغ مذکور خود شہتہ نواب در خلوت بود اطلاع کردم حضرت را طلبید بعد از ملاقات درخواست بدست نواب صاحب دادند بعد مطالعہ نواب گفت کہ حضرت اولاً علاج مرض من فرمایند و بعد از ان کار حضرت خواہم کرد۔ از چند روز دست راست من بیکار شدہ و بالکل از حس و حرکت رفتہ است حتی کہ برابر سر ہر لے جواب سلام ہم نمی جنبید۔ حضرت دست خود را بالائے دست نواب صاحب گذاشتہ سر بہراقبہ انداختہ متوجہ برداشتن مرض ایشان شدند قریب یک گھڑی گذشتہ بود کہ بعد آن ہمین کہ بلذومی خود از بازوی نواب صاحب جدا کردند نواب سکہ بار سلام بہان دست از زمین برداشتہ جناب ایشان نمود و بہ ہمین ساعت بہ محمد موسی تحصیلدار اکہ در علاقہ ایشان جاگیر بود طلبانیدہ خود عرضی ایشان حوالہ فرمود کہ مبلغ سکہ صدر روپیہ معاف باید کرد ہر چند مشار الیہ عرض کرد کہ عالمی خواہد شنید و درخواست خواہد کرد کہ ما را ہم معاف کنند نواب صاحب فرمودند کہ نمی بینی ایشان اینوقت مرا زندہ کردند دست بیکار شدہ را بحال خود آوردند زود در غامی ایشان باید کرد۔

پیشین گولی حضرت آخون صاحب عثمان صاحب بیان کردند کہ میر محمد مقیم ہیکس از فقرا اعتقاد نسبت شخصی و ناموران حسب فرمودہ ہانت نہ داشتند مگر از یک و نیم کس یک آخون صاحب و نیم حاجے

عبد السلام صاحب و نسبت آخون صاحب گفتند که مرا افلاس بسیار بود تقاضای چند هزار درم جاگر بر من بود از حضرت آخون صاحب احوال خود عرض کردم ارشاد فرمودند ترا دولت دنیا و عقبی میسر خواهد بود از هر نماز صد و سیصد مرتبه خواه پانصد مرتبه اسم یا و باب همیشه و غلیفه خوانده باشند. هیچگاه این وظیفه را از دست ندهند میر صاحب چنین کردند بعد چندی بعهده پیشکاری فایز شدند و شهید شده دولت سبطی هم یافتند.

عشمان صاحب بیان کردند که میر فقیر الله فرزند میر محمد مقیم صاحب بیمار شد و حضرت آخون صاحب قریب المرگ گریه میزد میر صاحب هزار روپیه نذر خدا قبول کردند و برای تعویذ بخدمت آخون صاحب مرافرت نمودند. بخدمت حضرت رسیده در خواست تعویذ کردم فرمودند که میر صاحب بگویند که آنچه نذر قبول کرده اند بزودی ادا سازند همین تعویذ است. میر صاحب فوراً نذر داد و فرزند فوراً صحت یافت.

خواجہ محمد زمان عرفی زبیر میرید حضرات سمر و رویه بودند بیان کردند که میلان طرف واقع منعلقه کشف حضرت آخون صاحب نقشبندی داشتند. در آنوقت خواجہ محمد آفتاب صاحب در اهل نقشبندی مشهور بودند مگر از او نشان من اعتقادند. ششم محمد اسلم تعریف و توصیف حضرت آخون صاحب پیرو مشد کردند بنا بر آن دل من هم بطرف ایشان رغبت کرد و در همان ایام شبی در واقع دیدم که حضرت شاه نقشبندی بصورت شاه جمال قلندر که زنده بودند در دیوانخانه تشریف میدارند همه میدان حضرت و من هم مودب شسته ام از من فرمودند که بخانه خواجہ محمد آفتاب خواهیم رفت من بهم کابی ایشان رفتم درین اثنا بیدار شدم و از بے اعتقادی خود از خواجہ محمد آفتاب صاحب استفسار نمودم. و بخدمت حضرت آخون صاحب رفتم از محمد اسلم عمومی من عالم و نامم پرسیده طرفت یاران خود متوجه شده تمامی واقعات خواب بعین نشان فرمودند و بعد بقلین فرموده بملقه خود آوردند.

خواجہ محمد ابراهیم بیان کردند که از مدت دراز از من طاقات آخون صاحب حضرت آخون صاحب بودم روزی معرفت شیخ احسن الله ملازمت حاصل شد اهل مجلس استعدای و عا نمودند جناب دست برداشته و عا فرمودند بدل من خطر گذشته که اگر براس من هم دعای خیر کنند دعای تعالی بتوسل ایشان نصیحت کند بجز در این خطر طرفت نقیر متوجه شده خود بخود حق من عا فرمودند. واقعه منعلقه کشف حضرت نسبت نیادن خواجہ محمد اکرم بیان کردند که مرتبه دوم خیر رسیدن عبد الله عبد الله خان شاه کاسه کشمیر خان شاه کاسه عالم شنیده مع خواجہ عنایت الله در

چرا

بخدمت حضرت آخون صاحب رسیدیم تا راوه فرار خود مع وابستگان ظاهر نمود و مشوره طلب کردم  
 ارشاد فرمودند که آنچه من خواهم گفت بفهم شما نخواهد آمد هر گاه که بسیار پرسیدم فرمودند که آنچه  
 در خرج کشتی و غیره کردن میخواهند نذر خداست تعالی کند - خاری در پامی شما نخواهد خلید - عبد الشفان  
 این مرتبه نخواهد رسید من بخیاال نیاردم - ومع قبایل کشتی کرده فرار شدم عبدالستار سیر که  
 خدمت گزار حضرت بود حضرت از قریب نصف شب فرمودند که رسیدن شاه کاسی در شهر موقوف شد -  
 این مرتبه نخواهد رسید فرمودند که این سراز کسی نباید گفت چنانچه شاه کاسی و مظفر آباد رسیده بسبب  
 مقابله خواجه ابو الحسن خان شکست خورده از ان سوکه آمده بود که سخت -

بتوجه حضرت آخون صاحب از زیارت <sup>(۱۴۱)</sup> عادل شاه بیان کردند که مرا سختی پیش آمده بود در آستانه حضرت  
 حضرت مخدوم مشرف شدن شخصی <sup>(۱۴۲)</sup> حسن مخدوم رفته ختم میخواندم روزی اتفاق ملازمت حضرت  
 آخون صاحب شد - حال خواندن ختم دریافت فرمودند که زیارت حضرت مخدوم صاحب شدیانه گفتم  
 فرمودند که امر فرختم بخوانند و خاموش نشسته باشند زیارت خواهد شد آنچه ان کردم بتوجه  
 جناب آخون صاحب زیارت حضرت مخدوم صاحب شد -

واقعه متعلقه تاثیر توجه <sup>(۱۴۳)</sup> شیخ شرف الدین محمد زبیر بیان میکنند که روزی محمد رفیع سوداگرازا شاعر  
 حضرت آخون صاحب - با چند اشخاص دیگر خدمت حضرت آخون صاحب حاضر شده بود منجمله  
 همراهیانش یک مثل بخاری بود که توجه حضرت آخون صاحب در واثر کرد بوقت شب باز رسید  
 چون دروازه مسجد مسدود بود در شب تاریک و منج نشسته ماند و بخیاال به ادبی دروازه وانگنا  
 چونکه آن شب بستان و هفتم رمضان بود حضرت مع تمامی یاران درین شب بیدار بودند -  
 ناگاه دروازه مسجد وا شد - مثل اندرون مسجد آمد حضرت فرمودند که شما این وقت در شب  
 تاریک چه طور آمدید - حال ارادت خوب بیان نمود و حال دل خود اظهار نموده مرید حضرت شد  
 بعد از ان محمد رفیع با جمیع یاران از شرف بیعت حضرت مشرف شدند -

واقع زنده شدن مرغ مرده <sup>(۱۴۴)</sup> اگر شاه صاحب بنیره حضرت آخون صاحب بیان کردند که از زبان خواجه  
 بتوجه حضرت آخون صاحب خیر الله صاحب عرف که خویش صاحبزادی خود حضرت آخون صاحب  
 بودند شنیدم که میگفتند پایه فقیر خود سال بود و مرغان خانگی بسیار داشت روزی گریه مرعی را  
 چنان پیچید که رودهای او از شکم بیرون آمدند - اهل بیمن گریستن آغاز کرد هر چند دلاسا میدادند  
 لیسلی نمیشد مرغ پیمان گردید - درین اثنا حضرت آخون صاحب از بیرون آمدند چون اضطراب

او بنایت دیدند فرمودند که مرغ پیش من بیارند - آوردند در هر دو دست خود گرفته متوجه او شدند - بعد ساعتی بر زمین گذاشته را کردند چنان صحیح و سالم شد که رفتن آغاز کرد - اثری از آن وزخمی بر وجود وی باقی نماند -

واقعہ سگلا متہ حاملہ از مملکہ اکبر شاہ صاحب نیرہ حضرت آخون صاحب زبانی والدہ خود یعنی صاحبہ حبس ولادت بتوجه حضرت حضرت آخون صاحب بیان میکنند کہ بزمانہ ولادت صبیہ بوجه حبس ولادت

براسے تعویذ مرصعہ خود را بخدمت حضرت فرستادم - ارشاد فرمودند کہ حاجت لتویند نیست مطلب حاصل شد - فی الحقیقت من ازان مملکہ پیش از رسیدنش مخلص یافتہ بودم -

مطلع شدن حضرت آخون صاحب بر خطرہ خواجہ رسول عربی اکبر بیان کردند کہ روزی بخدمت خواجہ عبد الرسول وجواب گفتن آن - آخون صاحب نشسته بودم کہ خطی بفرزندان خود نوشته

برای لفا فقیرو دادند چون خواندم نوشته بودند کہ ورزش این طریقہ انیقہ بسیار باید کرد و بادشاہان و بادشاہزادگان و امرا و امرا زادگان باید رسانند ازین معنی در دل فقیر خطرہ پیدا شد کہ ارادہ

حضرت آخون صاحب اینست کہ بادشاہان و بادشاہزادگان را داخل مریدان نمایند لفا فقا خطی تیار کرده - پیش حضرت نهادم - حضرت بطرف دیگر شخص متوجه شدہ جواب خطرہ ام این دادند

کہ متقدمین از صحبت بادشاہان و امرا اجتناب میکردند و صحبت ایشان سم قاتل میدانستند مگر متاخرین این را جایزدانستند بدین نظر کہ ہر چند بادشاہان بصحبت درویشان بدیش

نمی شنوند الا از ہرکت صحبت ایشان از ظلم باز میمانند و طرف الفان متوجہ می شوند -

پیشین گوی حضرت آخون صاحب شیخ نوزاد اللہ کشمیری کہ مرید حضرت آخون صاحب بود بیان کرد و رہائی مجوس بتوجه حضرت - کہ در عهد حکومت نواب افراسیاب بیگ خان پسر او

علی رضا بیگ ظالم اظلم بود و وی مسمی ہدایت اللہ خالوی مرا بہ تمت ناحقہ در حبس کردہ بانواع عذاب معذب ساخته آخر ہزار روپیہ جرمانہ گرفته از قید رہا کرد خواستم کہ بیادت

وی بروم و ہمین نیست از مسکن خود روانہ شدم در راہ شوق زیارت خواجہ دامنگیر حال شداد لاجد مت خواجہ رقتم بعد دو ساعت رخصت گرفتم رخصت عنایت نکردند و فرمودند کہ جائیکہ قصد رفتن دارید در اینجا رفتن صلاح وقت نیست بخانہ خود بروید آری و بلی گفتہ

روانہ شدم و بخانہ ہدایت اللہ رسیدیم بمجر در رسیدن کو تو ال شہر رسیدیم و با دیگر ہدایت اللہ

با اشتغالش مجبوس کرده بود - و مرا هم یکی از متعلقانش تصور یده مقید ساخت چون به محبس رسیدیم  
 بر نا فهمیدگی خود و نگرینها کردم و پناه بحضرت خواجه بردم - بعد چند ساعت دیدم که محافظان محبس از حفاظت  
 من غافل اند فرصت وقت غنیمت انگاشته از آنجا برآمدم - و احدی پرسسان حال من نشد و بتوجه خواجه از آن  
 بلای ناگهانی رهایی یافتم -

پیشین گوئی حضرت آخون | محمد ابراهیم صاحب داماد سخی بابا که سرگروه مجاوران خانقاه حضرت امیر کبیر  
 صاحب نسبت سخی بابا - میر سید علی همدانی رحمه الله است بیان کرد که عنایت الله خان شهید صوبه کشمیر

سخنی بابا را قید کرده و من بسبب قرابت که با اهل خانه حضرت آخون صاحب داشتم - از خانه و نیز از خود استدعای  
 رعایای خلاصی او گمانیدم و کردم شبی بعد نماز تہجد ارشاد فرمودند که آقای سخی بابا یعنی حضرت امیر کبیر سید علی همدانی  
 از درنجیده اند بدینوجه راه سفارش مسدود است کسی را قدرت و طاقت سفارش نیست - بدینوجه خلاصی او  
 ممکن نیست چنانچه بعد اندک زمان نواب موصوف مشارالیه را با پسرش بقتل رسانید -

تعبیر خواب محمد فایز که حضرت آخون | شیخ محمد ظاهر صاحب بیان می کنند که من شبی خواب دیدم که غریزی  
 صاحب ارشاد فرمودند - میگوید که شما در آخر روز خواهند مرد - از حضرت آخون صاحب تعبیر خواب

متوحش پرسیدم فرمودند خوب دیدی آخر روز مردن تمام عمر گذرانیدن است  
 الحمد لله فرموده ایشان بطور آمد تا حال بمر شصت و پنج سال ام و معلوم نیست که عمرم  
 تا کجا است -

پیشین گوئی حضرت آخون | خواجه محمد عارف عرف میان بیان میکنند که من و برادر من عبد الخالق  
 صاحب نسبت موت شخصی - بمسریازده و دوازده سالگی مبتلا می مرض چیچک شدیم خواجه محمد سخی خالوی

ما بخفور حضرت آخون صاحب رفته و دعویذ گرفتند بعد از آن دو دعویذ دیگر برای حبیب الله و حفیظ الله دو  
 فرزند آن دیگر خواستند - حضرت فرمودند که اول برای فرزند آن خود چنان گرفته بودی و دعویذ دیگر نوشته  
 داده فرمودند که ازین چهار یکی خواهد مرد چنانچه حفیظ الله انتقال کرد -

انظر جلالت اثر حضرت | بابا محمد صدیق صاحب کشمیری بیان کردند که روزی حضرت آخون صاحب حسب  
 آخون صاحب بر ملازم صوبه کشمیر درخواست و التجای بنده در باغ من تشریف فرما شدند - شخصی تباہوش

از ملازمان صوبه دار کشمیر از پیشتر در باغ درآمده بی اجازت بالای درخت توت رفته توت میخورد  
 حضرت از من پرسیدند که این شخص کیست - عرض کردم که نمیدانم همچنین مردمان بغلبه می آیند و بی اجازت  
 بالای درخت بارفته میوه هم میخورند و نقصان شاخهای درختان هم میکنند باستماع این سخن خواجه نظر

تیزسوی از گریست فی الحال آن شخص از درخت بر زمین افتاد و بهوش گردید بآلتیکه هیچ دقیقه از مردنش باقی نماند چون چنین حال دیدم بتفریح و زاری پیش آدم بازخون و هراس صوبه دار کشمیر لرزه بر اندام من افتاد پس حضرت خود بر خاسته چند قطره شربت نبات در دهان وی انداختند و بتوجه حضرت با زبان در قالب او عویذ و بهوش آمد و من او را بخانه اورسانیدم -

واقعه متعلقه کالمیت حضرت آخون صاحب میان شعبان بیان کردند که مادته بتلاش مرشد کامل ماندم از اولیای زمانه خود زبانی روح حضرت شیخ نورالدین روزی برای همین مطلب بر آستانه حضرت شیخ نورالدین صاحب صاحب قدس سره که از اولیای کرام اند -

رفتم و چنین گویسند نشستم دیدم که حضرت شیخ نورالدین صاحب تشریف آورده فرمودند که الحال در کشمیر مثل آخون ملا عبدالسلام صاحب وکیل بادشاه اسلام دیگر کاسه نیست پیش او برود استفاده کن و سلام ما برسان و بگو که بر روز و شنبه و پنجشنبه ختم همه حضرات میکنی ختم با چیرا نمیکنی علی الصباح افتان و خیزان بخدمت حضرت آخون صاحب رسیده ازین

واقعه اطلاع وادم و بیعت نمودم و جناب آخون صاحب ازان روز ختم شیخ موصوف هم جاری فرمودند واقعه متعلقه کشف اگر شاه صاحب بنیره حضرت بیان می کنند که عطا الله که از مریدان حضرت بود بیان کرد که حضرت آخون صاحب روزی نزد وی از بنو کشمیر بضرورت کاری رفته بودم و وی چند نان بازاری

برای من حاضر آورد و من حواله آدم خود کردم و از آنجا برآمده حاضر خدمت حضرت شدم دیدم که سایلی بیسوا شورنای می نوازند و حضرت را خوش نمی آید پس بمن فرمودند که مرا از دست این شخص خلاصی ده و چند نانی که همراه شما است حواله کنید فی الفور تمویل حکم نمودم -

از توجه حضرت آخون صاحب مرض من خواجہ محمد وفا که از مریدان حضرت آخون صاحب است بیان کرد خواجہ محمد سخی بطرفه العین رفع شد که من و خواجہ سخی عرب میان در خدمت حضرت آخون صاحب رخصتم

مشار الیه از مدت دیدید با آنرا شکم چنان بتلا بود که هیچ چیز از طعام و شراب در راهضم نمیشد من از حضرت عرض کردم و برای شفا توجه آنحضرت خواستم ایشان طعام چاشت بیرون طلب فرموده با ما هر دو کسان تناول فرمودند و ما بیان را خورا نپندند - ازان وقت مرض خواجہ محمد سخی رفت و چنان مرض از بصحت مبدل گردید - که گویا

تا بی مرض نشده بود - بتقرن حضرت آخون صاحب عبد الوهاب صاحب بیان میکنند بمر چهارده سالگی مرید حضرت شده بودم - عبد الوهاب خوش نویس گردید - برکے سلام عید الفصحی بعد صبحین روز رسیدم جناب انا درون خانه تشریف آورده سکه قلم و پارو گوشت عنایت فرمودند از دادن قلمو ابالی درخواست فرستم که خوشنویس خواهم شد چنانچه

از توجہ ایشان بعد چندے خوشنویس گردیدیم۔

تقریر حضرت آخون صاحب (۵۸) ابر شامه صاحب بیان میکنند که برائے شکست و ریخت مقبره بنجار را طلب کردیم۔ عذر آنکه نسبت تعمیر مقبره - چشمان نوره نیامد۔ همچنین بدرگاہ رسیده طول نشستم دیدیم که بنجار آنرا در خیزان رسیده پس رسیدیم که حال چیست۔ تخیلمات از حد بجا آورده گفت بعد انکار حضرت آخون صاحب تشریف آوردند ازین واقعه ر عرشه براندام من افتاد و حاضر شدم چنانچه مکان شکسته را بزرودی درست کرد۔ و اجرت ہم کم گرفت۔

پیشین گوئی حضرت آخون صاحب نسبت موت بیماری (۵۹) نفیلت پناه ملا عطاء اللہ مفتی خلیف ملا لطف اللہ مفتی بن ملا محمد اشرف مفتی شہید بیان میکنند کہ والد فقیر ملا لطف اللہ بیمار بودند چهل روزی خورد خواب بر بستر افتاده بودند حضرت آخون صاحب برای عیادت رسیده ہر دو دست مبارک خود بر سرش گذاشتند و در سربالکل رفع شد حضرت آخون صاحب آنجا سے گھر ہی خواب کردند بعد ان فرمودند کہ ملا لطف اللہ ازین عالم خواهد رفت دعا و مغفرت اور تعزیت حاضران کردہ تشریف بردند ملا لطف اللہ بعد رفتن سفر آخرت نمودند۔

تقریر حضرت آخون صاحب (۶۰) ابر شامه صاحب بیان میکنند کہ خواجہ رحمت اللہ ظاہر نمود کہ از زمانہ و راز نسبت زینبہ و صحت او۔ مرض سنک مانند مبتلا بودم ہمیشہ در معالجه اہل کوشیدم مگر بیج نایده نیانتم چون از علاج اہل با یوس شدم بخدمت حضرت آخون صاحب رسیدم حضرت تعویذی دادند آنرا بوقت خواب شبستہ خوردم۔ اول خواب آمد بعد آن بیدار شدہ چون بول کردم غلولہ بمقدار سراسر انگشت خنصر برآمد پس بعد بیہوشی ہوش آدمم از انوقت چنان صحت گئی یافتم کہ گویا گاہی درین مرض مبتلا نشدہ بودم۔ غلولہ بہ اہل نمودم و حال گفتم بالاتفاق اہل گفتند کہ مایان بیج نصیدن نمیتوانم۔ از طب ہم ابن چنین معالجات نامکن است۔

رفع جنون محمد اسحاق شاعر (۶۱) محمد اسحاق شاعر بیان کرد کہ مرا دیوانگی و جنون در عالم جوانی شد والدہ ام بتوجہ حضرت آخون صاحب استخارہ کردند معلوم شد کہ از دعای عبد السلام صاحب رحمہ اللہ بہ خواہد شد پس مرا پیش عبد السلام صاحب رحمہ اللہ در دیش بردند مگر تا مدت و روز بیج نایده نشد باز اومد استخارہ کردند جواب یافتند کہ ملا عبد السلام صاحب آنکہ وکیل بادشاہ اسلام اند۔ پیش او شان ببرند چنانچہ مرا پیش حضرت بردند و بتوجہ حضرت معاجنون رفع شد بعد از ان ماہمہ از بیعت حضرت مشرف شدیم۔



واقعه کشف خوابه شریف اللہ زبانی غلام شاہ غلام شاہ صاحب درویش بیان کردند که خواجہ شریف اللہ فرزند  
 بوقت مراقبہ حضرت آخون صاحب و قبل از خواجہ لطیف اللہ که از مریدان حضرت آخون صاحب بود بیان کرد که  
 آنها را و بیان آن زبانی حضرت - روزی بخدمت آخون صاحب رفتم ایشان تنها در مراقبہ بودند من

بتابت شریعت سر بر آقبه انداخته در آن نشستم درین اثنا در حالت خاص مراد دست داد دیدم که سینه سینه فرس  
 گسترده اند بریکه حضرت آخون صاحب بر روی دو بزرگ عظیم الشان نشسته اند ناگهان شخصی از در وارد  
 و درخواست تعویذ نمود بزرگی که بر سینه نشسته بودند از حضرت آخون صاحب فرمودند که باین عزیز تعویذ نوشته بدهند  
 حسب الارشاد ایشان تعویذ نوشته زیر زانوی مبارک خود گذاشتند چون در آن حالت افاتت شد و حضرت ہم  
 سر از مراقبہ برداشتند من ہم چشم کشودم حضرت قبل از آنکه من چیزی بگویم فرمودند آن تعویذ اینست و بدست  
 راست خود نمودند و فرمودند که بر طرف راست من جناب حضرت شاه نقشبند رحمہ اللہ تشریف میداشتند  
 و بر سینه دیگر جناب پیر و مرشد من تشریف فرما بودند - شما چرا راه سلوک اختیار نمیکنند -

واقعه متعلقہ کشف یادداشتی که نزد قاضی محمود صاحب تلمی شیخ محمد کاوسی است در آن شیخ مذکور می نگارند  
 حضرت آخون صاحب که بنا بر تاریخ ۱۲ ربيع الاول ۱۰۵۰ هجری حضرت آخون صاحب ملا محمد حسن صاحب را علی از اعمال  
 باطنی تعلیم فرمودند فقیر آن شنیده بدل خود خطرہ کرد که این عمل حضرت از مرشد خود آموخته باشند بجز این خطرہ  
 روی مبارک طرف فقیر کرده فرمودند که این در نکات الاسرار و دیده بودیم و از حضرت مرشد خود گاهی شنیده ام

واقعه متعلقہ کشف سردار بیگ صاحب بیان می کنند که روزی باریقی که از ما زمان صوبہ دار کشمیر بود و -  
 حضرت آخون صاحب - طلب صادق میداشت بخدمت حضرت آخون صاحب رفتم در آنجا دیدیم کہ ہمہ بزرگان  
 حلقہ کرده با حضرت در مراقبہ نشسته اند از بس منفعلی شدم کہ در مجلس چنین بزرگان این شخص را چرا  
 آوردیم - خواستم کہ آہستہ آہستہ بروم کہ درین اثنا حضرت سر خود از مراقبہ برداشتند فرمودند کہ خوب  
 کردید کہ این شخص را آوردید -

واقعه متعلقہ کشف میر عبد الغفور بیان کردند کہ روزی من و وجد بابا کہ مرید حضرت بود شب در خدمت  
 حضرت آخون صاحب حضرت ماندیم - بعد نماز عشا حضرت بتلاوت قرآن مجید مشغول شدند دیدم کہ حضرت  
 تکرار الفاظ و ترغبات میکنند - بدل خود گفتم کہ کلام اللہ ضبط ندارند ازین جهت تکرار الفاظ میکنند و  
 در اصل حضرت اقرار بودند بترغباتی ہر یک حرف میخوانند و تکرار میکردند من واقف نبودم - بجز و این  
 خطرہ بطرف من دیدند و فرمودند کہ این چنین نیست کہ شما را خطرہ شدہ باز بتلاوت مشغول شدند -  
 حیدر بابا از من حال پرسید و مرا از حال قرأت حضرت آگاہ ساخت -

۱

(۹۹) زین عظیم توجه حضرت

شیخ محمد صابری که از فرزندان شیخ عبدالغنی ابن شیخ عبدالسلام است بیان میکنند که ما در ماه  
آخون صاحب دوپه زاده چون عظیم بود و فرزند نمیشد - روزی پدرم از حضرت آخون صاحب تعویذ می خواست

فرمودند که دو سیب بیا رید دو سیب آورد حضرت بران دم فرموده دادند هر دو سیب ما درم خورد در آن  
سال برکت همان دو سیب من واسد الله هر دو برادر تو ام متولد شدیم هر گاه به حالت بلوغ رسیدیم  
به خدمت ایشان میرفتیم بسبب استغراق روزی پرسیدند کیستند و کجا میباشند نام شما چیست  
برادر صاحب حضرت میان عبدالکریم عرض کردند که محمد صابری و اسد الله اند که بسبب های آنجناب  
متولد شدیم -

(۱۰۰) توجه حضرت آخون صاحب اناوندی اگر شاه صاحب بیان میکنند که تا در میر ملازم میر عنایت الله بیان  
تا دوازده سال غله روزانه یک طانه برآمدی - میگردند که روزی میر عنایت الله صاحب دعوت حضرت کردند

حضرت تشریف آوردند بعد انقراض - بوقت قیلوله چون حضرت داد کشیدند من قریب رفته گس را بی  
آغاز کردم - در آن میان در دل من محبت و ارادت قیظا هر گشت عرض کردم که خانه بنده را بقدم محبت لایق  
مشرف فرمایند قبول نموده تشریف آوردند ساهل خانه فقیر از حضرت دعای مزید برکت کرد فرمودند که از جنس  
غله در خانه چیزی هست عرض کرد که یک آوند پرازمی سفید است فرمودند بیاروی آورد حضرت  
نظر فیض اثر خود بر آن آوند کردند و ارشاد فرمودند که سر این را محکم ببند و مخرج آن از زیر آوند بگزار  
از آن مخرج هر روز بقدر حاجت بر آورده باش انشاء الله تعالی کم نخواهد شد پس او همچنان کرد و  
تا دوازده سال از آن آوند خرج نمود هیچ کم نشد - روزی از راه تعجب سرشوش آوند برداشت دید که  
تمام ظن خالی است و دانه از مخرج موجود نیست و از حرکت خود پیشیمان شد -

(۱۰۱) صحت آستینب زده توجه عبدالعظیم صاحب عمده دار محکم قفا بیان میکنند که در زمانه طفولیت من پدرم  
حضرت آخون صاحب - نالو مبتلا بودم پدرم بخدمت حضرت آخون صاحب برو حضرت فرمودند که محمده مسلم

برای چه آمدید عرض کرد بر حضور روشن است پس مرا نزد خود نشانیدند و پدر ما را فرمودند که بیرون  
نشیند و شخصی را اندرون آمدن ندهند و متوجه بسومی بنده شدند - در آن اثنا یک شخص پُر همیبت  
پیدا شد و بطرن ایشان بجزو ناری گفت که حضرت من هم نفس میدارم کجا روم فرمودند - چیزی  
میدهم بشرطیکه ازین پسر دست بردار شوی گفت قبول کردم و از نظر قایب شد - پس حضرت به پدرم  
فرمودند که صدقه بطور بدل صحت این پسر بدهند تا که صحت شود گفت چه باید داد فرمودند که یک  
گاؤ دیک گو سفند بخته بسا کین تقسیم کنند او قبول کرد بنده را فرمودند - بر خیز گفتیم بچه قوت فرمودند

توت است بر خیزد معا بر خاستم و آهسته آهسته روانه شدم و اثری ازان در دوباتی نماند.

حضرت آخون صاحب بعد وفات <sup>(۶۹)</sup> محمود شاه که پیر هفت حضرت آخون ملا نازک نقشبندی بود بیان کرد که در <sup>۱۳۰۳</sup> هجری  
بذریعه محمود شاه به خلیفه خود سیاحی نمود همراه عبدالصبور برای تجارت بقصبه جمون میرفتیم شبی عبدالصبور بیان کرد

که امشب عجیب واقعه دیدم که ما و شما قصد زیارت درویشی داریم که باغ حضرت آخون صاحب در راه  
اوست گفتم که اگر ازان راه برویم - مبادا حضرت دروازه وا کرده پرسند که کجا میروند چه جواب خواهیم گفت  
اگر بگوئیم که پیش حضرت آمدیم دروغ خواهد بود و اگر نام درویش دیگر بگوئیم نامناسب خواهد بود بهر کیف  
اتفاق رفتن شد هر گاه متصل دروازه باغ رسیدیم خود دروازه داشتند چنان نمود که حضرت  
اندرون باغ استاده اند و ستار میر و بروی حضرت استاده است و نظر حضرت بر افتاد و اشاره  
آمدن فرمودند و ستار میر را نیز برای طلب مایان فرستادند ازین واقعه بر اندام مایان ریشه افتاد  
که الحال چه جواب خواهیم گفت نزدیک رسیده سلام عرض کردیم جواب دادند و فرمودند که کجا بودید و کجا میردید  
گفتم برای سیر آمدیم فرمودند که محمد عابد و محمد شرف بخیریت اند باز فرمودند که بهر دو کس سلام ما رسانید  
بعد ازان پرسیدند که محمد شرف اجازت طریقه حضرت قادریه و اجازت خرقة و کلاه از شاه طیارا الله صاحب  
قادری گرفته است بنیال ملال ایشان گفتیم که ما را خبری نیست فرمودند که این امر واقعیت ما را خبر  
و اطلاع است اورا سلام رسانند و بگویند که شما هر چه کردید خوب کردید.

واقعه <sup>(۷۰)</sup> جواب شیخ شرف الدین محمد که ازان ترقی شیخ شرف الدین محمد زکیر بیان میکنند که پیشه در اعتکاف  
حضرت آخون صاحب در عالم آخرت ظاهر می شود بعد نماز تجمود و واقعه دیدم که گویا در آستانه حضرت مخدوم

رسیدیم مگر در جای که قبر مبارک ایشان است در همانجا قبر حضرت آخون صاحب است در دروغند  
ایشان به نسبت سابق این تغییر بنماید که در جای قبر ایشان آئینه خانه و دروغند و درخت های استقام  
خاص اند و قبر حضرت آخون صاحب از خاک است و گرداگرد آن تخته های سنگ ماتری بناوده اند و نیز  
گلکاری مس کنانیده تخته های مسی درست نموده هم گذاشته اند و دروغند این اهتمام خواج محمد سالم  
داماد حضرت آخون صاحب موجود و انداز فقیر میگویند که انتظار شهادت شتیم هر کدام که ازینها شما پسند  
کنند بر بالای تخته های سنگ خواهیم گذاشت مدین اثنا بیدار شدم و بخاطر گذشت که حضرت پیر دستگیر  
آخون صاحب را بر تبه ایشان نواختند که او یار ابدار حال ترقیست حضرت آخون صاحب  
بر سبیل تذکره میفرمودند که ما و حضرت مخدوم صاحب علیه الرحمه معا از پستان حضرت رسالت پناه  
صلی الله علیه وسلم شیر خورده ایم الحال آن دولت که بر حضرت مخدوم حاصل بود - بایشان هم نصیب شد

بیان فرمودن حضرت آخون صاحب خدمت آن عالم در خواب شیخ محمد صدیق -	شیخ محمد صدیق صاحب فرزند شیخ رحمت الله صاحب بیان کردند که شبی آخون صاحب را در واقع دیدم فرمودند که تو پسر رحمت الله
---	---

هستی گفتم بله پرسیدم که حضرت خود در عالم دنیا صاحب خدمت بودند چون از دنیا بعالم آخرت رحلت فرمودند در آنجا هم خدمتی میدارند فرمودند بله ما را داروغه جنت کرده اند مشاهده بکن که کلید دروازه بالای نوشته شده است دیدم که کلمه طیبه بالای در نوشته شده بود باز فرمودند که یاران مرا بگو که مقصود عزیز می که یکی از یاران من است این طرف خواهد آمد - بعد از آن من اظهار عاجزی خود کردم - و توجه خواستم فرمودند که می باشد مگر باین جانب بروید بطرف خدا بروید چند روز حیات مستعار همچین بسرا بید کرد -

بعد وفات حضرت آخون صاحب بتوجه حضرت صحت اکبر شاه صاحب از مرض سخت تکلیف والم داشت حضرت در آخر شب جلوه فرما شده فرمودند که با آزار داشتی بجز این کلام تخفیف حاصل شد و حالت مبدل بصحت گردید -	اکبر شاه صاحب بیان میکنند که در هنگام علالت فقیر شی بسیار سخت تکلیف والم داشت حضرت در آخر شب جلوه فرما شده فرمودند
---	--

بعد وفات اثر کلام حضرت آخون صاحب در خواب اکبر شاه صاحب -	حضرت صحت اکبر شاه صاحب از مرض سخت تکلیف والم داشت حضرت در آخر شب جلوه فرما شده فرمودند
--	--

در عیدین دوشال از سر کار میرسیدند بعد وفات حضرت در عید الفصحی از سر کار حسب دستور قدیم شال نرسیدند ازین امر بسیار مکرر بودم بوقت شب در واقع دیدم که گویا بخدمت حضرت ایشان رسیدم و اظهار سعی خود عرض کردم سر مبارک بطرف دیگر گردانیده خشم گرفته فرمودند که ترا چه شد چرا چنین کردی آنان روز چنین خیالات از خاطر من محوشند -

واقع گردانیدن روی اکبر شاه صاحب از طرف قبل بطرف مقبره حضرت آخون صاحب خواندن در و بودم - در آن حالت شخصی ظاهر شد و بهر دو دست خود بهر دو بازوی فقیر گفتم روی تربت شریف ایشان گردانید - و گفتم که شما روی خود باین سو نکنند که قبل شما ایشانند فقیر با نظر اب تمام روی بدان صوب کرد - و عذر تقصیر بجا آوردم -	حضرت اکبر شاه صاحب بیان میکنند که روزی در مقبره حضرت آخون صاحب از طرف قبل بطرف مقبره حضرت آخون صاحب از طرف قبل بطرف مقبره حضرت آخون صاحب خواندن در و بودم - در آن حالت شخصی ظاهر شد و بهر دو دست خود بهر دو بازوی فقیر گفتم روی تربت شریف ایشان گردانید - و گفتم که شما روی خود باین سو نکنند که قبل شما ایشانند فقیر با نظر اب تمام روی بدان صوب کرد - و عذر تقصیر بجا آوردم -
---	---

حضرت آخون صاحب در خواب خواهد محمد زمان تکذیب بیان غلط فرمودند - حضرت من می آیم فرمودند که دروغ میگوئی اگر می آئی من چیرا ترا نمی بینم بعد از آن از راه شمال است گفتم بخدمت شیخ شرف الدین صاحب میروم باز فرمودند که این غلط دیگر است من خود آنجا همیشه میباشم	حضرت آخون صاحب در خواب خواهد محمد زمان تکذیب بیان غلط فرمودند - حضرت من می آیم فرمودند که دروغ میگوئی اگر می آئی من چیرا ترا نمی بینم بعد از آن از راه شمال است گفتم بخدمت شیخ شرف الدین صاحب میروم باز فرمودند که این غلط دیگر است من خود آنجا همیشه میباشم
--	--

آنجا ہم تراگا ہی نبی بنیم از غلط بیانی خود شرمندہ شدم۔

مریدی را در اعتقاد حضرت بوجہ فضل اللہ خان فرزند راجی خان کہ متوطن دارالخلافہ شاہجہان آباد موت غیری شبہ پیدا شدن و از بود وقتیکہ بہ کشمیر آمدہ بود بواسطت خواجہ محمد عظیم و خواجہ محمد زمان گفتگوی ستونی در خواب رفع شد۔ کہ این ہر دو مرید حضرت آخوند صاحب بودند مرید حضرت شدہ بود بعد چندی بیمار شد اہلیہ او ہم مرید حضرت بود برای حیات شوہر خود از حضرت دعا خواست فرمودند کہ مادعا میکنیم لیکن اختیار بدست حضرت حق تعالی است امیدزیست نیست چونکہ در اصل عمرش تمام شدہ بود ازین عالم رخصت شد زوجہ اورا در اعتقاد حضرت شبہی پیدا شد در بہان حالت شبی شوہر خود را در کمال جمال و حشمت بخوابید پرسید کہ تو مرده بودی۔ این دولت از کجا یافتی او گفت بلی مرده ام حق تعالی بدعای حضرت آخوند صاحب مرا ایمان داد و باین مرتبہ رسانید۔ علی الصباح گفت کہ در اعتقاد حضرت شبہی کہ واقع شدہ بود رفع شد و از خواب قبضہ شدم۔

در خواب یہ خواجہ امان اللہ خواجہ امان اللہ مرید حضرت کہ بعد انتقال حضرت پیش عبد الرزاق آمد و رفت خبر دادن واقع ہدایت امیداشت سالی در عرس حضرت شاہ نقشبند در مجلس ختم از شیخ شرف الدین عنون حضرت۔ محمد زبگیر بیان کرد کہ امشب در پاس آخوند صاحب را در واقعہ دیدم فرمودند کہ فردا صبح برای ختم پیش شرف صاحب برو کہ ما ہم ہمہ جا می آئیم عرض نمودم کہ فقیر را از قدیم آمد و رفت پیش عبد الرزاق است باز فرمودند کہ عبد الرزاق بدیہہ رفتہ است ما ہم پیش شرف صاحب میریم شما ہم آنجا بیائید ہر چند کہ فقیر را از شیخ عبد الرزاق خبر نبود کہ کجا است چون علی الصباح خبر گرفتیم معلوم شد کہ بدیہہ رفتہ است بدین وجہ بخند دست شما حاضر شدم۔

واتقہ انتقال حضرت شیخ شرف الدین محمد زبگیر میگویند کہ چون وقت رحلت حضرت آخوند صاحب آخوند صاحب قدس سرہ رسید در ماہ شوال ۱۰۸۵ ہجری صاحب فرارش گردیدند حالت بیخوگی و فتنہ برایشان غالب شد حتی کہ وقت نماز ہم بیدار می ساختم تا آنکہ در ہر رکعی ازارگان نماز میگفتم کہ حضرت الحال رکوع کنند و الحال سجدہ نمایند و الا در ہر وقت از خود میرفتند تا چند روز در مرض الموت ماندند در حالت نزع فقیر از حضرت سوال کرد۔ و بہ آواز بلند گفت آخوند صاحب۔ پس چشمان مبارک و اگر دند و بزبان ہندی فرمودند (جی صاحب) عرض نمودم کہ از مغایبات ہم چیزی معلوم میشود فرمودند بلی گفتم چہ فرمودند کہ قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق مرا می طلبند من ازین وجہ تکرار کردم کہ معلوم

شود این گفتگو از عالم بیوشی است یا در هشیاری - باز فرمودند و تکرار کردند فرمودند که آنچنان نیست  
 که شما گمان میکنید که من به بیوشی گفتگو میکنم من بهوشم و به قسم فرمودند که تا من بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی الله عنهما  
 مراجع طلبند بعد ازین در واقعیت بیان حضرت مراجعے شبک نمائند غرضکه همین روز که هجدهم سوال در وقت شب  
 بود قریب دوپهلزین عالم فانی بعالم جاودانی حضرت محمد روح رحمت فرمودند و داغ مفارقت ظاهری و الم  
 مهاجرت بر قلوب عقیدت مندان و مخلصان و مجبان خود گذاشتند -

هر آنکه زاد به ناچار بایش نشید | از جام وهر می گل من علیا فان

این روز بیک مخلصان و عقیدت مندان کم از روز قیامت نبود چندانکه مخلصان و مجبان خبر یافتند  
 حاضر شدند و تعداد حاضرین خارج از شمار بود - همه در سخت بیخ و الم مفارقت مبتلا بودند غرض بعد نماز  
 جنازه جنازه حضرت در خانقاه حضرت که متصل مکان حضرت واقع مکه گواره بود مدفون شد -  
 چونکه در مخلصان و مجبان حضرت اکثر علماء و فضلا بودند بکثرت تواریخ انتقال حضرت گفته که اندراج آن خالی  
 از ضرورت و باعث تطویل است مگر - از آن بعض تواریخ در ذیل مندرج اند -

از تواریخ مصنفه فضیلت پناه کمالات دستگاره خواجه محمد عمر معروف بو حید الدین خان  
 قاضی القضاات هند وستان مقیم شاهجهان آباد و صاحب سجاده نشین حضرت آخوند صاحب

قطعه تاریخ

قطب عالم حضرت عبد السلام	سعدن فیض و سخاوت موهبت	بعد از شاد جهانے چون روان
جانب دار البقا شد عاقبت	گفت تاریخ وفات از خسر	بود او کسر علوم و معرفت

قطعه تاریخ

درینجا حضرت عبد السلام آن مرشد کامل	که بود اندر ره حق کاروان سالار احمد ما	روان شد جانب دار السلام ماند خیر ما
بدلهای خدایان نیکو کار خدا ما	ز سال رخسار و نمود چون ال از در ما	بگفتا با تھی گو خواجہ احار احمد ما

قطعه تاریخ

پیر ما شمسوار عرصه دین	مرکب خود ازین جهان چو براند	فلک از هر زو کلاه بجا ک
و شفق سیل خون زویده براند	سال نوشتش الف کشیده سر و ش	گفت ہی نقش بند وقت نمائند

قطعه تاریخ

مرشد ارباب قومی شیخ دین عبد السلام	از رضا چون در جوار رحمت ایزد گفت	سال و سه تاریخ و یوم و وقت آن بافتن
	هجده سوال یکیشزده دوپهلز گفت	

(۳۱) تواریخ مصنف شیخ شرن الدین محمد زبیر خلیفہ حضرت آخون صاحب قدس سرہ		
قطعہ تاریخ		
آنکہ رفت از جهان مرشد عالم مقام	مازم فردوس شد راه نای انام	عالم نیکو شیم صاحب علم و حکم
محرم و محشم صدر نشین کرام	چون ز جهان کرد نقل سال فاش خرد	گفت ولی الہی رفت بدار السلام
قطعہ تاریخ		
آن شہنشاہ سفاک اندر وطن	خواست زین دنیا می دون حلت نمود	گفتش مولائے این مذہب
این سوالم از سر شفقت شود	پس جواب اسمع فانی طلب	باالی ربے سید بیمنے نمود
تاریخ		
سال تاریخ آن ستودہ سیرا رضی اللہ عنہ ہاتھ گفت		
(۳۲) تاریخ مصنف محمد نصیر صاحب رحمہ اللہ		
قطعہ تاریخ		
شیخ اسلام زمان عبدالسلام	آنکہ بود اسرار حق بروی بیان	زین جہان چون رفت سال طرش
	گفت ہاتھ شیخ اسلام زبان	
(۳۳) تاریخ مصنف محمد سعید صاحب رحمہ اللہ		
قطعہ تاریخ		
خواہم عبدالسلام ہا دے خلق	بایزید و جنید ثانی نے بود	سوی دار السلام رفت و نمود
دار کون و نسا دما پد رود	سال تاریخ رطش ہاتھ	بود ابدال وقت خود فرمود
(۳۴) تاریخ مصنف عبدالوہاب صاحب رحمہ اللہ		
قطعہ تاریخ		
سا لکان را نمود راہ بحق	از جہان رفت عارن ہاتھ	ہاتھ سالی وصل او گفتا
	افضل و اعلم الملک و آگاہ	
(۳۵)		
تذکرہ نسب حضرت	علی محمد خان صاحب سعید الدولہ شریف الملک انتظام جنگ بہادر مدار الہام	
آخون صاحب	شاہ اودہ کہ با حضرت آخون صاحب قرابت میدارند در کتاب خود موسوم	
بمذہب الانساب نسبت حضرت آخون صاحب نوشته اند کہ حضرت ممدوح از خاندان وزرا می		
مانند بان اند کہ سادات حسنی بودند۔ از اسناد شاہی متعلقہ جاگیرات نسل مفتی فرید الدین خاں صاحب		

نام هر معطلی که بخطاب سیادت و درج است و در کتاب تحفة شاهی مفتی نوری الدین خان صاحب بانام والد خود  
 حضرت آخوند صاحب حسن نقشبندی نوشته اند ازین هم تائید بیان صاحب عمدة الانساب میشود و نیز از  
 اندراج کتاب احسن المطالب که در آن نوشته است که شخصی ثابت نامی از اهل کشمیر بیان کرد که چون روزی  
 از فرزند حضرت آخون صاحب در زمانه صغری ایشان دریافت کردم که قوم ایشان چیست فرمودند که حسن  
 گفتیم حسن چیست فرمودند که آخون صاحب میدانند ازین خبری نیست و صاحب کتاب ازین نسبت  
 نسب ایشان استدلال کرده است - و نه صرف ازین تائید بیان صاحب عمدة الانساب میشود بلکه از  
 تحریر عبد اللہ صاحب بخوبی تائید میشود که از خلفای حضرت آخون صاحب بودند و در کتاب خود موسوم  
 بحالات الکرام نوشته اند که روزی از سرور اولیا و سید اتقیا حضرت پیر و مرشد انام آخون عبد السلام  
 رحمة اللہ علیہ بمقتضای خلوص و انقیاد و در سوخ اعتقاد گستاخانه عرض کردم که قوم حضرت ایشان چیست  
 حضرت نام نامی جد بزرگوار خود سید ابی سعید محمود الحسینی فرمودند و ارشاد نمودند که ایشان اهل سیادت  
 پسند نمی فرمودند چرا که در اهل اسلام تومی از اقوام اهل اسلام چندان بزرگی نمیدارند که بمقابل سادات  
 بزرگی او و وقتی وارد از همه اقوام اهل اسلام برگزیده تر و بزرگ تر قوم سادات است که تعظیم و تکریم  
 آن بر همه افراد جمع اقوام اهل اسلام واجب است و بغیر از تعظیم و تکریم و مراعات و محبت و مودت  
 ایشان احدی را گزیر نیست چرا که ایشان از نسل حضرت سرور عالم خاتم الانبیا محمد المصطفی صلی اللہ علیہ وسلم  
 اند که برای بهتری امت خود مصائب بی شمار برداشته باعث حصول تمامی خوبهای دنیا و عقبی آنها شدند و امت  
 را لقب به لقب (کنتم خیر امت) گنایند پس جمیع امتیان از زمانه بعثت حضرت تا روز قیامت اگر شکر یا احسانا  
 و مکارم حضرت در هر نفسی از انفس حیات به تعداد نامحدود کنند چندان که سعی حضرت قابل شکریه واجب است  
 شمر از آن ادا کردن نمیتوانند و نجات همه امتیان بر اطاعت و محبت حضرت موقوف است ازین ظاهر است  
 که هر قدر که تعظیم و تکریم و مراعات و محبت و مودت با اهل بیت کرده شود کم است و بر تمامی امتیان تعظیم و تکریم  
 و مراعات و محبت و مودت اهل بیت واجب و لازم است نسبت مودت ایشان در قرآن مجید ارشاد جناب باری است  
 که (قل لا اسئلكم علیہ اجر الا المودة فی القربی) و از آن ظاهر است که خود جناب باری مودت اهل بیت بذریعه  
 این حکم واجب فرمود و نیز نسبت ایشان در فرقان محترم ارشاد حضرت باری است که (واعلموا انما غنمتم من شیء  
 فان لله خمسة وللرسول ولذی القربی و الیتیمی و المساکین و ابن السبیل) که بذریعه آن حصه ایشان از خمس مال  
 غنیمت معین فرموده است - غرض بزرگی سادات حدی ندارد - پس اگر با وجود علم سیادت کسی آداب  
 سیادت نگاه ندارد مستحق عذاب و عقوبت میشود - و درین زمان از ضعف عقاید و قلت اخلاق



و دیگر حالات چنین مردمان نهایت کمتر اند که کما حقہ آداب سیادت ملحوظ دارند پس علی العموم اظهار سیادت  
 باعث مفرت اکثر کسان است که با وجود علم سیادت هیچ لحاظ سیادت نمیکنند و مستحق عذاب عقوبت میشوند  
 و قبل از علم سیادت خطائی که از کسی صادر شود بوجه بی علمی قابل عقوبت و عذاب نمیشود و درین حالت  
 بهتر همین است که بعد از اظهار سیادت اشخاص کثیر را از عقوبت و عذاب محفوظ و سیادت را از توهمین  
 نگاه داشته شود و وجه ناپسندی اظهار حضرت نه صرف همین است بلکه نیز دیگر وجوہات این امر هم بودند  
 که جماعت آن یکی آنست که اهل عجم نه همچو اهل عرب پابند اصول حفظ انساب اند و نه اخلاق اهل عجم همچو اخلاق  
 اهل عرب است و نه عقاید اهل عجم مثل اهل عرب بخته بستحکم اند و نه معلومات مذہبی اهل عرب علی العموم  
 اهل عجم میدارند و نه پابندی مذہب اهل عرب در اهل عجم یافته میشود و صداقت بیشتر اهل عجم بوجه قلت  
 معلومات مذہبی و عدم عقاید صحیح و صداقت تمامه و اخلاق حسنه نسبت خود را اظهار نسب غیر واقعی تا مل  
 نمیکنند و بلیغ مقاصد مختلفه با وجود بودن خود با از اقوام مختلفه خود را سادات ظاهر میکنند و هیچ  
 پروای ارشاد سرور کائنات صلی اللہ علیہ وسلم (لعنت اللہ علی داخل النسب و علی خارج النسب)  
 نمیکنند و بجز منافع تعظیم و تکریم و فتوحات دنیاوی اینهمه میکنند و عقوبت و عذاب عاقبت که تا ابد آید  
 خواهد ماند بران منافع چند روزه را ترجیح میدهند و نه هیچ شرمی از انکشان حالات اصلی میدارند و نه هیچ  
 ادب نسب اعلی میکنند و چونکه در عجم همچنین اشخاص بسیار اند که هیچ ثبوت واقعی سیادت خود نمیدارند و بکثرت  
 از حال قومیت واقعی خود بخونی واقف و بسام مردمان از حالات ایشان نیز مطلع اند لیکن باز آنها از  
 دعوی سیادت باز نمی آیند پس در همچنین اشخاص اگر سادات واقعی اظهار سیادت کنند بوجه  
 کثرت چنان سادات اکثر مردمان گمان خواهند برد که اینها هم از جنس همچنین سادات خواهند بود و که  
 برای اکتساب دنیا سادات گردیده اند پس درین حالات مناسب همین است که اظهار سیادت  
 نه کرده شود و اسوامی این چونکه در اهل عجم قید کیفیت نیست و بدین وجه باختلاط اقوام دیگر در هر نسل  
 تغییر که پیدا شده است بسبب آن نسب واقعی هر فردی بصحت تمام در یافتن دشوار بلکه قریب  
 ناممکن گردیده است بعد پشت با پشت صحن بر بنامی مسموعات که تا چہا پنج پشت شنیده میشود  
 که فلان ابن فلان از نسل فلان بود چنان بطور یقینی نیست کسی که بعد سی و چهل پشت بود و از او  
 نمیتوانند که اینها از نسل او بودند پس ازین ظاهر است که نسبی که قرار داده می شود بطور یقینی نیست  
 بلکه بر سبیل ظنیات میباشد و چونکه حالت اهل عجم قابل طینان نیست چنانکه گذشت پس در آن وقت  
 انساب هر چه هست ظاهر است پس درین حالات بر ظنیات بطور یقینی دعوی سیادت

هم نامناسب است - چرا که اگر نسبت واقعی است خیر و اگر نیست خیر واقعی است این فعل خالی از  
 سواد و نخواهد بود - گواهی زمانه انتقال نسل ما از عرب بجم احتیاط تامی امور مرعی مانده است  
 و لحاظ کف نیز همچو اهل عرب داشتند تا هم بعد هزار سال گفتن این امر که از اولاد حضرت  
 امام حسن بن علی رضی الله عنهم هستیم اگر محض از ظنیات نخواهد بود و بلحاظ استدراود زمان و تغییرات  
 کثیر از یقینات هم نخواهد بود پس مقتضای احتیاط همین است که بطور یقینات متحققه این را  
 بکار نبریم - و چونکه برای سادات بدتر ازین امر نیست که سیادت خود را باعث منافع دنیا  
 و فتوح گردانند و غیر ازین در اظهار سیادت کدومی نفع عقبی نیست و عدم اظهار حقیقت هیچ گاه منافی  
 حقیقت واقعی نیست پس ازین ظاهرت که ضرورت اظهار سیادت علی العموم هیچ نیست -  
 و نیز مویدترین قول صاحب عمدة الانساب شجره حضرت آخوند صاحب است که در کتابی  
 مندرج است آن کتابیست که مثل بیاض در آن مختلف مسائل علوم و رسائل و خطوط  
 بزرگان و نسخجات اقسام و انواع مندرج اند - و نیز حالات حضرت آخوند صاحب مکاتیب  
 ایشان و قواعد شغل و اشغال طریقه ایشان منضبط اند - و نیز تحریرات مختلفه الاقسام  
 بزرگان درج اند - و برین هر دو مواهیر جناب ملا عبد الله صاحب فرزند حضرت آخوند صاحب  
 ثبت اند یکی بنام اصلی و دیگر بخطاب مفتی فرید الدین خان صاحب که از ان ظاهرت که این کتاب  
 مفتی صاحب مندرج است و بسلسله در نسل و شان محفوظ ماند از مفتی صاحب مندرج مفتی  
 سعید الدین خان صاحب فرزند ایشان رسید و از ایشان مفتی مجید الدین خان صاحب  
 فرزند ایشان و از ایشان به حفیظ الدین خان صاحب فرزند ایشان و از ایشان به رفیع الدین خان صاحب  
 برادر حقیقی ایشان - چون رفیع الدین خان صاحب در مرض الموت مبتلا شدند بوجه آنکه هیچ  
 فرزند داشتند و دختر ایشان هم انتقال کرده بود - برادری هم که اسمی باقی نبود  
 این کتاب و سند جاگیر هدست مولوی محمد نعمت الله خان صاحب خلف الصدق  
 منشی عظیم الله خان صاحب که بایشان بسیار محبت داشتند بخدست مولوی محمد سلیم الدین خان  
 صاحب برادر عم زاد خود بدی فرستادند و گفتند که این کتاب از بزرگان در خاندان ما می آید -  
 و ازین اکثر حالات خاندان معلوم میشود چنانچه خود از من تصدیق این واقعیه مولوی  
 نعمت الله خان صاحب کرده اند بعد انتقال مولوی محمد سلیم الدین خان صاحب  
 از صاحبزادی صاحب او شان زوجه حمید الدین خان صاحب مرحوم این کتاب بمن رسید -

پس ازین ثابت است که این کتاب با احتیاط تمام در نسل مفتی زیدالدین خا نصاحب محفوظ مانده است

در صحت این کتاب شک نیست

نیمت در ابتدای کتاب

حفظه زیدالدین خا نصاحب

مضامین که نوشته اند در آغاز

خطبه آن در آخر نام خود

تقریر فرموده اند درین کتاب

شجره حضرت آخو نصاحب

که مرقوم است از عبارت

شاه آن شجره قلمی

حضرت ممدوح معلوم میشود

چنانچه نقل آن از نوکران

گرفته شده است بکلیه اصل

است و قول نمیکند میشود

که علاوه موبد بودن قول

صاحب عمده الانساب

شرح قول دهم است

چرا که ازین تمام سلسله

ایشان اسمای بزرگان

ایشان منتهای نسب

ایشان بخوبی ظاهر است

تذکره ازواج و اولاد حضرت آخو نصاحب  
و برادران ایشان و ازواج و اولاد

والد ماجد حضرت آخو نصاحب در شهر پشاور در  
خاندان عالی و نجیب عقد حضرت آخو نصاحب کردند

و از بطن آن زوجه دو فرزند تولد شدند - نام فرزند کلان محمد عمر نهادند و فرزند خرد را محمود عبد الله کردند  
بعد ازین والدۀ فرزندان ایشان ازین عالم فانی بعالَم جاودانی رحمت منور بدینوبه حضرت

باز به خاندان عالی و شریف و نجیب عقد ثانی فرمودند از زوجه ثانیه دو دختر متولد شدند که نامی فرزند زنی تولد شد  
 پدر بزرگوار حضرت که خدائی خواجه مراد الدین خان صاحب قاضی القضاات هند هم در خاندان عالی  
 و نجیب فرموده بودند و از بطین آن زوجه یک فرزند و دو دختر تولد شده بودند - نام فرزند خواجه  
 جلیل الدین خان بود و عقد برادر خرد حضرت خواجه عبدالکریم صاحب نیز در خاندان نجیب شده بود  
 و یک فرزند سمسبی به خواجه محمد رضا متولد شده بود - خواجه مراد الدین خان صاحب که خدائی خواجه  
 جلیل الدین خان در خاندان عالی و نجیب فرمودند حضرت آخوند صاحب میخواستند که عقد هر دو فرزند آن خود  
 به هر دو صبیبه خواجه مراد الدین خان صاحب برادر کلان خود کنند و نیز برادر کلان ایشان هم میخواستند  
 لیکن عمر ایشان اکتفا نه کرد - و قبل ازین از جهان فانی تشریف فرما سے عالم جاودانی گردیدند -  
 و بعد انتقال و شان خواجه جلیل الدین خان صاحب فرزند ایشان قائم تمام پدر خود شدند ایشان هم  
 بفیوض تربیت ظاهری و باطنی پدر خود ستوده صفات بودند - در علوم ظاهری عالم متبحر و فرید عصر خود  
 بودند و در علوم باطنی هم دستگاہ کافی میداشتند لمجاظ خیال والد مرحوم و نیز بوجوه تکیه خیال والد ایشان بود  
 همین میخواستند که خدائی هر دو همیشه ایشان با برادران عم زاد ایشان شود لیکن ایشان خود بر خدمت  
 قاضی القضاات هند و شان مامور بودند - و در شاهجهان آباد قیام میداشتند و نهایت مقرب بادشاه  
 وقت بودند و اکثر بحضور بادشاه می ماندند - هر چند میخواستند که برخصت به کشمیر روند و ازین کار ضروری  
 فارغ شوند لیکن ز بارگاہ نعل سجانی رخصت منظور نمی شد - آخر ایشان از عم بزرگوار خود این استدعا  
 نمودند که حضرت تکلیف فرموده برادران را در شاهجهان آباد بیا رند تا ازین ضرورت انقراض شود حضرت  
 استدعا ایشان قبول فرمودند و هر دو فرزند آن حضرت به شاهجهان آباد رسیدند و در شاهجهان آباد  
 عقد هر دو فرزند آن حضرت با هر دو صبیبه خواجه مراد الدین خان صاحب مرحوم گردید - غرض حضرت بدین طور  
 از که خدائی فرزند آن فارغ شدند و صورت که خدائی دختر آن حضرت این شد که دختر کلان را  
 حضرت به سید خواجه افضل صاحب خلف الصدق نجابت پناه خواجه قابل خان صاحب  
 ابن سیادت پناه حضرت سید باقی صاحب کاشغری منسو به فرمودند - که از خاندان عالی و اکابر کشمیر  
 بودند - و دختر خرد و بجز خواجه محمد سالم صاحب منسوب کردند که اینهم از خاندان عالی سلوات و اکابر کشمیر بودند -  
 خواجه عبدالکریم صاحب برادر خرد حضرت عقد خواجه محمد رضا فرزند خود هم در خاندان شریف و نجیب فرمودند -  
 مختصر تذکره حالت ظاهری و باطنی هر دو فرزند آن حضرت  
 و قائم قامی آنها بر ذرات حضرت و تذکره اولاد و انتقال آنها  
 شیخ شرف الدین محمد زکیر در کتاب خود می نگارد که  
 هر دو فرزند آن حضرت آخوند صاحب از خرد و سالی

مغرب پادشاه هندوستان و منظور نظر و را و امر ابو دند - و خواجہ محمد عمر بہ خطاب و حید الدین خان و خواجہ  
 عبد اللہ بخٹاب زید الدین خان از پیشگاہ با و شاه ہند و شان سرفراز شدند - و بہ خواجہ محمد عمر ابتدا  
 خدمت قاضی القضاات ہند لجاظ اعزاز خانہ دانی و علم و فضل و شان عطا شدہ و خواجہ عبد اللہ لجاظ مذکور ابتدا بر خدمت  
 مفتی اعلیٰ شاہ جہان آباد سرفراز شدند حضرت آخوند صاحب تعلیم علوم ظاہری باطنی ہر دو فرزند ان خود نمودند  
 و توجہ ظاہری باطنی حضرت ہر دو فرزند ان عالم متبحر و فاضل جل گریزند - و در علوم باطنی ہم بہرہ وافر برداشتند تا آنکہ  
 در کشمیر ہوں حضرت از تربیت ظاہری و باطنی ایشان تغافل نمیکردند بلکہ ہر وقت متوجہ تربیت باطنی و  
 ظاہری میماندند - و ہر دو فرزند ان بر دست پدر بزرگوار خود بیعت نمودند - و بعد اتمام سلوک ہر دو برادر  
 از حضرت اجازت تسلیم سالکان حاصل کردند - و بعد رفتن شاہ جہان آباد ہم حضرت گاہی از توجہ  
 باطنی ایشان را فراموش کردند حضرت ہمیشہ توجہ باطنی متوجہ حال ایشان ماندند - و با وجود اجازت  
 تسلیم سالکان مکرر را ہر یک فرزند اجازت نامہ نمیدان عربی ہمدست محمد صالح کہ خادم شب و روزی  
 حضرت بود فرستادند - شیخ شرف الدین محمد زکیر میگورند کہ الحال ہر دو فرزند ان حضرت جامع کمالات  
 اند - بلکہ میتوان گفت کہ از حضرت آخوند صاحب ذو کمالات اند جامع علوم عقلی و نقلی و ظاہری و باطنی  
 و ذی کرامات اند صاحب خزینۃ الاصفیاء می نگارند کہ بعد وفات حضرت آخوند صاحب خواجہ محمد عمر المصطفی  
 بو حید الدین خان قاضی القضاات سلطنت اسلامیہ ہندوستان و خواجہ عبد اللہ المصطفی بہ زید الدین خان  
 مفتی اعلیٰ سلطنت اسلامیہ ہندوستان بر مسند ارشاد نشستند و قائم مقام پدر بزرگوار گریزند از خواجہ  
 محمد عمر صاحب چونکہ بادشاہ وقت اولو القزم روح الدین شاہ عالم بادشاہ غازی عقیدت داشت و تعظیم  
 و تکریم ایشان از حد کرد و از کارگزاری و دیانت ایشان بیخوش نشود بود لہذا علاوہ جاگیرات آہالی  
 بتاریخ بست و چہارم بیع الثانی شد کہ ہجری ایشان را مواضعات را می پور کھانڈہ واقع پر گنتہ  
 سونی پت صوبہ شاہ جہان آباد بطریق جاگیر التمغا عطا فرمود و نیز بادشاہ مذکور خواجہ عبد اللہ صاحب  
 التمغات تمام داشت و نظر کمرست بر حال و شان ہم سبذول داشت و از خدمات او شان ہم خوشنود بود  
 او شان را ہم جاگیر سے بطور التمغا عطا فرمود - این ہر دو برادر طویل العمر شدند و تا زمانہ دراز بجزایات  
 شاہی کار فرما ماندند - لیکن ہجو والد بزرگوار خود گاہی دل بدنیاسے دون نہادند و گاہی از یاد آہنی  
 فافل نہ شدند و با وجود تعلق خدمات شاہی بیشتر وقت در تعلیم علوم ظاہری و باطنی و تسلیم سلوک  
 سالکان صرف میکردند - و طالبان علوم ظاہری و باطنی را ہر شغقت تمام تعلیم میدادند - لہذا فیض تعلیم  
 حضرات مدوح بشمار اشخاص فاضل اجل و سالک با خبر گریزند - در اوایل عمر خواجہ عبد اللہ صاحب

۵

یک فرزند تولد شد و نام او خواجه معین الدین نهادند و در او اخر عمر خواجه محمد عمر صاحب یک دختر و  
 یک فرزند تولد شد و فرزند خواجه امین الدین موسوم گردید - ایشان دختر خود را در زمانه حیات خود  
 به مرزا کمال الدین بیگ خان ابن عطاء الله بیگ خان منسوب فرمودند که از خاندان عالی و اکابر  
 روزگار بودند و در سلسله اجداد خواجه محمد عمر صاحب در شهر شاهجهان آباد از عالم فانی بهالم  
 جاودانی رحلت فرمودند و در مقبره حضرت شاه باقی باشد قدس سره مدفون گردیدند - قبر ایشان از  
 سنگ باسی کثره دارست از انتقال ایشان خواجه صاحب سخت بیخ و طلال شد و تا عرصه دراز  
 از بیخ مفارقت متاثر ماندند - ماده تاریخ وفات این صبیبه خواجه مراد الدین خان صاحب همه الله نسبت  
 نجات یافتند از نام قاطمه

بعد چندی ایشان خود که همیشه فانی از خود و باقی سخن می بودند - قریباً لعمر والد بزرگوار خود شدند و همین  
 شهر را بهی عالم جاودانی گردیدند - و در مقبره حضرت خواجه باقی باشد قدس سره بقاصده صد قدم طرف  
 مشرق از مرقد حضرت آسوده اند و قبر ایشان هم از سنگ باسی و کثره دارست -

تذکره حالات مسرودندان | خواجه معین الدین از والد خود خواجه عبداً الله تعلیم علوم ظاهری و باطنی  
 صاحبزادگان حضرت آخوند صاحب | بالتکمیل فتنه و عالم شجر و فاضل اجل گردیدند و منظور نظر امراد و نذا

و پادشاه گردیده بعد از آباء خدمت مفتی شاهجهان آباد سرفراز شدند و نیز جاگیر آباء هم بر ایشان  
 بحال شد - و تادیت و از ازان کامیاب و کار فرمای خدمت مفضله ماندند - عقداً ایشان از خاندان  
 شریعت و نجیب شده بود و از بطن آن زوجه ستم فرزند تولد شدند فرزند اکبر موسوم به خواجه  
 مجید الدین خان شد و نام فرزند او وسط خواجه عزیز الدین خان نهادند و نام فرزند اصغر خواجه  
 محی الدین خان داشتند - خواجه امین الدین بوجه آنکه والد بزرگوار ایشان را بوجه کبرنی و شاعری دینی  
 و دنیوی و نیز قلت زمانه کما حقه موقع سعی تعلیم ایشان دست نداد و نیز بوجه آنکه ایشان اولاد خیر  
 بودند والد ایشان از ایشان محبت بسیار و خاطر ایشان بهر طور عزیز میداشتند و ایشان را به تعلیم  
 علوم ظاهری و باطنی التفاتی نبود - کما حقه تعلیم علوم ظاهری و باطنی نیافتند تا هم از علوم ظاهری  
 بقدر ضرورت استفاده نمودند - مگر چونکه برای خدمت آباء بیخ علوم دینی ضرور بود و ایشان  
 قابلیت انجام دهنی خدمت قاضی القضاات نداشتند از خدمت آباء محروم ماندند مگر بطاعت والد و عم  
 بزرگوار و عظمت خاندانی بمنصب سرفراز شدند - و نیز جاگیر آباء بر ایشان بحال گردید و از دیگر  
 خدمات معزز و ممتاز ماندند - و بیشتر اوقات ایشان بصاحب شاهزادگان میگذشت -

عقد ایشان در فغاندان عالی و نجیب قضات شاهجهان آباد که از اکابر و مشاییر آن زمان بودند شده بود  
 و از بطن آن زوجه یک فرزند تولد شد که نام آن خواجه محمد رشید الدین بنا و ندوز و زوجه ایشان در  
 صغری فرزند انتقال کرد و پرورشش فرزند خردسال از همشیره زوجه ایشان متعلق شد. چونکه قریب  
 این واقعه فرزند شاه عالم بادشاه غازی که ایشان مصاحب و رفیق او بودند قصد شهر بنارس نمود  
 و باین قصد ارادت معاودت داشت ایشان هم بدین اراده قصد شهر بنارس نمودند. و بچند سال  
 خود را مع جاگیر به همشیره زوجه خود تفویض نموده همراه شاهزاده را بی بنارس شدند. و قصد انتقال  
 جاگیر بنام فرزندند در آنوقت کردند. نه بعد از آن تا آنکه در بنارس انتقال کردند و تا انتقال ایشان  
 بخوبی تسلط سرکار انگریزی گردید. و بوجه صغری فرزند عدم قابلیت انتظام جاگیر خاله صاحب  
 او شان حالت جاگیر خراب بود. و هیچ کس پرسیان حال نمیشد بعد انتقال ایشان جاگیر بقبضه سرکار  
 و سآمد چونکه از طرف فرزند ایشان بوجه صغری و عدم واقفیت طریقه کار روانی هیچ تدبیر بحالی جاگیر  
 بنام خود نه شد. و در دعوی جاگیر تمامی عارض گردید. و بمجاظ قواعد آنوقت دیگر خرابها برپا شدند  
 که بوجه آن فرزند ایشان از جاگیر آبابی محروم ماندند.

تذکره حالات فرزندان خواجه <sup>(۸۳)</sup> این الدین خان خواجه مفتی معین الدین خان  
 از حالات مذکوره بخوبی ظاهرست که خواجه رشید الدین در حالت  
 سخت بی سرو سامانی بودند و هیچ انتظام تعلیم و تربیت ایشان نبود

لیکن بعنایت الهی و توجیه باطنی بزرگان خود تعلم علوم شروع کردند. و بالاخر بمولانا شاه عبدالعزیز صاحب  
 دهلوی که تطهیر خود در علوم ظاهری و باطنی داشتند رجوع شدند و بر تربیت حضرت مدوح از علوم ظاهری  
 و باطنی بهره وافر برداشتند و عالم قبح و فاضل اجل و سالک باختر گردیدند. از علوم ظاهری بعلم  
 کلام و معقولات و ریاضیات مشهور جهان بودند و در علوم دنیات هم شهرتین علمای وقت بودند.  
 و در تسلیک سلوک هم کامل ترین اصحاب وقت بودند و زمانه کامیابی ایشان حالت سلطنت مغلیه  
 آنهم باقی نماند که وقت والد ایشان بود بلکه بادشاه شاهجهان آباد برای نام باقی بود. و بر همه ملک  
 تسلط سرکار انگریزی گردیده بود. و انتظام ملک در دست بادشاه مغلیه مطلقاً باقی نبود نه ملک  
 و نه عمده های قدیمه باقی بودند بدینوجه بادشاه شاهجهان آباد ایشان را عمده آبابی ایشان  
 دادن نتوانست تا هم اکبر شاه بادشاه غازی ایشان را بقطاب خانی و بهادری سرفراز فرمود  
 و در امرای دربار شاهی داخل نمود و بجزایمکه در آنوقت بودند ممتاز داشت حالات ایشان  
 مثل حالات جد امجد ایشان حضرت آخوند صاحب قدس سره بودند همیشه در تعلیم علوم ظاهری باطنی

مشغول میمانند - و بغایت متواضع و زاهد و عابد بودند - و از فیضان علوم ظاهری و باطنیه ایشان بسیار  
 اشخاص عام متبحر و فاضل اجل و سالک باخبر گردیدند - اکثر تصنیفات ایشان در مناظره و علم کلام اند  
 و نیز در دیگر علوم - عقد ایشان در اولاد ناجی عنایت الله خان صاحب وزیر اورنگ بی عالمگیر پادشاه  
 غازی شد که از سادات عالی نسب و نجیب بود و در همراهی پادشاه بمقام اورنگ آباد انتقال کرد -  
 و در آنجا مدفون است و از بطن این زوج سه پسر و یک دختر توولد شدند - فرزند اکبر موسوم به سعید الدین شد  
 و نام فرزند اوسط موید الدین نهادند و فرزند اصغر بنام سلیم الدین میخواندند - خواجه صاحب در زمانه  
 طفولیت فرزندان قصد زیارت حرمین شریفین کردند و همه اسباب سفر مهیا کردند سوار سی تیار بود  
 که یکا یک در گذره پیدا شد و در آن مرض تباریح هشتم محرم الحرام ۱۰۳۳ هجری از عالم فانی بجا عالم جاودانی  
 رحلت فرمودند و در مقبره حضرت شاه باقی باشد قدس سره مدفون شدند چونکه مفتی خواجه معین الدین بخان  
 صاحب سکونت شهر لکنئو ملک و ده اختیار فرموده بودند و در شهر لکنئو انتقال فرمودند و در آنجا مدفون  
 گردیدند اولاد ایشان هم در شهر لکنئو ماند - هر سه فرزندان ایشان از علمای لکنئو تعلیم علوم و درجه یافتند  
 و در همه آثار شرافت و اخلاق و تهذیب خاندانی بود و در سلطنت او ده سجدهات مختلف سر فرزان ماندند -  
 که خدائی ایشان در خاندانهای عالی و شریف و نجیب گردید فرزند اوسط خواجه معین الدین خان صاحب  
 لا ولد فوت گردیدند - و فرزند اکبر خواجه مجید الدین خان دو پسر و یک دختر داشتند فرزند کلان موسوم  
 به خواجه حفیظ الدین خان و نام فرزند خرد ر فیض الدین خان نهاده بودند - و فرزند اصغر خواجه  
 معین الدین خان صاحب که موسوم بخواجه معی الدین خان معروف به مرزا غلام حسین بودند و ایشان  
 یک پسر موسوم به یوسف علیخان و معروف به (راج) و چهار دختر داشتند این هر سه برادران در لکنئو  
 انتقال کردند و بهما بخامد فون اند -

تذکره کسلسل خواجه جلیل الدین خان ذکر خواجه جلیل الدین خان فرزند خواجه مراد الدین خان صاحب قبل ازین  
 نوشته شده است از آن ظاهرست که ایشان ز امرای اعظم شاه پادشاه غازی بودند عقد ایشان هم  
 بخاندان عالی و شریف و نجیب شده بود - و از بطن زوج و فرزند و یک دختر توولد شده بود -  
 فرزند کلان ایشان خواجه بهاء الدین خان نام داشت و فرزند خرد به خواجه صدر الدین خان موسوم بود  
 تعلیم و تربیت هر دو فرزند آن بخوبی نموده بودند در علوم ظاهری و باطنی فضیلت تمام داشتند  
 خواجه صدر الدین خان صاحب مذاق علم طب زیاده تر میداشتند و در معالجه و تشخیص امراض کتبی  
 زمانه بودند از تعلیم ایشان بسا مردمان فیضیاب گردیدند و از معالجه ایشان هزاران مرمت



یا فتنه عقد خواجہ بہاء الدین خان ہم درخاندان عالی و نجیب شد و یک دختر و دو فرزند متولد شدند فرزند  
 کلان خواجہ نجم الدین خان نام داشت و فرزند ثر و موسوم بہ خواجہ شمس الدین خان بود۔ خواجہ  
 جلیل الدین خان صاحب دختر خود را بہ حکیم سیف الدین احمد خان صاحب منسوب فرمودند کہ از خاندان عالی  
 و اکابرین آنوقت بودند۔ لیکن ہیچ اولادش نشد۔ خواجہ جلیل الدین خان صاحب از اہل باطن بودند  
 و نہایت فیاض و خوش اخلاق بہر طویل بہر شاہجہان آباد انتقال فرمودند و در خانقاہ حضرت شاہ  
 غلام علی صاحب مدفون گردیدند ہر دو فرزند ان ایشان از امرای نامدار بودند و در شہر بنارس اکثر  
 میماندند۔ خواجہ صدر الدین خان صاحب لا ولد در شہر بنارس انتقال کردند۔ و در اینجا مدفون اند۔  
 و خواجہ بہاء الدین خان صاحب ہم در شہر بنارس انتقال کردند لیکن وصیت کردند کہ جنازہ او شان  
 بہ شاہجہان آباد رسانیدہ نزد قبر والد بزرگوار مدفون کنند چنانچہ ہمین شد و جنازہ او شان از بنارس بہ  
 شاہجہان آباد آورده و در خانقاہ حضرت غلام علی شاہ صاحب مدفون ساختند۔ ہر دو فرزند ان خواجہ  
 بہاء الدین خان صاحب و زن ماہہ قیام ایشان در شہر بنارس لا ولد انتقال کردند و در اینجا مدفون شدند  
 صرف یک دختر باقی بود کہ اورا در خاندان نجیب و محترم منسوب کرده بودند۔ کہ از بطن او دو دختر متولد  
 شدند یکی خواجہ رفیع الدین خان صاحب منسوب شد کہ از نسل خواجہ عبد اللہ الخاٹب بہ فرید الدین خان  
 بودند و دیگر بہ دیگر خاندان عالی۔ لیکن دختری کہ از بطن زوجہ خواجہ رفیع الدین خان شدہ بود۔  
 لا ولد فوت شد و ہم نشان اولاد دختر دیگر یافتہ نمیشود۔

تذکرہ حالات اولاد خواجہ (۸۵)  
 خواجہ حفیظ الدین خان و خواجہ رفیع الدین خان خواجہ یوسف علیخان  
 مجید الدین خان و خواجہ محی الدین خان در ملک اودھ میماندند۔ و تعلیم علوم مروجہ بخوبی یافتہ بودند  
 و ذمی علم و لیسوق بودند و نیز منصف با خلاق حمیدہ و اوصاف جمیلہ بودند و از مختلف خدمات سلطنت اودھ  
 ممتاز ماندند و حالت ظاہری اینہا نہایت مستحسن بود و بہ تمول و خوشحالی بسر میکردند و خواجہ  
 حفیظ الدین خان در شہر لکنؤ لا ولد انتقال کردند۔ و در شہر لکنؤ مدفون اند کہ خدائی خواجہ رفیع الدین خان  
 در خاندان خود از صبیہ شدہ بود کہ در نسل خواجہ جلیل الدین خان بود۔ لیکن خواجہ رفیع الدین خان صرف  
 یک دختر میداشتند کہ لا ولد فوت شد۔ ایشان در علم طب ہمارت کامل میداشتند و نیز از صنایع کثیرہ و علم  
 نباتات بخوبی واقف بودند۔ و در علم کیمیا ہم دخل میداشتند و در شہر بنارس جائزہ کثیر گذار شدہ انتقال  
 کردند و در اینجا مدفون اند۔ ہمیشہ خواجہ رفیع الدین خان بنامند ان شریف و نجیب منسوب شدہ بود و یک  
 بصر موسوم بہ اسد اللہ گذار شدہ انتقال کرد۔ خواجہ یوسف علیخان و ہر چار ہمیشہ ایشان بنامند انہای

شریف و نجیب و خوشحال منسوب شده بودند. همشیره اکبر ایشان سه دختر گذاشته انتقال کرده و همشیره دوم همسایان  
 (۱) سید حسین (۲) سجاد حسین (۳) مرتضی حسین (۴) رضا حسین (۵) مهدی حسین (۶) هادی حسین (۷) کاظم  
 کاظم - هفت فرزند گذاشته از عالم فانی رخصت شدند همشیره سوم و فرزند همسایان آقا حسین و سید حسین و  
 دو دختر گذاشته رحلت کرده همشیره چهارم لا ولد فوت گردید - خواجه یوسف علی خان یک فرزند موسوم به  
 قتل حسین و چهار دختر گذاشته راهی عالم جاودانی گردیدند -

تذکره اولاد خواجه رشیدالدین خان صاحب - بعد انتقال جناب خواجه رشیدالدین خان صاحب فرزندان ایشان  
 در دو سال بودند در تعلیم و تربیت آنها جناب مولوی ملک علی صاحب و مولوی سید محمد صاحب بسیار سعی کردند  
 که اشرف ترین علمای شاهجهان آباد و از تلامذۀ خواجه صاحب موصوف بودند - در سعی خود نسبت  
 فرزند اکبر و او وسط خواجه صاحب کماحقه کامیاب شدند و این هر دو فرزند مشعل والد بزرگوار خود  
 عالم بجز شدند نسبت فرزند اصغر گو کماحقه کامیابی حاصل نشد تا هم او شان نیز بقدر ضرورت از علوم  
 واقف گردیدند - و ضروری تعلیم او شان هم گردید - هر گاه این فرزندان خواجه صاحب قابل کار شدند از سلطنت  
 مغلیه بیخ باقی نبود - صرت یادگار اخیرها در شاه بادشاه باقی بودند که از سلطنت انگریزی بقدر مناسب  
 ما هواری می یافتند که در آن بلحاظ اخراجات معینه او شان گنجایشی نبود - لیکن با اینهمه بلحاظ تعلقات قدیم  
 هم را به بادشاه تعلق بود - بعد چندی آنهم بوجه فساد بغاوت فوج انگریزی و محاربه شاهجهان آباد  
 باقی ماند درین اثنا مولوی خواجه سیدالدین خان صاحب در صیغه تعلیمات صوبه بنگال سلطنت انگریزی  
 منتخب شدند و بر خدمت مهمی مدارس با هواری سه صد و پنجاه روپیه مامور گردیدند - بعد مدتی وظیفه حاصل  
 کرده خدمت را گذاشتند بعد از آن با اشغال مختلف از ملازمت و تدریس و تالیف و تصنیف مشغول ماندند  
 و با آخر ایشان را نواب ریاست رامپور برای نظامت عدالت طلب فرمودند و ایشان بر خدمت مذکور  
 مامور گردیدند - و تا مدتی کار فرما ماندند - و بهر اهی نواب موصوف از زیارت حرمین شریفین مشرف شدند  
 و با آخر مرض میهنه در رامپور مبتلا شده ازین عالم بعالم جاودانی رحلت فرمودند - ایشان در علوم ظاهری  
 بزمانه خود نظیرند اشقتند خصوصاً در علوم معقولات و مناظره و کلام - و نیز در علوم باطنی و اقیانوس  
 میداشتند و از اهل دل بودند - و در حصه اخیر عمر خود نهایت عابد و زاهد بودند - تلامذۀ ایشان به اسم  
 پیشمارانند از تعلیم و تربیت ایشان هزارها اشخاص کامیاب گردیده اند - در مالک هند و استان شهرتین  
 علمای وقت خود بودند - از تالیفات و تصنیفات ایشان اکثر کتب ناتمام اند و بیشتر شایع گردیده اند که  
 از ملاحظه آن نصیبت علم ایشان بخوبی ظاهر است خواجه سلیم الدین خان صاحب فرزند اصغر همشیره

عمر خود در ملازمت صیغه مالگزار می ریاست الوریس کردند و بالاخر خدمت اعلیٰ در صیغه مالگزاری میباشند -  
 از کارگزاری او شان راجه و رعایا همه خوشنودمانند - بعد زمانه دراز خود خدمت را گذاشته تا مدتی در لاهور  
 و پشاور ماندند - و در کشمیر رفته از زیارت آستانه حضرت آخون صاحب مشرف شدند - و از اغزه کشمیر ملاقات  
 کردند و شجره اغزه کشمیر مرتب کرده آوردند و بالاخر به شاهجهان آباد رسیدند - و انتظام جاندا و آبائی خود می نمودند  
 در سال ۱۳ هجری از عالم فانی بعالم جاودانی رحلت فرمودند - و در مقبره حضرت باقی بالله قدس سره مدفون گردیدند  
 ایشان هم عامل بودند و نیز صاحب دل - و در آخر عمر اکثر عبادت میکردند و در کار همه کس بقدر قدرت خود امانت  
 میکردند - و در نفع همه کس همیشه می کوشیدند و در خیر الناس بودن ایشان شک نیست - مزاج ایشان  
 مثل اهل صوفیه بود - و عزت سالکان در نظر ایشان بسیار بود - بسیار تعظیم و تکریم فقرا میکردند - و نهایت سعی و خلاق  
 در هر دل عزیز بودند - اکثرین اهل شاهجهان آباد را از مفارقت ایشان رنجی روداد - فرزندان وسط خواجسه  
 محمد صوید الدین خان صاحب تا مدتی در تدریس و تعلیم اشخاص و تصنیفات و تالیفات مشغول ماندند -  
 و از تعلیم ایشان بسیار کسان بهره ور گردیدند و از تصنیفات و تالیفات ایشان بعضی کتب در فقه و اصول  
 فقه و بعضی کتب در ادب و علم کلام اند - تشخیص المقال کتابی بسیط بزبان عربی در رد و نفا را است که درین  
 فن نظیر ندارد و بسیار قابل قدر است بعد چندی التفات ایشان بطرف ملازمت مایل شد و ایشان نزد  
 عزیز می که مدار الملهم ریاست الوریس بودند - راهی شدند و تا مدتی در رفاقت او شان ماندند و مختلف تجربات  
 انتظامی حاصل کردند و بر نظامت اعلیٰ صیغه عدالت ریاست مامور شدند و تا مدتی کار فرما ماندند - و درین  
 زمان مختلف تجربات عدالتی حاصل کردند چونکه انتظام ریاستها بوجه حکومت شخصی همیشه در تغیرات می باشد  
 از تغیرات و حالات مختلفه رای ایشان این شد که ملازمت ریاستها نامناسب است و ایشان خدمت  
 ریاست گذاشته باز به شاهجهان آباد و سپس آمدند چونکه انتظام سلطنت انگلیسی همیشه بالاستقلال  
 میماند و در آن تغیرات بے اصول بطور عمی آیند بدینوجه قصد ملازمت دولت انگلیسی نمودند - و در صیغه  
 عدالت ملازمت حاصل کردند - درین زمان نواب مختار الملک بر مدار الملهمی ریاست حیدرآباد سرفراز  
 شده بودند و حالت انتظام ملک کن سخت ابر بود - ریاست بجد مقروض - و خزانه از زرت می بود و انتظام  
 مالگزاری بدست تهمداران و تعلقداران دسر رشته داران و نائبان بود - سر رشته داران و نائبان  
 از ویسکهان و دیسپانڈیان سازش نموده از کاشتکاران قول محاصل سالانه میگرفتند تعلقداران  
 و گدی داران بسیار منفعت میداشتند - و به نائبان اجازت عام میدادند که هر چه خواهند از رعایا وصول  
 کنند - و کدیمی طریقه حفاظت کاشتکاران نبود که از بی امنی کاشتکاران محفوظ مانسند و با این همه

مشکل دیگر آن بود که تعلقداران از حاصل هر قدر که میخواهند میگردانند و هر قدر که میخواهند به سرکار میدادند. ازین وجه آمدنی ریاست بسیار کم بود و حصه کثیر بدست منتظران میرسید. دران زمان تعلقداران سرمایه دولت مشهور بود و تعلقداران نهایت خود مختار بودند و هر چه میخواهند میگردانند و تمیل احکام مدارالمهام چنان که باید نمیکردند. انتظام تقسیم اصلاخ و تعلقات بیج باقاعده نبود و نه کافی قواعد اجرایی کار مالگزاری بودند. درین حالت صیغه مالگزاری ریاست بود و حالت صیغه عدالت و کوتوالی هم بهتر بود و عدالت کوتوالی اختیارات عدالتی هم میداشتند. در حیدرآباد یک عدالت دیوانی و یک عدالت فوجداری و در بیرونجا بیست و نهمین و میر عدل مقرر بودند. لیکن در حقیقت این جمله محکمه جات محض بر اسم نام بودند چرا که فیصله اخیر بلا منتظوری مدارالمهام نمی شد و فیصله جات بیرونجا بجز عدالت صدر تعلقات منظور می شدند و عدالتی بنام عدالت بادشاهی قائم بود. مگر طریقه کار و ادائیگی عدالتها محض بجه وصول و بقیاعده بود و مقدمات معمولی اشخاص در عدالتها می مذکوره رجوع می شدند. مقدمات امر و علاقه داران اینها و مقدمات جمعداران و علاقه داران آنها بطور خود تصفی می شدند بیج گاه رجوع عدالت نمیشد علی بن اساسا هو کاران عروب و روابل ملازم میداشتند و زرقرضه خود از دیونان بذریعه عروب و روابل وصول میکردند بیج گاه مقدمه بعدالت رجوع نمیکردند. و سود بمقداری که میخواهند میگردانند و مظالم انواع و قسام بر دیونان میکردند. همچنین امر و جمعدار پیشه که از ان ظاهر است که هر قوت دار هر چه میخواست بر ضعیف تران خود میکرد و بفریاد او کسی نمیرسید با این همه در عدالت و کوتوالی بازار رشوت گرم بود و ریاست حیدرآباد در کمخیات و رشوت و مظالم گردیده بودند و انتظام عدالت باقاعده بودند و انتظام کوتوالی نه کار فرمایان تجربه کار و ذمی لیاقت بودند. نه قواعد کار و ادائیگی عدالت کافی موجود بودند. غرض حالت عدالت و کوتوالی نهایت قابل تنفر بود. و حالت صیغه فوج هم خراب تر بود. با اسامی فرضی عمده داران فوج لگهار و پیه میگردانند علی بن از تمامی صیغه های ملک خرابی و ابتری بر پا بود. که از ان رعایا هم بحالت پریشانی و تباهی و بی طینانی مبتلا بود و سرکار هم زیر بار خرابیات بی سود و بدنام بود و چونکه تصحیح تمامی فیصله جات عدالتی و تمامی کار مالگزاری و دیگر صیغه جات بوجه عدم تعیین اختیارات عمده داران خود مدارالمهام انجام میدادند. کثرت کار مدارالمهام آنقدر بود که با وجود کارگزاری شبانه روزی کار با انجام نمیرسید. و نه کدامی عمده دار برای اعانت مدارالمهام بودند مدارالمهام از کدامی عمده دار اعانت میخواهند و از مخالفت عمده داران اعتبار آنها نمیکردند. چونکه این زمانه ابتدائی مدارالمهامی نواب مختار الملک بود و او شان هر آنچه نسبت السداد کار و وایتیهای مضر و نامناسب نظام میخواهند بعضی کسان بوجه فقدان منافع خود و بعضی اشخاص بوجه رشک و حسد بعضی اصحاب

بوجه عداوت مانع و باج میشدند. و چونکه در آن زمان اکثر عمده داران و امرای مقربان حضور متحد الاطلاق و متحد الصفات بودند و در انتظام بسیار نقصان آنها بود با هم بیکدی سازشها مینمودند و از رئیس نسبت مدارالمهام شکایتها میکردند و رئیس ابر مدارالمهام آشفته میکرد و بدین تدابیر مدارالمهام را از انتظام باز میکشیدند و سخت پریشان میکردند. چونکه مدارالمهام بعد تجربه چند سال این امر بخوبی نصیبه بودند که در عمده داران موجوده نکدامی شخص تجربه کافی میداروند قابلیت و لیاقت ضروری میدارند و عاوا تیکه از عرصه دراز در اینها پیدا میشوند هیچ گاه از ایشان منفک نخواهند شد و نیز خیالات مخالفانه اینها مبدل نخواهند شد درین صورت مدارالمهام را خیر ازین چاره نبود که از ممالک غیر عمده داران تجربه کار طلب کنند و بذریعہ آنها اصلاح حالت موجوده ملک نمایند. لهذا مدارالمهام در شخص و تجسس عمده داران تجربه کار و متدین و راست باز بودند. چونکه مولوسه کرامت علی صاحب که از تلامذه والد ایشان بودند درین ملک استاد مدارالمهام بودند و از تمامی حالات خواجه مویرالدين خانصاحب مطلع بودند. روزی در اثنای گفتگو تذکره ایشان آمد و مدارالمهام حالات خانهدانی و فضیلت علم و تجربه ایشان که در تمامی صیغه جات انتظام ملک میداشتند شنیده مشتاق ملاقات ایشان شدند و از مولوی صاحب خواهش طلبی ایشان کردند. مولوی صاحب به خواجه صاحب نوشتند ایشان انکار کردند چون مدارالمهام انکار ایشان شنیدند زیاد مشتاق گردیدند غرض تا عرصه دراز خط و کتابت ماند با آحسن چون مدارالمهام انتخاب ایشان برای ملازمت سرکار آصفیه نمودند در رای ایشان هم تبدیلی پیدا شد و ایشان قبول کردند و از ملازمت سرکار انگلشیه اراده ملازمت سرکار آصفیه نمودند. و تاریخ یکم جون ۱۰۳۰ عیسوی و نحو است رخصت تا ماه جولائی و از یکم اگست درخواست استعفا بنج مدت مشرجایچ و نذرین زمیل سشن پنج مهرت فرستادند هر چند صاحب مدوح بنیخواست که ایشان از ملازمت سرکار انگلشیه علیحدہ شوند و ایشان را از استعفا باز میداشت لیکن ایشان بر منظوری درخواست خود اصرار کردند و در خط و کتابت چند روز این کار روانی ملتومی ماند بالاخر صاحب موصوف بر اصرار ایشان تاریخ ۲۵ جون ۱۰۳۰ عیسوی بدین الفاظ استعفا منظور کرد که در ذیل مرقوم است.

مولوی مویرالدين خانصاحب بدین وجه از خدمت عالی خود مستعفی میشوند که ایشان را خدمتی در حیدرآباد حاصل میشود که مشا بهره آنهم زائد است و آن خدمت اعزاز و اختیارات هم زیادہ میدارند من همیشه از نظر عمل ایشان خوشنودماندم و همیشه ایشان را مسکین و غریب و بر کار خود متوجه و مستعد با فتم. ایشان در کار خود بسیار هوشیار و بهر طور نیک و شریف اند و بلحاظ دیانت طریقه عمل ایشان بی نهایت قابل اطمینان ماند و در زمانه مهار به شاهجهان آباد و فساد هندوستان خیرخواه سرکار و نیک رویه ماندند

برفتن ایشان سخت افسوس میدارم باینکه باج شدن در ترقی ایشان نمیخواهم اگر موقعی مرادست  
میداد از ترقی ایشان بر عهده بزرگ بسیار خوشنود می شدم مگر افسوس است که چنین  
موقع دست نداد.

غرض ایشان راهی حیدرآباد گردیدند و قصد حضرت شاه مسعود صاحب رحمہ اللہ که از مکاتبه ایشان  
مذکوره بالا نسبت دکن بود در پشت پنجم لظهور آمد القصه بعد رسیدن حیدرآباد نواب مختار الملک مدارالمهام  
سرکار آصفیه ایشانرا بر خدمت نظامت محکمہ تصحیح صدرتعلقات مامور فرمودند و نیز از ایشان در فقه هدایه شروع  
نمودند و مختلف امور از ایشان مشوره میگردید و بعد تجربه بدنی نواب صاحب را بر ایشان اطمینان کافی پیدا شد  
و از ایشان در تمامی امور مشوره آغاز کردند و وقتاً فوقتاً اطمینان نواب صاحب نسبت ایشان فرمود و مشورت  
ایشان نهایت مفید ثابت گردید بالاخر نواب صاحب از ایشان در امور مملکت مشوره آغاز نمود و بعد چند سہ  
حالتی چنان رود او که از امور سرگ امری بغیر مشوره ایشان طی نمیشد و از مشاورت ایشان امداد وافر به  
نواب صاحب میرسد ایشان در مدت دو سال از حالات ملک و اهل ملک و انتظام موجوده ملک بخوبی واقفیت  
حاصل کرده بر امور قابل تسد او قابل اجرا و طریقہ آن بخوبی غور کردند و نسبت انتظام تمامی صیغہ جات  
از نواب صاحب بارها گفتگو کردند و بطرف اجرای انتظام جدید متوجه میگردند و گو نواب صاحب را از رای  
ایشان بالکل اتفاق بود لیکن بدینوجه که در آن زمان بوجه مخالفت مخالفین و مداخلت رئیس کارروائی  
مدارالمهام اجرای انتظام بحد مشکل بود و هر کار بسیار تامل میگردند چونکه زیادہ ضرورت تقسیم ملک  
در صوبہ جات و تقسیم صوبہ جات در اضلاع و تقسیم اضلاع در تعلقات بود و نیز تقرر حکام اسامات و ضلع  
و تعلقات از صیغہ مالگزاری و عدالت کو توالی بود تا انتظام ملک باقاعده شود و وقت وصول مالگزاری  
و انتظام عدالتی و کو توالی دور گردد و نیز زیادہ تر ضرورت این امر بود که کاری که بی انتہا بر تنها نواب  
مدارالمهام است آن کار فضول و غیر ضروری کم کرده شود و هر قدر هر کار که بعد ازین ماند انتظام آن چنان شود  
که در آن وقت مدارالمهام بسیار صرف نشود و کافی بدوی ایشان را در انضمام آن از دیگر عہده داران رسد  
تا که مدارالمهام را وقتی برای غور امور اہم متعلقہ مملکت دست دهد و رای ایشان این بود کہ بالفعل یک معتمد  
مالگزاری و یک معتمد عدالت و کو توالی مقرر کرده شود تا کہ کثیر المقدار کار کہ هست در وقت معتمدی تقسیم شود  
و از معتمدین در اجرای آن مدارالمهام مدوہم رسد و نیز نگارانی عہده داران ماتحت ہم بخوبی شود و چنانچہ  
حسب رای ایشان نواب مدارالمهام در سالہ فصلی مطابق سلسلہ ہجری انتظام ضلع ہندی و غیرہ و بعض  
تقررات فرمودند و در سالہ فصلی مطابق سلسلہ ہجری دو عہدہ جدید معتمدین قائم کردند و بر معتمدی عدالت

و کو توالی و غیره خواجہ موید الدین خان صاحب را ما مور فرمودند و بر معتمدی مالگزاری سید عبدالدین صاحب را  
 سرفراز نمودند و کار کثیر المقدار متعلقه خود را برین برود و فاقه تقسیم کردند که ازان خود هم تا حدی  
 سبکدوش شدند و نیز نگرانی عمده داران با تحت ہم آغاز گردید بطریق با اصول اجزای کار آغاز شد  
 که ازان روز بروز حالت کار و با صلاح می شد و ترقی می پذیرفت و ابتری و بد انتظامی بتدریج رفع  
 می شد غرض بعد تقرر خواجہ صاحب بر معتمدی از ایشان بسیار مدد به نواب صاحب میرسید وز انداز سه سال  
 ایشان مصروف انتظام و اصلاح کار صیغه جات متعلقه خود بودند و قواعد اجزای کار عدالتی و کو توالی  
 و غیره وضع مینمودند و نواب مدارالمهام بشورہ ایشان قواعد و ہدایات و دساتیر اجزای فرمودند و در  
 اصلاح و دیگر صیغه جات و امور اہم ریاست مشورہ بہ مدارالمهام نیز میدادند و سرگرم رفع بی الطینانی و تکالیف  
 خلایق و جلب منافع سرکار و رعایا بودند و چونکہ اہل فوج و امر اوسا ہو کاران بوجہ ضعف حکومت تعمیل احکام  
 سرکار نمیکردند در چند مقدمات چندان تنبیه و تہدید آنها کردند کہ مزاحمت ہای تعمیل احکام مجددی رفع گردید  
 اکثر امر ازار تکاب جرائم نمی ترسیدند و مرتکب جرایم میشدند چونکہ در ان زمان فرزند نواب میر کبیر بیاد  
 کہ داماد رئیس بودند باعث موت شخصی شدند و مدارالمهام بوجہ تقرب و قرابت رئیس متامل بودند ایشان  
 بلا رعایت امری محرک تحقیقات این مقدمہ شدند و ضرورت اجازت رئیس شد نواب صاحب  
 ایشان را پیش رئیس فرستادند ایشان از حضرت غفران آب نواب افضل الدولہ بہادر بر بنای  
 احکام شرع گفتگو کردند و بالآخر بموجبی رئیس اجازت فرمود و بعد تحقیقات مقدمہ نسبت اوشان  
 سزا تجویز شد ازین واقعہ بردگی امر اثر سے قومی رود داد آنها ازار تکاب جرایم محرز شدند  
 در زمانہ ایشان تا تا تو پیا مرہطہ در حوالی حیدرآباد رسیدہ سازش اجتماع اشخاص بر مجاہدہ  
 سرکار انگریزی کردہ بسیار مردمان را آمادہ کردہ بود ایشان از سازشہای مطلع شدہ بعملت تمام  
 بحکمت عملی انسداد کردند و اگر نیت بعض شرکامی او گرفتار شدہ سزا یافتند اگر او کامیاب می شد  
 ریاست را صدر عظیم میرسید۔

چونکہ رشوت خواری در حیدرآباد بسیار شایع بود ایشان با جماع مواد کافی میر مجلس عدالت العالیہ کہ  
 مولوی احمد علی صاحب کہ در رشوت خواری از حد نام آور و در مظالم یکتاسی زمان بودند معطل کثانیدہ  
 جماعت عمدہ داران کہ در آن خود ہم شریک بودند بر تحقیقات الزامات اوشان مقرر کثانیدند  
 و بذریعہ فیصلہ بسیطہ بدلائل و وجوہ قومی اوشان مجرم قرار یافتہ سزایاب شدند۔ ازین واقعہ بر  
 رشوت خواری تمام شد و دیگر چنین بد خصالان را در ارتکاب تامل گردید۔ همچنین دیگر چند کس

معزول و معطل و سزا یا ب شدند و اثر قومی بر گروه آنها شد کہ تا حد سے مانع ارتکاب گردید۔  
ایشان در کد امی انتظام بجز اہل این ملک و گیران را خدمات و ادا ن مناسب تصور نہ کردند و عموماً  
اہل این ملک را منتخب و مامور میفرمودند و انتخاب ایشان نہایت صحیح و مفید ثابت می شد  
خیال ایشان این بود کہ حتی المقدرت اہل مالک غیر را خدمات و ادا ن نشوند۔ کہ اثر آن باعث  
خرابی اہل ملک خواهد شد چنانچہ خود ایشان گاہی کسی را از ملک خود یا مالک غیر بر خدمتی  
مامور نہ کردند۔

تذکرہ متعلقہ خدمات ایشان و کار ہای نمایان ایشان چند ان است کہ اگر بہ تفصیل مناسب  
بیان کردہ شود کتابی نہایت بسیط خواهد شد و درین مختصر گنجایش چنین تفصیلات نیست  
لہذا بر بیان مذکورہ اختصار میکنم۔ و با اینہم سے از تعلیم علوم طلبا و تدریس ہم باز نہیں اندند۔  
چونکہ ایشان بر طریق اجداد خود چنانکہ بطرف ظاہر توجہ میداشتند زاید از ان بطرف باطن متوجہ  
مے بودند۔ و ہر دو حالت ایشان رو بہ ترقی بود اصحاب خدمات باطنی این ملک پیش ایشان  
می آمدند و از ایشان ملاقات میکردند۔ منجملہ آنها از اہل عرب شیخ عبدالرحیم صاحب خدمت بود  
و نیز قلندر دیگر و آنها با ایشان از حالات باطنی مطلع میکردند از تلامذہ ارشد ایشان از اشخاص  
عالی خاندان این ملک جناب مولوی شیخ احمد حسین صاحب و جناب مولوی شیخ محمد صدیق  
صاحب اند و نیز مولوی میر سلامت علی خان صاحب بودند۔ و نیز بعض دیگر اصحاب ایشان بسیار  
محببت از جناب مولوی محمد صدیق صاحب میداشتند کہ بعلوم مروجہ دست گاہ کافی میدادند  
و در کار گزار می خدمت سرکاری چنان تجربہ کار اند کہ نظیر ایشان درین ملک نیست و بصلہ  
دیانت و کار گزار می خود از خطاب نواب عماد جنگ بہادر ممتاز و بخدمت معتدی عدالت و کوتوالی  
سرفراز اند مولوی عبدالعلیم نصر اللہ خان صاحب خوجوی کہ قدیم ڈپٹی کلکٹر سرکار انگریزی و صدر  
تعلقہ سرکار آصفیہ بودند۔ در تاریخ دکن کہ مصنفہ ایشان است نسبت خواجہ صاحب می نگارند کہ  
ہر قدر کار را کہ بر قانون آورده است ذات سامی ایشان است نہایت  
کار گزار و مدبر و دیانت دار و محنت کش در کار سرکار تیز قلم نہایت  
درجہ معالہ فہم تجربہ کار سرکار انگریزی و ہندوستانی اند از ہنگام صبح  
تا زمان شہ ساعت شب قلم از دست ایشان نمی افتد شخصے را  
در کار ایشان دخلی نیست و بر مرادات ایشان کسی را خبر سے نے



(۸۷) ذکر کرد خدائی خواجه سدیدالدین خان صاحب  
 و سلیم الدین خان صاحب اولاد ایشان و وعده  
 در شاهجهان آباد در خاندان های اکابر و معززین شده بود که  
 انسلاک شجره کامل و نقشه مشتمل بر احوال  
 بشارت و نجابت ممتاز بودند - خواجه سدیدالدین خان صاحب  
 هشت فرزند و پنج دختر میداشتند و خواجه سلیم الدین خان صاحب

سه فرزند و چهار دختر میداشتند که حالات ایشان زیاد و تفصیل طلب نیند - و نیز تا اینجا تذکره  
 اولاد دختران حضرت آخون صاحب نشده است که کثیر التعداد است و نیز تذکره بعضی مستورات  
 که از نسل حضرت اند تا حال نشده است مناسب مینماید که شجره تمامی نسل حضرت که از آن تفصیل اولاد  
 دختران حضرت و خواجه سدیدالدین خان صاحب و خواجه سلیم الدین خان صاحب و دیگر بعضی مستورات  
 که از نسل حضرت اند و جمله کسان بخوبی ظاهر شود و اسما همه ذکور و اناث در آن مندرج  
 باشند و آخر کتاب منضبط کرده شود و نیز نقشه که در آن اسما همه کسان درج باشند و مختصر حالات همه  
 نوشته شوند با و نسلاک کرده آید تا که بلا حفظ آن اسما همه کسان نسل حضرت و بر حالات آنها  
 اجمالا اطلاع شود چر که بالتفصیل تذکره همه کسان درین مختصر گنجایش ندارد پس همچنین کرده خواهد شد  
 و بر تذکره اولاد خواجه سدیدالدین خان صاحب این کتاب ختم کرده خواهد شد -

(۸۸) ذکر کرد خدائی خواجه سدیدالدین  
 خان صاحب و اولاد ایشان  
 عقد خواجه سدیدالدین خان صاحب اولاد از صبیبه فرزند حافظ عبدالرحمن خان صاحب  
 شده بود که او ستاد شاه عالم بادشاه غازی بودند و از بطن آن دو فرزند  
 و یک دختر تولد شد - فرزند اکبر موسوم به امین الدین خان شد و فرزند اوسط موسوم به معین الدین گردید  
 و دختر بعد چندی انتقال کرد - و نیز این زوجه اولی بعد چندی ازین عالم رحلت نمود بعد ازین ایشان از  
 صبیبه خواجه مرزا خان صاحب که برادر غلام نقشبند خان صاحب بودند و از اکابر سادات حسنیه و حسینیه  
 مشائخین عظام و امرا می شاهجهان آباد بودند - عقد نمودند - والدۀ این صبیبه از نسل نواب مهابت  
 خان صاحب وزیر اعظم و سپه سالار سلطنت مغلیه بودند که در عهد جهانگیر وزیر نام آور بودند و به قوت ایشان  
 شاهجهان بر تخت سلطنت نشستند و در زمان شاهجهان بادشاه غازی هم تازمانه دراز وزیر اعظم  
 و سپه سالار ماندند و سلسله منسبت والدین صبیبه بصحت تمام تا بحضرت غوث الاعظم میر سید - تازمانه پدیدارین  
 صبیبه نشان قدم برگردن اولاد این نسل می شد چنانچه برگردن والدین صبیبه آن نشان خاص می جوینگان  
 ایشان میگفتند که این نشانی اولاد صحیح نسب حضرت غوث الاعظم است بدینوجه تعظیم و تکریم  
 بزرگان خواجه صاحب سلاطین مغلیه بسیار میکردند - و همه کسان قابل بسیار تعظیم می شمردند -

وایشان از اہل دل و علوم ظاہری و باطنی مشرف بودند و سلسلہ اقرابت داران ایشان یکی نواب  
عظیم الملک میر جملہ از امرای اعظم بودند۔ و در ملک و کن ہامور بکار سرکار بودند۔ و از نسل و شان  
میر عبد السلام خان صاحب مخاطب بہ نواب مقتدر جنگ بہادر صوبہ دار و میر دوست علیخان صاحب  
دوم تعلقدار و نواب محمد علیخان صاحب بہادر متمم تقسیم منصبداران در حیدرآباد موجود اند غرض از بطن  
این زوج ہم دو فرزند تولد شدند نام فرزند کلان محمد علی الدین نهادند و فرزند خرد در یک ہفتہ انتقال کرد  
و بعد چندی مادرش ہم ازین جهان فانی بجالم جاودانی رحلت نمود۔

زوجہ ثانیہ ایشان چونکہ بسیار ذی علم و بسیار خوش اخلاق و زاہدہ و عابدہ و صوفیہ بود۔ و تعلیم علوم  
ظاہری و باطنی از بزرگان خود بخوبی یافتہ بود۔ و ہمیشہ زنان را تعلیم علوم ظاہری و باطنی میداد و بروز  
ہر جمعہ بسیار زنان پیش او جمع میشدند و او وعظ میکرد و ہمیشہ در مجاہدہ باطنی میباید۔ بدینویہ از انتقال  
و خواجہ صاحب را بسیار تاسف و ملال روداد قصد کردند کہ تارک الدنیا شوند لیکن ضروریات نگذاشتند۔  
مگر تا ہم از روز انتقال زوجہ ثانیہ ہرگز بدنیادل ندادند و مثل تارک الدنیا بسر کردند۔ و بعد این واقعہ  
بہ نیت ہجرت بہ وکن را ہی شدند۔ فرزند خرد و سال را بہ خوشدامن حوالہ نمودند۔ او کفیل پرورش شد  
و ہر دو فرزند ان کلان ہمراہ خود بہ حیدرآباد وکن بردند۔

تذکرہ وفات مولوی انتظامی کہ بمشورت خواجہ صاحب جاری می شد ہنوز مکمل نہ شدہ بود و بیشتر  
خواجہ موید الدین خان صاحب اجزاء طلب بودند و سبب دقتہای آنوقت نوبت اجرای نرسیدہ بود  
کہ یکا یک خواجہ صاحب بمرض الموت مبتلا شدند بعضی میگویند کہ وجہ مرض زہر بود و بعضی میگویند کہ  
وجہ سحر بود بہر حال ہرچہ باشد از شانز و ہم شعبان ۱۲۳۵ ہجری و رقی و اسہال خون روان شد و تاریخ  
ہجدهم شعبان ۱۲۳۵ ہجری از عالم فانی بجالم جاودانی رحلت فرمودند و در مقبرہ حضرت یوسف صاحب  
شریف صاحب کہ بمقام نام پبی واقع است متصل گنبد حضرت ممدوح آسودند قطعہ تاریخ وفات  
ایشان اینست۔

شد دنیا موید الدین خان	عالم بے نظیر و بے ہمتا
گفت تاریخ رحلتش والا	از جهان رفت عادل یکتا
رقعہ کہ نواب مختار الملک مرحوم بعد انتقال خواجہ صاحب بمولوی امین الدین خان صاحب نوشتند حسب ذیل است۔	
(۱) باستماع واقعہ انتقال والد آن مہربان کہ یکا یک امروز بوقت ہفت	

گفته معلوم شد رنجیکه بخاطر اینجانب گذشت تفصیل و تشریح آن دشوار بلکه ناممکن است -

(۲) اگرچه والد آنمهربان را عرصه دراز نشده بود که در نیجا وارو شدند و سرانجام دو کارنامه سرکار ماندند لیکن بهر سرگرمی و مشقت و امانت داری و خیر خواهی که آنرا انصرام دادند فی الحقیقت قابل تحسین و آفرین بود -

(۳) خواهش اینجانب این بود که روزی شود که ثمره مشقت و خیر خواهی خود بینند و تا عرصه دراز آن کامیاب باشند مگر خواهش این جانب را پیش خواهش و رضای الهی فروغ کو بهر حال هر چه رضای مولی از همه اولی - آن مهربان را و ما هم سر را بغیر ازین چاره نیست که امور خود را بدست اختیار او تعالی نشانه بدیهیم و صبر اختیار کنیم -

(۴) این جانب را همواره خواهان بهتری و نیکنمایی آن مهربان تصور نموده در هر چه ضرورت آن واقع شود بدرخواست و اطلاع آن هیچ تامل نه نمایند و با هم بدوستی و اتفاق بوده در اجرائی کارها به سرکار ساعی و جا بد باید بود -

مدارالمهام درین زمان نه صرف مدارالمهام بودند بلکه بوجه صغر سن و کم سنیشان را در ریاست اختیارات کامل حاصل بودند - تحریر آن زمانه ایشان وقعت تحریر رئیس میداد از فقره اول رقعته نگورده ظاهرست که نواب مدارالمهام را چه قدر بیخ مفارقت خواجه صاحب گردید و چه قدر تا سف روداد و از فقره دومیم ظاهر میشود که مدارالمهام خدمات خواجه صاحب مرحوم چه قدر قابل قدر تسلیم میکردند و نیز از ان نشان طرز کارگزاری مولوی صاحب ظاهر میشود که چنان کار میکردند از فقره دومیم آن اراده نواب مدارالمهام ظاهر میشود که نیت عطاسی جاگیر میداشتند از فقره اخیر ظاهر میشود که لجاظ خدمات و حقوق خواجه صاحب نواب مدارالمهام چه قدر استمال مهربانی با اولاد ایشان و اجسی خیال می فرمودند - از انتقال ایشان نه صرف مدارالمهام رنجیدند بلکه اکثر امر او نموده داران و اکثر اهل شهر بسیار منموم گردیدند -

مذکره حالات خواجه انتظامیکه جاری شده بود اصول آن و از خیالات والد مرحوم خود نسبت اجزای امین الدین خان بقیه انتظام مولوی خواجه امین الدین خان صاحب بخوبی واقف بودند و نیز اکثر آرای مرحوم و تحریرات مرحوم متعلقه انتظام نزد ایشان موجود بودند و نواب مدارالمهام نسبت

بچه

قایم مقامی مرحوم بدین وجه سخت متردد بودند که تکمیل انتظام بغیر از واقفیت کامله شیراز اصول انتظام جاری شده ممکن نبود چنانچه نواب مدارالمهام در رقعہ دیگر موسومہ خواجہ امین الدین خان تحریری فرمایند -  
 از انتقال والد آن مہربان اینجانب را برای اجرای کار ہم نیلے  
 تر دست زیرا کہ قطع نظر از لیاقت باین سبب کہ پیشتر از اجرای کار  
 (انتظام) دارو اینجا بودند و از ہمہ حالات واقفیت بہرسانیدہ  
 بودند کہ بوقت شروع کار انتظام اجنبیت نداشتند -

جناب مولوی نصیر الدین خان صاحب خوجو کے در تاریخ و کن نسبت ایشان می نگارند  
 کہ مولوی امین الدین خان صاحب فرزند ارشد مولانا  
 موبد الدین خان صاحب نہایت زیرک و صاحب علم و خلیق  
 و صاف طبع و خوشش رو و نیک خونترین کہ نزد بطلب  
 معاملہ میرسند بعد تجربہ بہ چند روز سر آمد مہربان و بی نظیر  
 خواہند بود -

نواب مدارالمهام بعد غور کامل برای معتمدی عدالت و کوتوالی وغیرہ انتخاب ایشان نمودند ایشان  
 در آن زمان ناظم محکمہ صدر تعلقات بودند - از خدمت مذکورہ بر خدمت والد ایشان ایشان  
 را ترقی دادند و مامور فرمودند و از مشورہ ایشان بقیہ انتظام جدید کہ اجرا طلب بود جاری  
 فرمودند و انتظام بہر صیغہ ملک بخوبی تکمیل گردید - پس انتظامی کہ بمشورہ والد ایشان آغاز  
 شدہ بود بہ مشورہ ایشان باختتام رسید بدین وجه نواب مدارالمهام بسیار قدر ایشان میکردند  
 و بسیار عزیز میداشتند - چنانچہ بیشتر اوقات نواب مدارالمهام بہ نسبت ایشان نہایت عمدہ  
 را می ظاہر فرمودند کہ تذکرہ آن ہمہ خالی از تطویل نیست صرفاً بمقدمہ شیخ متاہم فخر الدین  
 خان ہرچہ نسبت ایشان تحریر فرمودند تذکرہ آن کافیست و آن حسب ذیل است -

آن مہربان را از والد مرحوم آن مہربان فائق تری بنیم و امید  
 میدارم کہ روز بروز درین ترقی خواہد شد -

و نواب مدارالمهام حکمی کہ بتاریخ ۲۳ شعبان ۱۲۹۵ ہجری نسبت بقایای تخواہ ایشان تحریر  
 فرمودند بعض عبارت آن در ذیل مندرج است و از آن ظاہرست کہ چہ قدر وقعت ایشان  
 در دل مدارالمهام بود -

اگر چه گاهی این جانب و عده خود را فراموشی نه نموده بود لیکن همیشه در دل خود تحسین صبر و شکیبای آن مهربان نمود که در انبساط روزگار مردم را متصف به چنین صفات کم می یابیم فی الحقیقت میگویم که نه صرف این صفت صبر و تحمل بلکه بعضی صفات دیگر در آن مهربان دیده ام و می بینم که بارک الله میگویم و نه من این میگویم بلکه اکثر همین میگویند و بس -

ایشان تا ستم هجری کار مفوضه انجام دادند و در سنه مذکور نواب صاحب ادب بعضی ترمیمات در انتظام قدیم فرمودند که از اجزای اکثر آن ایشان متفق نبودند و نواب صاحب را در اجزای آن ترمیمات اصرار بود ایشان کار گزارشته رخصت یک ساله گرفتند - هر چند نواب مدارالمهام بعد ازین بسیار سعی ملاقات ایشان کردند و خود بر مکان ایشان قصد آمدن نمودند لیکن ایشان نه بر تشریف آوردی نواب صاحب رضامند شدند نه خود بر آن ملاقات رفتند از آن اشخاص ملاقات کردند که پیام های نواب صاحب می آوردند - مقصود نواب مدارالمهام آن بود که ایشان را رضامند نمایند و در ترمیماتیکه ایشان را سخت اختلاف بودند کنند لیکن ایشان رضامند نشدند اکثر خط و کتابت نواب مدارالمهام متعلق ازین موجود است که بلحاظ مضامین سخت چیرت انگیز است چونکه اندراج آن بسیار طوالت میدارد - ازین وجه دریغ کرده نشد - درین اثنا نواب مختار الملک انتقال فرمودند و در راهی ایشان تبدیلی نشد - لهذا نواب عماد السلطنه مدارالمهام ثانی مجبوراً بلحاظ حقوق سابقه نصف تنخواه ایشان خیس صد روپیة بطور وظیفه اجرا کرده ایشان را از خدمت معتمدی سبکدوش نمودند -

ایشان از والد بزرگوار خود تعلیم علوم ظاهری و باطنی یافته بودند و به کامیابی تمام در علوم ظاهری بهره ور گردیدند و نیز در علوم باطنی واقفیت کافی بهم رسانیدند و در خاندان عالی و نجیب که خدائی ایشان شده بود لیکن زوجه ایشان بوجه ولادت انتقال کرد و بعد از آن ایشان هیچ گاه قصد نکاح نکردند - و این واقع زمانه شباب ایشان است ازینج مفارقت و انتقال زوجه بر ایشان چندان اثر شده بود که تا یک سال محض ز خود رفته بودند و در دستها میماندند - بوجه بزرگان در آن حالت افاقت بهم رسید ایشان بطرف سلوک مایل شدند

دوران کامیاب گردیدند. ایشان خلیق و فیاض و رحم دل و خداتر سس و نیکو کار بودند -  
 و تادیت العمر هر چه از اخراجات باقی میماند همه بنام خدا خیرات میکردند و در وقت ترک دنیا جمله  
 اشیای موجوده خانه که بسیار قیمت داشت همه خیرات کردند و چیزی باقی نداشتند بر زمین خواب  
 میکردند و در ظروف گلی طعام میخوردند و آب می نوشیدند ایشان تا زمانه هفده سال معتمد عدالت و غیره  
 ماندند و هیچ گاه سفارشل ایشان مدارالمهام نامقبول نه کردند و در اکثر امور حسب رای ایشان  
 حکم دادند ایشان بنام بسیار کسان منصب جاری کنانیدند و بسیار کسان را خدمات و بانیدند  
 و بسیار کسان را یومیه کنانیدند و بسیار کسان را بطور خیرات از ممر کار نقد رقوبات و بانیدند  
 نهایت باخیر بودند از احسانات ایشان اکثر اهل ملک و اکثر اهل ممالک غیر بهره یاب گردیدند  
 و تا حال از ان کامیاب هستند. ایشان در تدین و اوصاف حمیده اشهرترین اشخاص این صفتها  
 گردیدند اهل این ملک ایشان را همیشه بنیکی یاد میکنند بعد گذشتن خدمت ایشان محض تارک الدنیا  
 گردیدند و ریاضت شاقه آغاز نهادند و تا قریب هشت سال از هیچ کس ملاقات نکردند  
 و در ریاضتها سے شاقه مشغول ماندند و ذمی تصرف گردیده در ماه رمضان ۱۳۱۰ هجری ازین  
 عالم فانی بعالم جاودانی رحلت فرمودند و متصل قبر والد بزرگوار خود در درگاه یوسف صاحب  
 و شریف صاحب مدفون گردیدند ماده تاریخ وفات ایشان انیست -

### آفتاب عز و جاه و عدل شد زیر زمین

(۹۱) تذکره خواجه معین الدین خانصاحب - مولوی خواجه معین الدین خانصاحب فرزند اوسط خواجه موی الدین  
 خانصاحب هم تعلیم علوم ظاهری و باطنی از والد بزرگوار خود حاصل نمودند و در علوم ظاهری باطنی  
 بهره وافر برداشتند ابتدا بر نیابت معتمدی عدالت و کتوالی بزمانه معتمدی والد خود مامور بودند  
 چنانچه مولوی نصر الله خان صاحب در تاریخ دکن می نگارند که نایب ایشان فرزند کوچک  
 ایشان است آنهم جامع صفات حمیده است و نعت پسندیده اگر چه پدر موی الدین است  
 مگر الحمد لله که پسر معین الدین است و بعد از ان بر نظامت عدالت العالیة فوجداری ترقی یافتند  
 و تادیت و راز مامور ماندند بعد از زمانه دراز باز درخواست معاودت بر خدمت سابقه نمودند و بمشاهره  
 موجوده که یکبار بجه و بر نیابت معتمدی عدالت عود کردند ایشان از زمانه شباب در یاد آچی مشغول می بودند  
 هیچ گاه قصد کردائی نکردند همیشه بر ریاضتها مختلف مشغول ماندند و لمحّه از یاد خدا غافل نمیانند  
 و هر چه از مشاهره بعد اخراجات باقی میماند همه بنام خدا خیرات میکردند. تمامی عمر خود در مطالعه کتب

و یا و آنگهی صرف کردند - در ولی کامل بودن ایشان هیچ شک نیست تمام عمر ایشان در اطاعت برادر  
 بزرگوار خود صرف کردند و بجز رحم دل و قیاض و خلیق و متین و نهایت ادیب و انشا پر و از بودند -  
 از چند سال بعوارض نوازل مبتلا شده در سن ۹۹ هجری ازین عالم فانی بعالم جاوانی رحلت فرمودند  
 و متصل مرقد پدر بزرگوار خود در مقبره حضرت یوسف صاحب شریف صاحب مدفون گردیدند -  
 تذکره <sup>(۹۲)</sup> خواجه محمد محی الدین خان خواجه محمد محی الدین خان فرزند اصغر خواجه موید الدین خان صاحب  
 بسیار مفسرین بودند که والده ایشان انتقال کردند پرورش ایشان جدّه ایشان میکردند و برادر حقیقی  
 جدّه ایشان که حکیم محمد حسین خان صاحب در علوم ظاهری و باطنی دستگاہ کافی میداشتند سلسله عقیدت  
 ایشان از جناب مولانا فخر الدین صاحب قدس سره بچند واسطه در طریقہ عالیہ قاوریه مشیتیه بود -  
 و همه خاندان ایشان به همین طریق مشرف بود - در علم طب و عمل آن در هندوستان نظیر ایشان ند بود -  
 در علم معقولات و ریاضیات نیز ایشان یکتای زمانه بودند و نهایت مہذب و سنجیده و خلیق و متین و  
 در علم فلسفہ بجز تمام میداشتند و مزاج ایشان فلسفیانہ و سالکانہ بود و بسیار تنہائی پسند و نهایت  
 تجربہ کار و حکیم گویا افلاطون وقت بودند او شان از عمر پنج سالہ ایشانرا تعلیم تہذیب و اخلاق  
 میدادند و چونکہ غیر ایشان کسی نبود ہر وقت تجربیات خود را مورد دنیاوی پیش ایشان بیان میکردند  
 چون عمر ایشان تا ہفت سال رسید تعلیم ایشان آغاز کنانیدند گو تعلیم اساتذہ مختلف میکردند لیکن  
 حکیم صاحب خود ہم نگران تعلیم میانند - تا آنکہ ایشان بر خط و کتابت صحیح قادر گردیدند و از تعلیم فارسی  
 فارغ گردیدند - گو ہنوز نوبت خواندن کتب اخلاق و معقولات نیامده بود لیکن ایشان از فیض صحبت  
 حکیم صاحب از اکثر مسائل علوم مذکورہ بخوبی واقف گردیدند - درین اثنا ایشان حسب الطلب  
 بچیدر آبا و رسیدند - و از برادر کلان خود تعلیم صرف و نحو عربی آغاز نہادند - و بعدا نفاغ آن کتب منطق  
 و ادب آغاز کردند کہ درین اثنا نواب مختار الملک مدار المہام سرکار آصفیہ ایشان را بطور کار آموز  
 برای تجربہ کار سرکاری در دفتر معتدی عدالت و کوتوالی وغیرہ کہ حاکم آن دفتر برادر کلان ایشان بودند  
 مامور فرمودند و از غرہ جمادی الاول ۱۱۲۵ ہجری بطور مدد خرج دو صد روپیہ ماہوار اجہرا نمودند -  
 ایشان کار سرکاری ہم میکردند و تعلیم علوم ہم جاری داشتند - چندی در علم ادب توجہ کردند  
 و زود تر لیاقت انشا پر و آزی و شعر گوئی در زبان عربی حاصل نمودند چون از کتب و رسبہ علم ادب  
 و منطق فارغ شدند فقہ و اصول فقہ آغاز نہادند - چون از کتب و رسبہ فقہ و اصول فقہ فارغ شدند  
 کتب علم حدیث و تنقیح و اسما و الرجال آغاز کردند ہنوز صحاح ستہ با ختمام نرسیدہ بود کہ بحصول

رخصت حسب الطلب محمد حسین خان صاحب بدلی رفتند و در اینجا بقیه کتب صحاح از مختلف علماء ختم کردند -  
چونکه در آن زمان شوق قرأت مصحف مجید و اعمال میداشتند و خواهش ایشان آن بود که اجازت  
مصحف مجید حاصل کنند و محمد حسین خان صاحب بسلسله از سرور عالم صلی الله علیه و سلم مجاز قرأت  
مصحف مجید بودند ایشان طالب اجازت گردیدند و از ایشان تمامی مصحف مجید سماعت کرده اجازت  
حاصل نمودند که سلسله آن حسب ذیل است -

يقول الفقير محمد حسين اني اخذت القرآن العظيم على جماعة وكذا الحديث الشريف قاروى القرآن  
قراءتنا واجازة وسامعا عن ائمة منهم شيخنا مولانا مولوى قطب الدين وهو اخذ عن مولانا مولوى  
محمد اسحق صاحب دهلوى وهو اخذ عن سيدنا العلامة الفقيه المحدث القارى المتقن سيدى  
ابو الحسن على بن عبد البر لوزانى الحنفى الزبيرى ثم المصرى وعن شيخ القراء والقراءات بالجامع  
الازهرى ابى اللطيف عبدالرحمن بن محمد الزبيرى القرشى الماجورى قالارويناه عن شيخ المعجزين  
محمد الحسنى البليدى زاد الثاني فقال وعن الفاضل المقرئ المعمر شهاب الدين احمد ابى السماع بن  
احمد القرى قال عن شيخ القراء بالديار المصرية الشمس بنى عبد الله محمد بن القاسم بن اسمعيل القرى  
عن شمس بن الباهلى عن خالد سليمان بن عبد الكريم الباهلى وغيره بنم الدين ابى الاشراف محمد بن احمد  
بن على السكندرى عن شمس بن محمد بن عمر النشلى عن قطب الدين محمد بن محمد عبد الحفيص عن شمس  
محمد بن ناصر الدين الدمشقى عن العماد ابى بكر بن ابراهيم ابن ابى قدهسته عن ابى عبد الله محمد بن  
جابر الوادى الحفشى عن الامام ابى العباس احمد بن محمد الخزاز حى الشيبان بن العمار عن ابى الحسن  
محمد بن احمد سلوان البلى عن ابى الحسن على بن محمد بن هزبل عن ابى عمرو عثمان سعيد بن عثمان الدرانى عن  
فارس بن احمد الحمصى عن عبد الباقى بن الحسين المقرئ عن احمد بن سالم النخلى عن الحسن بن  
مخلد عن النهرولى عن عكرمة ابن سليمان عن اسمعيل بن عبد الله بن كثير عن مجاهد عن عبد الله  
بن عباس عن ابى بن كعب عن رسول الله صلی الله علیه و سلم قال ابى فلها بلغت والفجر قال كبر  
حتى تختم مع خاتمت كل صورة -

فقد سمع منى الفاتحة وسورة الصف محمد بن محمد بن الدين خان فاجزته بهما وسائر القرآن العظيم وكل ما يجوز له  
رواية وصلى الله على سيدنا محمد وآله وسلم -

بعد از آن ایشان بطرف علم تصوف و تفسیر متوجه شدند و در زمانه قلیل از علم تفسیر و تصوف به کاسیانی  
تمام فراغت یافته و در فاندان عالیله قادر بر چشمه بر دست محمد حسین خان صاحب معیت کردند و بطرف



تذکیر و تصفیہ متوجہ شدند بعد چندی در علوم باطنی ہم دستگاہی حاصل نمودند سلسله نسبت ایشان متعلقه بطریقه قادریه و چشتیه حسب ذیل است -

### سلسله خاندان عالیہ قادریہ قدس الشادار و احمد

مرشد ایشان جناب فضیلت آقا محمد حسین خا نصاحب و مرشد ایشان حاجی حریم شریفین حضرت  
 خواجہ شاہ غلام امام القادری الفخری الاظمی و مرشد ایشان مولانا جامع علوم الخفی و الجلی حضرت  
 خواجہ محمد سرفراز علی الحسنی القادری الفخری الاظمی و مرشد ایشان حضرت مولانا محمد اظہر فخری و  
 مرشد ایشان حضرت مولانا محمد سبحان علی فخری و مرشد ایشان حضرت خواجہ مولانا محمد فخر الدین صاحب  
 و مرشد ایشان حضرت شیخ نظام الدین صاحب اورنگسہ آبادی و مرشد ایشان حضرت شیخ کلیم اللہ  
 جہان آبادی و مرشد ایشان حضرت شیخ یحیی المدنی و مرشد ایشان حضرت شیخ محمد و مرشد ایشان  
 حضرت شیخ حسن محمد و مرشد ایشان حضرت شیخ محمد غیاث نور بخش و مرشد ایشان حضرت شیخ  
 محمد علی نور بخش و مرشد ایشان حضرت سید محمد نور بخش و مرشد ایشان حضرت خواجہ ابی استحقاق  
 الختلائی و مرشد ایشان حضرت سید علی ہمدانی و مرشد ایشان حضرت شیخ محمود و مرشد ایشان حضرت  
 شیخ علاء الدین و مرشد ایشان حضرت شیخ نور الدین المشہور بالکبیر و مرشد ایشان حضرت شیخ احمد  
 جوزفانی و مرشد ایشان حضرت شیخ رضی الدین المعروف بجلی لالا و مرشد ایشان حضرت شیخ محمد الدین  
 البغدادی و مرشد ایشان حضرت نجم الحق والدین الکبری و مرشد ایشان حضرت شیخ عمار بن یاسر البیدی  
 و مرشد ایشان حضرت شیخ ضیاء الدین ابی نجیب سروردی و مرشد ایشان حضرت محبوب سبحانی  
 قطب ربانی غوث صمدانی سید سلطان عبدالقادر جیلانی و مرشد ایشان حضرت شیخ المشایخ شیخ ابی سعید علی  
 المبارک الخزومی و مرشد ایشان حضرت شیخ ابی الحسن علی ہنکاری و مرشد ایشان حضرت ابی الفرج  
 ططوسی و مرشد ایشان حضرت شیخ ابی الفضل عبدالواحد بن عبدالعزیز و مرشد ایشان حضرت شیخ ابی بکر  
 محمد شلی و مرشد ایشان حضرت شیخ الاعظم الحنفی البغدادی و مرشد ایشان حضرت ابی الحسن سری سقطی  
 و مرشد ایشان حضرت شیخ معروف الکرمی و مرشد ایشان حضرت امام علی موسی رضا و مرشد ایشان  
 حضرت امام موسی کاظم و مرشد ایشان حضرت امام جعفر صادق و مرشد ایشان حضرت امام محمد باقر  
 و مرشد ایشان حضرت امام زین العابدین و مرشد ایشان حضرت امام حسین شہید و مرشد ایشان  
 امام المشارق والمغرب حضرت علی ابن ابی طالب کرم اللہ وجہہ بوزہ کہ از جناب خواجہ بہرود مرشد حضرت  
 احمد مجتبی محمد بن المصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فیضیاب گردیدہ بودند۔

ایشان بعد چندی بچیدر آبا و رسیدند و تقریباً یکسال در حیدرآباد مقیم ماندند و درین زمان کتب قوانین عدالت و کتوالی و مال به توجه کافی مطالعه نموده در آن دستگاہ کافی حاصل کردند باز بطلب حکیم صاحب حصول رخصت بدلی روانه شدند حکیم صاحب در فکر عقد ایشان بودند و خیال و شان این بود که در عزمه قریب عقد نمایند چنانچه ایشان همشیره زادی والده ایشان تجویز کردند و بتاریخ پنجم ربیع الثانی سنه ۱۲۹۳ هجری بروز یکشنبه علی الصبح تقریب عقد ایشان نمودند و از کدخدائی ایشان بدین طور انفرار یافتند - بعد از انفرار رسوم کدخدائی ایشان کتب فلسفه از ان ثانی افلاطون آغاز کردند و تمامی کتب درسیه ختم نمودند بعد از ان تا چندی در علم طب مصروف ماندند و کتب درسیه آن هم تمام کردند و کتب ہیئت و ریاضیات آغاز کرده زودتر از جمیع علوم متداوله انفرار حاصل کردند - لکن چونکه ایشان بالطبع بسیار علم دوست بودند همیشه در مطالعه کتب علوم و فنون مختلف بسر می کردند از بطین زوجه مذکوره بتاریخ پنجم محرم الحرام سنه ۱۲۹۵ هجری فرزندی تولد شد موسوم به محمد نصیر الدین گردید و بتاریخ دهم جمادی الثانی سنه ۱۲۹۶ هجری فرزند دیگر تولد شد و موسوم به محمد بشیر الدین گردید - تقریباً دو سال برین نگذشته بود که فرزند سوم تولد شد و موسوم به محمد نذیر الدین گردید - چونکه ایشان فارغ التحصیل هم گردیده بودند و در کار سرکاری هم مهارت کامل و تجربه وافر حاصل کرده بودند از قوانین عدالت و کتوالی و مال بخوبی واقف گردیده بودند و در محکجات سرکار انگریزی ملک پنجاب تجربه بطریق کارروائی هم حاصل کرده بودند و بلحاظ حقوق و لیاقت ایشان نواب مختار الملک مدارالمهام سرکار آصفیه برای ایشان خدمت مددگاری معتمدی عدالت و کتوالی تجویز فرموده بودند لکن ایشان بوجه مختلف آن خدمت را پسند نمی کردند و تقرر خود بران خدمت نمیخواستند بدین وجه تا آخر سنه ۱۲۹۹ هجری ایشان بجاالت سابقه خود ماندند در سنه ۱۳۰۰ هجری نواب مختار الملک مرحوم میخواستند که خدمتی اعلی تر از مددگاری معتمدی عطا فرمایند لکن قبل از آنکه حسب اراده خود تجویز کنند ازین عالم فانی بعالم جاودانی رحلت کردند و موقع ظهور ارا و کاه ایشان نشد - بعد انتقال نواب مختار الملک مرحوم راجه راجایان چهار راجه نزد بهادر پیشکار منصرم مدارالمهام سرکار آصفیه مقرر شدند و ایشان در خواستی بالفاظ ذیل بخدمت ایشان پیش کردند -

بالفعل خدمتی بطور امتحان برای چندی سپرد فرموده شود تا کار گزار می خیر اندیش ملاحظه کرد  
چونکه درین وقت صرف خدمت مددگاری معتمد مدارالمهام کتوالی خالی بود فوراً چهار راجه  
ذیل بر چهار صدر و پیدماهور بران تقرر فرمودند -

فرزند اصغر مولوی محمد موید الدین خان صاحب مرحوم سابق معتمد سرکار عالی  
که قابلیت و لیاقت این عمده دارند و ذمی حوصله بوده اند۔

و بقرط عنایت تنخواہ سابقہ ایشان علی الشادری بنام محمد نصیر الدین خان و محمد بشیر الدین خان ہر دو  
فرزندان ایشان بطور منصب جاری فرمودند۔ بعد چندی محکمہ نظامت کو توالی اصلاح قائم شد و فوٹو  
صدر المہام کو توالی تخفیف درآمد و ناظم کو توالی اصلاح کرنل لٹل صاحب سی۔ بیس۔ آئی۔ مقرر شدند  
و ایشان بطور مددگار ایشان و محکمہ نظامت کو توالی کار گزار ماند بعد چندی بدینوجہ کہ در محکمہ نظامت کو توالی  
اصلاح جائدوی برای ایشان نبود برای تقرر ایشان کرنل صاحب موصوف بالفاظ ذیل بتاریخ ہشتم  
ربیع الثانی ۱۳۲۴ھ صریحاً صاحب اصلاح مصارف تحریر نمودند۔

مولوی صاحب موصوف عالی خاندان و لائق و ہوشیار و کار گزار متدین  
بودہ اند و از قوانین و ضوابط و کاروائی ہائے صیغہ عدالت مال کو توالی  
بخوبی واقف اند و لیاقت انجامدہی کار ہر علاقہ در ہنہا و ایشان موجود  
پس در ہر علاقہ جائد و یکہ فراخور مولوی صاحب معز خالی باشد و در  
مامور خواہند فرمود۔

درین اثنا چونکہ نظام جدید عدالتہامی صوبہ غربی در پیش بود برای صدر منصفی انتخاب ایشان شد  
و بتاریخ ششم ربیع الثانی ۱۳۲۴ھ ہجری بر صدر منصفی درجہ اول باہوار پنجہ روپیہ مامور  
گردیدند لیکن بدینوجہ کہ قبل ازین کار کردہی خدمت صیغہ عدالت انجام ندادہ بودند اختیار سماعت  
مرافعہ بایشان عطا نہ شدہ بود۔ بعد چندی بتاریخ ۱۷۔ شہر یور ۱۳۲۵ھ فصلی از سرکار بالفاظ ذیل اختیار  
سماعت مرافعہ ہم عطا شد۔

چون از بیان ناظم عدالت صوبہ غربی واضح شد کہ ناظم عدالت دیوانی  
ضلع بیٹر کار خود را بہ لیاقت و عمدگی بانصرام می رسانند و از حاصل نبودن  
اختیار سماعت مرافعہ تجاویز منصفین باہل مقدمات ضرورت رسیدن  
نزد ناظم موصوف واقع شدہ آنہا را ہرج و مکلیف میشود لہذا بہ ناظم  
موصوف امثل و مگر نظام اختیار سماعت مرافعہ دادہ شود۔

درین اثنا از سرکار حکم تبدل ایشان بہ ضلع دیگر شد و حافظ سید احمد رضا خان صاحب ناظم صدر عدالت  
صوبہ از عدالت عالیہ بالفاظ ذیل سفارش تہنیت تبدل کردند۔

ناظم عدالت دیوانی ضلع بیڑکی مدوح ولایتی شخصانند و تا این وقت  
چندان کہ فیصلہ جات ایشان بصیغہ مراجعہ بنظر من رسیدند بلحاظ آن  
طریقہ کار گزار می ایشان را پسندیدہ نوشتن میتوانم پس سفارش میکنم  
کہ تبدل ایشان نکرده شود۔

بعد چندی بتاریخ ۳۱ تیر ۱۲۹۱ فصلی برای انتظام عدالتہای صوبہ شمالی ایشان برای صدر مدکاری  
عدالت منتخب شدند و بر صدر مدکاری مامور گردیدند۔ صوبہ دار صاحب صوبہ شمالی بلحاظ عمدہ  
کار گزار می ایشان سفارش ایشان براسے ترقی بر خدمت اول تعلقداری می کردند۔  
چون نسبت آن نواب مدارالمہام رای صوبہ دار سابق نواب مقتدر جنگ بہادر و ناظم صدر عدالت  
صوبہ غربی کہ ایشان ماتحت این ہر دو حکام تا زمانہ ماندہ بودند دریافت کردند نواب مقتدر جنگ بہادر  
بالفاظ ذیل رای ظاہر فرمودند۔

ذہانت و ہوشیاری و مستعدی ایشان قابل تسلیم است تا این وقت  
چندان کہ لیاقت عدالتی ایشان حاصل کردہ اند قابل قدر است اگرچہ  
بصیغہ مال کار گزار مانند امید است کہ تجربہ کافی حاصل خواہند کرد۔  
و حافظ سید احمد رضا خان صاحب بالفاظ ذیل اظہار رائے نمودند۔

در حکام عدالتہای صوبہ غربی ایشان لیاقت درجہ اعلیٰ میدارند و  
با این برویانت ایشان ہم چندان وثوق میدارم کہ برویانت خود  
و باعتبار تعلق عدالتی من صاف و بالیقین گفتن میتوانم کہ ایشان کار  
تعلقداری بخوبی انجام دادند و باعتبار معاملہ فہمی و محنت  
و مستعدی ایشان رای من آنست کہ ایشان کار بصیغہ مال گزار می ہم  
بخوبی انجام خواہند داد۔

ہنوز تصفیہ این کارروائی نشده بود کہ بتاریخ ۲۲ جمادی الاول ۱۲۹۱ ہجری ترقی ایشان بر بنیابت  
معتدی عدالت و کوتوالی بر بنیابت کار گزار می و لیاقت ایشان گردید کہ درین اضلاع ماہوار ہمس بقدر  
دو صد و پنجاہ روپیہ باہانہ بودہ برین خدمت سالی نہ گذشتہ بود کہ بر بنیابت لیاقت و کار گزار می ایشان  
عدالت عالیہ اشخاب ایشان برای خدمت نظامت صدر عدالت صوبہ غربی نمود و بعد منظوری  
سرکار بتاریخ ۲۱ فروردی ۱۲۹۱ فصلی کار نظامت عدالت آفاذ کرد و درین ہم ترقی ماہوار بقدر

دو صد و پنجاه روپيه بود۔ غرض ماہوار ایشان کيتر اگر وید۔ چونکہ ایشان در زمانہ نیابت معتمد سے خود معتمد نواب معین المہام عدالت و نواب معین المہام کو توالی بودند بوجہ گذاشت خدمت نیابت عنایت نامہ کہ بہ ایشان نواب فخر الملک بہادر معین المہام عدالت تحریر فرمودند۔ حسب ذیل است۔

در عرصہ قلیل ہر قدر کار مددگاری معتمد انصاحب انجام دادند آنرا بنظر بسیار وقعت می نگرم و این نبوت کافی کارگزاری واقعی و لیاقت درجہ اعلیٰ و اعزاز خاندانی آن صاحب است گو بر علیحدگی ایشان ازین محکمہ افسوس دارم۔ مگر با انیمہ برین امر اظہار است اتم و صنامندی تمام خود می کنم کہ ایشان از نیجا تبری علیحدہ میشوند و بنظامت اوزنگ آباد کہ در انجا بسیار ضرورت ہر شخص لایق بود ما مور کردہ میشوند و نیز از صیغہ ماتحت من علیحدہ نمیشوند آیندہ من از ترقی ہر قسم ایشان مسرور خواہم ماند چرا کہ من در انجام وہی امور سرکاری انصاحب را عمدہ داری مفید خیال میکنم۔

و عنایت نامہ کہ نواب شہاب جنگ بہادر معین المہام کو توالی تحریر فرمودند اینست  
تبدل آن ہریان بر نظامت صوبہ غزنی بعل آمدہ است و از محکمہ ہذا علیحدہ میشوند بہ سماعت این خبر اینجانب را بسیار بسیار تاسف رونمود۔ کارروائی ہای آن ہریان این قدر درست از نقص پاک بود کہ اگر آن ہریان معتمد سرکار علاقہ کو توالی میشدند اینجانب می فہمید کہ از چستی و چالاکی و جفا کشی آن ہریان بسیار مدوہن میسر سید و از معتمدی آن ہریان دفتر کو توالی بسیار درست می شد خیر اکنون چارہ نیست بجز اینکہ آن ہریان را از خود علیحدہ معاینہ کنم مگر آن ہریان یقین دارند کہ کارروائی آن ہریان آن قدر درست است کہ اگر اینجانب ہر روز بخور می ہجو عمل آن ہریان را یاد کنند سزاوارست بہر حال میخواستہم کہ آن ہریان ہر جا کہ باشند خوش باشند بلکہ بہ ترقی اگر آیندہ پیش من باز کار گزار باشند موجب بسیار مسرت این جانب است۔

چونکه حالت عدالتهای صوبه غزنی قبل از تقرر ایشان بسیار خراب بود چون ایشان رسیدند بسیار اصلاحات نمودند که در عرصه قلیل ازان تغییر کثیر بهم رسید و حالت رو با صلاح گردید و حالت غیر منتظمه باقی نماند بعد ختم سال رپورت سال تمام قلمبند کرده برای ملاحظه سرکار فرستادند نواب مدارالمهام سرکار آصفیه بعد ملاحظه آن هر چه تحریر فرمودند حسب ذیل است

رپورت و لچسپ ایشان رسید نواب مدارالمهام از محنت و قابلیت ایشان آنچه ازین رپورت ظاهر میشود نهایت مسرور شدند.

در اصل از ایشان همین امید است که در زمانه انظمامت ایشان بیشتر ازین ترقی بظهور خواهد آمد.

چونکه بعض حکام در صوبه غزنی سخت بد اعمال و رشوت خوار و ظالم بودند منجمله آن سید عبدالغفار خان صاحب اول تعلقه از ضلع پربانی که مشاهیره او یکزار روپیه بود سرگروه ظالمان و رشوت خواران بود و بعد آن منصفی ظالم اعظم موسوم بحیات پیر حسنی منصف هنگولی بود و بعد آن خواجه کریم الدین خان صاحب صدر منصف بطبرجفا شعار و رشوت خوار بود و بعد از آن نورخان تحصیلدار نرسی در رشوت خواری کمال داشت بعد آن گو بعض عهده داران بد اعمال بودند لیکن بدرجه انتهائی رسیدند ایشان بطرف این ظالمان اعظم توجه شدند و فریادها را رعایا شنیدند و بعد سعی بلیغ ایشان سید عبدالغفار خان و خواجه کریم الدین خان صاحب و نورخان و حیات پیر معزول شدند و مساوی حیات پیر نسبت او تجویز حبس و امان بجور دریا می شور شد همه از خدمت موقوف گردیدند و از بعض عهده داران اختیارات عدالتی مسلوب کرده شدند و بعض عمال از خدمت موقوف کرده شدند و نسبت بعضی تنزل تجویز شد و اکثر عمال و عهده داران از مقامات تعیناتی تبدیل کرده شدند ازین بر عهده داران و عمال اثر تمام شد و از مظالم و رشوت خواری اکثران بکلی اجتناب کردند و همه احتیاط تمام اختیار کردند چونکه درین صوبه ظلم و ستم اهل کوتوالی هم از حد فزون بود هر کسی را که میخواهتند می گرفتند و در حراست خود تا مدت های دراز میداشتند و همه تهانه های کوتوالی از مردمان پرمایندند و بغیر ازین که حسب مرضی خود از آنها نه گیرند هرگز نمی گذاشتند ایشان بطرف اهل کوتوالی هم توجه نمودند چند عهده داران کوتوالی را سپرد عدالت فوجداری نمودند و چند عهده داران را سزا دادند چنانچه یک جمعدار کوتوالی موسوم به موسی خان بود که در مظالم بکلیای زمانه بود شانه فروشی را چوبی زده بود که استخوان دست او شکسته دست بیکار گردیده بود ایشان بدین جرم او را سزای قید هفت ساله

دادند علی بن اسحاق سخت بہ ملازمان کو توالی دادند و حکام عدالتہامی ماتحت خود را بطرف اسناد داد  
مظالم کو توالی متوجہ کردند و حکم دادند کہ اگر کدابی ملازم کو توالی کسی را بلا منظور می عدالت زایدان  
یک روز زیر حراست خود وارد بر و مقدمہ جس بیجا قائم کرده سزای قید و بند و ازین جملہ ملازمان  
کو توالی را مطلع کردند از ان روز تہانہ ہای کو توالی ویران گردیدند و ہمیشہ خالی مینمایند و اہل  
کو توالی بر کسی سختی کردن نمیتوانند۔ علی ہذا بسیار احکامات باعث امن و خلاق صادر کردند و بسیار  
اصلاحات نمودند کہ بلا حلقہ رپورٹہامی ایشان مرتبہ ۱۲۹۹ و ۱۳۰۰ و ۱۳۰۱ و ۱۳۰۲ فصلی ظاہر  
میشود در حقیقت بھر توجہ و محنت کہ انتظام عدالت و کو توالی این صوبہ نمودند قابل تعریف ثابت شد  
و رعایای این صوبہ کہ (۲۹۱۰۵۶۱) است از ایشان بسیار خوشنود و مداح است و شکر یہی ہای  
ایشان میکند و ایشان را بہ نیکی یاد می کند۔ در زمانہ حکومت نظامت این صوبہ وقتی نواب المہام  
نسبت ایشان الفاظ ذیل تحریر فرمودند۔

قابلیت و دیانت و محنت ایشان چنان ست کہ نسبت ایشان  
گفتن میتوانم کہ عمدہ واری براسے کار عمدہ تر از ایشان  
بہم شدن نمیتواند۔

در نظامت ایشان چونکہ زاروج ولی عہد شہنشاہ روس قصد سیر غار ہاسے ایلورہ کرد  
کہ در اورنگ آباد مستقر صوبہ ایشان ست و از سرکار آصفیہ نواب اقبال لدولہ بہادر معین المہام  
مال براسے استقبال او مامور شدند چون بہ اورنگ آباد رسیدند و دفتر ایشان ملاحظہ نمودند  
بسیار مسرور گردیدند و معتقد دار المہام کہ ہمراہ نواب صاحب بود بالفاظ ذیل نسبت معاینہ دفتر تحریر نمود۔  
نواب معین المہام از معاینہ دفتر ایشان نہایت مسرور شدند در حقیقت بہ صفائی  
و انتظام کہ دفتر و محافظ خانہ عدالت ایشان ست نہایت قابل الطینان ست  
و اینجانب را بحیثیت جوڈیشل سکرٹری چون این موقعہ ملاحظہ کار ایشان شدہ است  
از ان در گفتن این امر تامل ندارم کہ خوش نصیبی سرکار ست کہ ہمچو ایشان افسر  
لایق بر کار ہای چنین ذمہ داری مامور اند۔

بعد چند می نواب صاحب بہ خلد آباد کہ متصل آن غار ہاسے ایلورہ اند تشریف بردند و از انجا  
ایشان را بذریعہ معتقد نوشتند کہ ایشان ہم درینجا آمدہ در استقبال ولی عہد شہنشاہ روس  
شریک باشند و تا قیام او درینجا مقیم ماندہ از ملاقات او ہم مشرف شوند۔ و در طعام ہر وقت

هم همراه او شریک باشند چنانچه ایشان تمیل حکم کردند و بروز تشریف آوری ولی عهد شهنشاه  
 بخلد آباد رسیده و استقبال شریک مانند واز و واز و زرا و امرا و افسران فوج همراهیان او  
 ملاقات کردند و تا قیام او همراه او در طعام هر وقت شریک مانند و در غار با سهیل پوره نیز  
 همراه او رفتند و هر جا همراه او مانند آن ولعی بود بوجه وفات والد خود الحال شهنشاه  
 روس است از آن جهت همراہیان او شان تبارت کامل میدارند۔ بعد چندی چون در عدالت العالیہ  
 جای رکنی خالی شد تمامی ارکان و میر مجلس عدالت العالیہ باتفاق برای آن بوجه لیاقت و بیانت و کارگزاری  
 و علم و استعدادی انتخاب ایشان نمودند و نواب سر آسمان جاہ بہادر مدار المہام وقت این انتخاب با تبارنج  
 ۲۴۔ ربيع الثاني سنہ ۱۳۱۰ مقرر فرمودند و ایشان با ہوار یک ہزار و پنچصد و پیر بر خدمت رکنیت  
 عدالت العالیہ مامور گردیدند۔ و نواب سر آسمان جاہ بہادر مدار المہام وقت بالفاظ ذیل نسبت ایشان  
 رائے ظاہر فرمودند۔

ایشان در زمانہ ابتدای وزارت اینجانب بر خدمت صدر مدوکاری  
 عدالت صوبہ شمالی مامور بودند بوجه لیاقت و کارگزاری از اینجا بدو کار  
 معتمدی عدالت ترقی و اوم و بر خدمت مذکورہ بہ لیاقت و محنت  
 و بیانت کہ سرانجام وہ کار مانند آن و در حقیقت قابل قدر بود  
 درین اثنا حکام عدالت العالیہ بطلبہ آرا انتخاب ایشان برای نظامت  
 صوبہ غربی نمودند و آنرا منظور نموده ترقی و اوم ایشان کار نظامت  
 ہم بخت بسیار و لیاقت تمام انجام دادند و در زمانہ دورہ چون دفتر  
 عدالت ملاحظہ نمودم حالت آن نہایت عمدہ یافتم و علی العموم رعایا  
 و عمدہ واران را از ایشان خوشنود یافتم و تعریف بہر قسم ایشان شنیدہ  
 خوشنود و شدم چون حکام عدالت العالیہ بعد ازین برای رکنیت  
 عدالت العالیہ انتخاب ایشان نمودند و نواب معین المہام عدالت  
 ہم اتفاق کردند من ہم منظور نمودم و چندان کہ از ارکان عدالت العالیہ  
 و میر مجلسان عدالت العالیہ و معتمدین خود نسبت ایشان شنیدم  
 ہمین بود کہ ایشان ذمی علم و فقیہ و شاشتر و ان و لینیق و بیانت دار  
 و تجربہ کار و مفید حاکم عدالت اند۔



بر ماموری ایشان بر کفایت عدالت العالیه زمانه نگذشته بود که اعلیٰ حضرت قوی شوکت رئیس دکن قصد ترمیم انتظام موجوده ملک فرمودند و ایشانرا بغرض مشاورت بطور خاص برای چندے شرک معتمد خود مقرر کردند. و بمشورہ ایشان انتظام جدید جاری گردید که در حقیقت نهایت مفید بود لیکن بمصالح مختلف ایشان زیادہ تر بران خدمت ماندن نہ پسندیدند و بعد چندے با جازت اعلیٰ حضرت بخدمت خود در عدالت العالیه عود نمودند. نسبت کارگزاری و لیاقت و مفید خلائق و هر دل عزیز بودن ایشان کثیر التعداد آرامی عمدہ داران و رعایا و تحریرات سرکار اندک بالتفصیل اندراج آن خالی از تطویل نیست و نیز بسیار حالات تفصیل طلب قابل ذکر اند که درین مختصر گنجایش نیست این همه در سوانح عمری ایشان مندرج کرده خواهند شد. ایشان با وجودیکہ ہمیشہ در کار سرکاری مشغول میمانند و فرصتی از کارهای عمدہ خود نمی دارند و در کار سرکاری ہمہ تن مصروف میمانند تا ہم بوجہ آنکہ بعلم بطبیع رغبت میدارند علاوه علوم دینیہ خود در علوم ادیان مختلف ہمہ مہارتی کامل ہم رسانیده اند چنانچہ از علوم قدیمہ ہنود و بخوبی واقف اند کہ کیفیت آن از رای سطر و نکٹا چاری شاستری عدالت العالیه ظاہر شدن میتواند کہ اکابر علمای ہنود بودند. و آن در ذیل مرقوم است۔

ایشان از علوم قدیمہ اہل ہنود و بخوبی واقف اند خصوصاً از برہم و دیای یعنی علم (تصوف) و فلسفہ و شاستری یعنی (فقہ) و دیگر علوم راز ایشان عالم علم ویداند۔ ایشان ترجمہ (۳) اوپنشد یعنی راز مرسیتہ) رک ویدو (۱۲) اوپنشد بحیر و بدو (۱) اوپنشد سام و بدو (۲۳) اوپنشد اترون وید۔ بزبان سلیس اردو بہ کمال لیاقت فرمودند۔ کہ مقابلہ آن از اصل سنسکرت نمودم و ہمہ ترجمہ ایشان صحیح و نہایت خوب یافتم و حقیقت کتابی از و بد شکل تر در کتب ہنود نیست مطالب آن از حد اوق و بعید الفہم اند لیکن ایشان بقوت علوم خود آن مشکلات را حل کردند و چنان ترجمہ فرمودند کہ از ان مطالب اسهل تر بہ فہم میرسند و ہیچ وقتی باقی نماندہ است ایشان از امور عبادات ہم واقفیتی تمام میدارند و اکثر منتر و اشلوک ہچو پنڈت تان ذی علم بر زبان میدارند۔ من بالیقین گفتن میتوانم کہ کدامی شخص در اہل اسلام با ہچو لیاقت شاستری و ویدوانی با واقفیت و دیگر علوم اہل ہنود ہم رسیدن دشوار و در اہل ہنود کمیاب است و بلحاظ معلوبات

جو تشیعینی علم نجوم و دیگر علوم قدیمیہ مجموعاً لیاقتی کہ ایشان میدارند بمقابلہ آن در لایق پندتان ہنود نہایت کم اشخاص خواہند بود من بطور منصفانہ بالیقین گفتن میتوانم کہ در شاستر و علوم قدیمیہ ایشان نہایت اعلیٰ تر لیاقت میدارند و نیز با وجود قلت فرصت تا این زمان حسب ذیل کتب تالیف و تصنیف و ترجمہ از اسناد دیگر کرده اند۔

(۱) احوال حسندہ۔ ترجمہ فارسی ماہ الفوائد عربی مولفہ

علامہ کمال الدین میری شافعی رحمہ اللہ۔

(۲) بحر الحکم۔ بزبان عربی۔ در علم کیمیا کتابت مبوط۔

(۳) تعلیم الفرائض۔ بزبان اردو۔ در علم شراعیض

کتابت مختصر و جامع کہ از ان بہ سہولت تمام

جمع مسائل بعرصہ قلیل معلوم میشوند۔

(۴) فیض الوجود۔ بزبان اردو۔ در مسئلہ وحدت الوجود

کتابت کہ در ان جمع مسائل موجود اند و تشریح

روح بہ تفصیل تمام است در جمع کتب تصوف ہرچہ

یافتن بسیار مشکل است ازین بہ سہولت تمام از ہمہ

واقفیت حاصل شدن می تواند۔

(۵) عمدۃ الافکار۔ بزبان اردو۔ در علم منطق کتابت

حاوی تمامی مسائل علم منطق کہ از ان فہمیدن

ہمہ مسائل پیچیدہ بسیار سہل است ہمہ ہر پنجہ

در جمع کتب منطق است ازین یک کتابت سہولت

تمام حاصل شدن می تواند۔

(۶) محبوب القلوب۔ بزبان اردو۔ کتابت در علم

مناظرہ کہ بہ تشریح تمام مولف تحریر نموده است

از مطالعہ آن حصول مناظرہ بطور کامل ممکن است۔

(۷) منظر الاسرار۔ بزبان اردو۔ ترجمہ مسائل مندرجہ ذیل مصنفہ

ارسطالیست کہ بہ مسائل علم منطق اند کہ نہایت مفید بہ حصول علم

(۱) ایساغوجی (۲) قاطنیوریاس (۳) پارمانیاس

(۴) الووطیقا (۵) الووطیقا الثانی -

(۸) فخر الافکار - بزبان اردو - ترجمہ اشراق المشرق است

کہ کتاب عجیب است در علم منطق و نہایت مفید

کہ از فرساوی عبری ترجمہ شدہ بود -

(۹) طبیعات - بزبان اردو - در طبیعات فلسفہ این ہر سہ کتب قائم مقام اسفار اربعہ فلسفہ اند

(۱۰) علم النفس - " - در فلسفہ صرف فرق انست کہ مباحث غیر ضروری

(۱۱) الہیات - " - در فلسفہ ساقط شدہ اند و ہمہ ضروری مسایل مندرج اند -

ازین کتاب ہمہ مسایل مشککہ بہ سہولت تمام فہم میسند

در فلسفہ صرف این کتاب کافی است -

(۱۲) احادیث الصحاح - بزبان اردو - در علم حدیث - این کتاب در علم حدیث کہ مؤلف بخت

شاقہ ہمہ احادیث صحاح ستہ باسقاط اسانید

واحادیث مکررہ بلحاظ مضامین بترتیب خاص ہمہ یکجا

جمع کردہ است و چین فہرست با منضبط نمودہ است

کہ حدیث ہر مضمونی کہ خواہند در لمحہ بر آوردن میتوانند

و نیز ترجمہ ہم نہایت سلیس و صحیح کردہ است

این کتاب نہایت قابل قدر است کہ بمعائنہ آن

بر تمامی احادیث صحاح ستہ عبور میشود - و ہم معلوم میگردد

کہ ہر حدیث از صحاح ستہ در کدام کدام کتاب است -

(۱۳) تفسیر القرآن - بزبان اردو - در علم تفسیر - این ہم کتابیست کہ در ان ترجمہ قرآن ہم

نہایت سلیس و صحیح است - و تفسیر ہم نہایت

خوب است کہ بالاختصار مطالب بیان

کردہ است و چین فہرستہا باین ملحق اند کہ

بلحاظ مضمون ہر مضمونے کہ خواہند در لمحہ

بر آوردن میتوانند -

(۱۳) اثبات الحق به زبان اردو - ترجمه شخیص المقال عربی - مصنفه خواجہ موبد الدین خالص صاحب حمد اقدس

والد بزرگوار ایشان که کتابت عجیب در نصاری که

جواب آن ایندم از علمای محیی نوشتن تو نسبت این کتابی

بسو طاست و ترجمه اردو نهایت سلیم و عمده قابل دیدست

(۱۵) رک وید اردو - اردو کتاب آسمانی اہل ہنود - ترجمہ نہایت سلیم

(۱۶) بحسروید اردو - ولطف و پاکیزہ است کہ از ان مطلب بخوبی

(۱۷) شام وید اردو - بہ فہم میرسد

(۱۸) اتھرون وید اردو -

(۱۹) سکہ او پیشد روک وید - اردو کتاب علم تصوف اہل ہنودست -

(۲۰) دوازده او پیشد سحر وید

(۲۱) چھانڈوک او پیشد سام وید

(۲۲) سی و سہ او پیشد اتھرون وید

(۲۳) جاگیہ و لگیہ سمرتی - کتاب علم فقہ اہل ہنودست -

(۲۴) منو سمرتی

تذکرہ شجرہ حضرت آخوند صاحب از بلحاظ وعدہ مندرجہ مادہ (۸۷) مناسب مینماید کہ شجرہ حضرت

حضرت آدم علیہ السلام تا اینوقت آخوند صاحب قدس سرہ از حضرت آدم ابوالبشر علیہ السلام

بیان نموده از طبقہ حضرت آخون صاحب تفصیل اشخاص بیان کنم - و شمار افراد ہر طبقہ علیحدہ علیحدہ

نمایم تا کہ افراد ہر طبقہ معلوم شوند - پس حضرت خواجہ شاہ مسعود الحسنی نقشبندی قدس سرہ از حضرت

آدم ابوالبشر علیہ السلام در طبقہ ہشتاد و ہفتم ظور فرما شدہ اند و افراد طبقہ ہشتاد و ہفتم زاید از چار

ہستند و افراد طبقہ ہشتاد و نهم زاید از نہ ہستند و افراد طبقہ نودم زاید از ہشت یافتہ نہ ہستند

و افراد طبقہ نود و یکم دہ اند و افراد طبقہ نود و دوم بیست اند و افراد طبقہ نود و سوم شصت

دستہ اند و افراد طبقہ نود و چہارم پنجاہ و ہشت اند و شجرہ از حضرت آدم ابوالبشر علیہ السلام تا حضرت

خواجہ شاہ محمود الحسنی نقشبندی رحمہ اللہ بتفصیل افراد ہر طبقہ حسب ذیل است -

(۱) حضرت آدم ابوالبشر علیہ السلام (۲) شیث علیہ السلام (۳) انوش

(۴) قینان (۵) ہلایل (۶) بیارد

(۹) لامک	(۸) متوشلخ	(۷) اخنوخ
(۱۲) ار فخشند	(۱۱) سام	(۱۰) نوح
(۱۵) فالخ	(۱۴) فابرز	(۱۳) شالخ
(۱۸) ناخورد	(۱۷) شاروخ	(۱۶) ارغو
(۲۱) اسمعیل علیہ السلام	(۲۰) ابراہیم علیہ السلام	(۱۹) اذر
(۲۴) ثابت	(۲۳) حمل	(۲۲) قیزار
(۲۷) اوو	(۲۶) ہمیج	(۲۵) سلمان
(۳۰) مَعَنَة	(۲۹) عدنان	(۲۸) او
(۳۳) الیاس	(۳۲) مضر	(۳۱) نزار
(۳۶) کنانہ	(۳۵) خزیمہ	(۳۴) مدرکہ
(۳۹) قہر	(۳۸) مالک	(۳۷) نضر
(۴۲) کعب	(۴۱) لوی	(۴۰) غالب
(۴۵) قصی	(۴۴) کلاب	(۴۳) مرہ
(۴۸) عبدالمطلب	(۴۷) ہاشم	(۴۶) عبدمناف
(۵۱) حضرت امام حسین اولی علیہ التحیہ	(۵۰) حضرت علی کرم اللہ وجہہ	(۴۹) ابی طالب
(۵۴) حضرت اویس اولی	(۵۳) حضرت عبداللہ اولی معروف بید اللہ	(۵۲) حضرت امام حسن المثنی رحمہ اللہ
(۵۷) عبد اللہ ثانی	(۵۶) احمد	(۵۵) عمر
(۶۰) علی	(۵۹) حمود	(۵۸) محمود
(۶۳) عکر	(۶۲) عیسیٰ	(۶۱) ناصر الدین الحسنی
(۶۶) سید طاہر	(۶۵) سید طیب	(۶۴) اویس ثانی
(۶۹) سید اسمعیل غوری	(۶۸) سید عبدالعزیز بن ابی طالب عراقی	(۶۷) نواب ابوالقاسم الحسنی
(۷۲) سید عبداللہ الحسنی	(۷۱) سید شہاب الدین غوری	(۷۰) سید عبدالرحمن غوری
(۷۵) سید حافظ عبدالغفور	(۷۴) سید مولانا محمد صالح الحسنی	(۷۳) سید مولانا عبدالمہین الحسنی
(۷۸) سید برہان الدین ابراہیم	(۷۷) سید رضی الدین نقشبندی	(۷۶) عبد الرزاق الحسنی
الحسنی	معروف بابی بکر عبداللہ الحسنی	الحسنی
(۸۱) سید نور الدین علی	(۸۰) سید غوث الدین آل صفی	(۷۹) سید نور الدین احمد
الحسنی	خفوی الحسنی	الحسنی
(۸۴) سید ابی کمال محمد الحسنی	(۸۳) سید توفیق الدین محسن نقشبندی	(۸۲) سید ابی زکی حسن الحسنی
(۸۷) سید شاہ مسعود الحسنی	(۸۶) سید ابی سعید محمود الحسنی	(۸۵) سید ابی نصر بلخی الحسنی

تفصیل افراد بیت مختصر حالات فراوان شجره بجز این ورق علامه منضبط است

ردیف	نام شخص	تفصیل طبقه	شماره افراد طبقه	نام شخص	تفصیل طبقه	شماره افراد طبقه
۸۸	خواجہ برادر الدین خان	الف	۱	خواجہ زبیر الدین خان	ب	۲۵
	شیخ الاسلام آخوند خاں	ب	۲	خواجہ مجید الدین خان	ج	۲۶
	ملا خواجہ عبدالکریم	ج	۳	خواجہ عزیز الدین خان	د	۲۷
	خواجہ محمد ابراہیم	د	۴	محمی الدین خان	هـ	۲۸
۸۹	خواجہ حلیل الدین خان	الف	۵	خواجہ سید کمال الدین	و	۲۹
	دختر	۲	۶	احمد شاہ	ز	۳۰
	دختر	۳	۷	دختر	ح	۳۱
	وحید الدین خان	ب	۸	دختر	د	۳۲
	فرید الدین خان	ج	۹	دختر	هـ	۳۳
	دختر	د	۱۰	دختر	و	۳۴
	دختر	هـ	۱۱	مولوی سید الدین خان	ز	۳۵
	دختر	و	۱۲	دختر	ح	۳۶
	محمد رضا	ج	۱۳	مولو خواجہ سید الدین خان	د	۳۷
۹۰	بہاء الدین خان	الف	۱۴	مولو خواجہ سید الدین خان	هـ	۳۸
	صدر الدین خان	۲	۱۵	خواجہ حفیظ الدین خان	ج	۳۹
	دختر	۳	۱۶	خواجہ رفیع الدین خان	د	۴۰
	امین الدین خان	ب	۱۷	دختر	ز	۴۱
	دختر	۲	۱۸	دختر	ح	۴۲
	معین الدین خان	ج	۱۹	دختر	ط	۴۳
	خواجہ اکبر	د	۲۰	دختر	ی	۴۴
	دختر	هـ	۲۱	دختر	۲	۴۵
۹۱	دختر	الف	۲۲	راجہ یوسف علی خان	۳	۴۶
	خواجہ نجم الدین خان	۲	۲۳	سید محمد شاہ	۴	۴۷
	خواجہ شمس الدین خان	۳	۲۴	سید احمد شاہ	۵	۴۸

ظہور	تفصیل طبقہ	شماره از اول طبقہ	نام اشخاص	نشانی تفصیل اولاد	طبقہ	تفصیل طبقہ	شماره از اول طبقہ	نام اشخاص	نشانی تفصیل اولاد
	۲	۲۹	دختر			۵	۴۵	رضی الدین خان	ز
	۳	۵۰	سید اسد شاہ	ن		۶	۴۶	دختر	
	۴	۵۱	غلام شاہ	س		۷	۴۷	علاء الدین خان	
۹۳	الف	۵۲	دختر			۸	۴۸	دختر	
	ب	۵۳	وحید الدین خان			۹	۴۹	سید اسد اللہ خان	
	۲	۵۴	دختر	(۹۳) الف طبقہ		۱۰	۵۰	دختر	
	۳	۵۵	دختر	ب		۱۱	۵۱	دختر	
	۴	۵۶	حمید الدین خان	ج		۱۲	۵۲	دختر	
	۵	۵۷	فرید الدین خان			۱۳	۵۳	سید حسین	
	۶	۵۸	دختر			۱۴	۵۴	سجاد حسین	
	۷	۵۹	اکبر حسین			۱۵	۵۵	مرفعی حسین	
	۸	۶۰	اصغر حسین			۱۶	۵۶	رضا حسین	
	۹	۶۱	غریب الدین خان			۱۷	۵۷	مدی حسین	
	۱۰	۶۲	دختر			۱۸	۵۸	بادی حسین	
	۱۱	۶۳	مراد الدین خان	(۹۳) د طبقہ		۱۹	۵۹	کاظم حسین	
	۱۲	۶۴	دختر	د		۲۰	۶۰	سید حسین	
	ج	۶۵	تفضل حسین	ب		۲۱	۶۱	آغا حسین	
	د	۶۶	امین الدین خان			۲۲	۶۲	دختر	
	۲	۶۷	سعید الدین خان			۲۳	۶۳	دختر	
	۳	۶۸	دختر			ک	۶۴	دختر	
	۴	۶۹	محمی الدین خان	د		ک	۶۵	دختر	ح
	۵	۷۰	طفل چند روزہ			۳	۶۶	دختر	
	۵	۷۱	دختر			ل	۶۷	سید جلال الدین	ط
	۲	۷۲	دختر			۲	۶۸	سید عزیز اللہ	ی
	۳	۷۳	علیم الدین خان			۳	۶۹	دختر	ک
	۴	۷۴	دختر			۴	۷۰	دختر	ل

بیمہ

طبقة	تفصیل طبقه	شماره از اول طبقه	نام شخص	نشان تفصیل اولاد	طبقة	تفصیل طبقه	شماره از اول طبقه	نام شخص	نشان تفصیل اولاد
		۱	مذیر الدین خان	م		۱	دختر		
		۲	رشید الدین خان	ن		۱۰۲	سید صید الله شاه		
		۵	غلام عوث خان	س		۱۰۳	سید عبد الله شاه		
		۱۳۰	دختر	ع		۱۰۴	سید رسول شاه		
		۲	رفیع الدین خان	ف		۱۰۵	سید کمال شاه		
		۳	دختر	ص		۱۰۶	سید صید شاه		
		۴	ایباز الدین خان	ق		۱۰۷	سید احمد شاه		
		ح	تجمل حسین			۱۰۸	سید مقبول شاه		
		۲	دختر			۱۰۹	دختر		
		ط	صدر الدین	ک		۱۱۰	دختر		
		۲	قادر			۱۱۱	دختر		
		۳	مصطفی	ش		۱۱۲	احمد شاه		
		۴	احمد الله			۱۱۳	دختر		
		۵	ولی شاه			۱۱۴	محمد شاه		
۹۲	الف	۴	دختر			۱۱۵	دختر		
		۷	دختر			۱۱۶	سید احمد خان		
		ی	علی شاه			۱۱۷	سید محمد خان		
		۲	دختر			۱۱۸	دختر		
		۳	دختر			۱۱۹	مجید الدین خان		
		۴	محمد شاه			۱۲۰	سعید الدین خان		
		ک	دختر			۱۲۱	ریاض الدین خان		
		۲	دختر			۱۲۲	احمد الدین خان		
		۳	محمی الدین			۱۲۳	عظمت الله خان		
		ل	علی شاه			۱۲۴	دختر		
		م	میر احمد شاه			۱۲۵	نصیر الدین خان		
		ن	نور الدین			۱۲۶	بشیر الدین خان		



طبقات	تفصیل طبقہ	شماره افراد طبقہ	نام اشخاص	نشان تفصیل اولاد	طبقات	تفصیل طبقہ	شماره افراد طبقہ	نام اشخاص	نشان تفصیل اولاد
	۲	۱۵۳	سعید شاہ			۲	غلام محی الدین		
	۳	۱۵۴	حسین شاہ			۳	دختر		
	ہی	۱۵۵	حسن			صی	دختر		
	۲	۱۵۶	قاسم			۲	سید عزیز اللہ		
	۳	۱۵۷	دختر			۳	سید احمد شاہ		
	ع	۱۵۸	دختر			ق	سید غلام		
	۲	۱۵۹	سید حسین شاہ			۲	سید غلام مصطفیٰ		
	۳	۱۶۰	سید غلام شاہ			ہی	سید محمد شاہ		
	۴	۱۶۱	سید غلام شاہ			۲	دختر		
	ف	۱۶۲	دختر			ہی	علی شاہ		

## مختصر حالات اصحاب شجره تفصیلی مذکورہ بالا

- (۱) دروفعات ۲ و ۵ کتاب ہذا تذکرہ ایشان ست۔
- (۲) از حالات ایشان تمام کتاب مملوست۔
- (۳) دروفعات ۶ و ۱۳ و ۸ تذکرہ ایشان ست۔
- (۴) دروفعات ۱۱ و ۱۳ و ۸۰ تذکرہ ایشان ست۔
- (۵) دروفعات ۱۳۔ تذکرہ ایشان ست۔
- (۶) از خواجہ محمد عمر المخاطب بوحید الدین خان منسوب شدند و در وہلی بمقبرہ حضرت باقی باشند مدفون گردیدند قبر از سنگ باسی کهنکرہ دارست۔
- (۷) از ملا عبد اللہ المخاطب بہ فرید الدین خان منسوب شدند۔
- (۸) در مقبرہ حضرت خواجہ باقی باشند صاحب بہ شہر وہلی بقاصلاہ صد قدم طرف مشرق از مزار حضرت آسودہ اند قبر از سنگ باسی ست۔
- (۹)
- (۱۰) از سید خواجہ افضل صاحب منسوب شدند کہ فرزند خواجہ قابل بیگ خان صاحب فرزند سید باقی صاحب کاشغری بودند کہ از خاندان عالی و اکابر کشمیر بودند و بمقبرہ آخون صاحب مدفون اند۔
- (۱۱) از خواجہ محمد سالم منسوب شدند و بمقبرہ آخون صاحب مدفون اند۔
- (۱۲)
- (۱۳) یک دختر داشت کہ از سید عبد الباقی کتخدا شدہ و لاولہ فوت شدہ در نوشہرہ مدفون ست۔
- (۱۴) در خانقاہ حضرت غلام علی شاہ صاحب مدفون اند۔
- (۱۵) در طب مشہور بودند در بنارس لاولہ فوت شدند و در انجا مدفون اند۔
- (۱۶) از حکیم سید الدین احمد خان منسوب شدند۔
- (۱۷) از قمر النساء معروف بی زینب صاحبہ منسوب شدند و در بنارس نقل کردہ و در انجا مدفون شدند۔



(۳۶) در مهرش نزد برادر خود مولوی مویرالدين خان رفته بودند در انجا علیل گردیده انتقال نمودند و در انجا مدفون اند.

(۳۷) در حیدرآباد دکن به عهده مستندی مدارالمهام مامور بودند در انجا بیمار شدند و بتاريخ ۱۸ شعبان ۱۲۳۱ هجری انتقال کردند در مقبره یوسف صاحب شریف صاحب مدفون اند.

(۳۸) بتاريخ یکم رجب ۱۲۳۹ هجری تولد شدند و در ۱۳۱۰ هجری انتقال کردند در مقبره حضرت خواجہ باقی باشند مدفون گردیدند.

(۳۹) در لکھنؤ مدفون اند.

(۴۰) در بنارس مدفون اند.

(۴۱) در لکھنؤ مدفون اند.

(۴۲)

(۴۳)

(۴۴)

(۴۵)

(۴۶) در لکھنؤ انتقال کردند.

(۴۷) در ۱۳۱۰ هجری تولد شدند و در ۱۳۱۰ هجری بتاريخ ۵ شوال ۱۳۰۳ سال انتقال کردند در مقبره آخون صاحب مدفون اند.

(۴۸) بمر ۳۲ سال در ۱۳۱۰ هجری در بیع الاول انتقال کردند ۱۳۱۰ هجری تولد او شانست بمقبره مرزا کامل بیگ مدفون اند.

(۴۹) ناگر خدا اول فوت شدند در ۱۳۱۰ هجری تولد شدند و در ۱۳۱۰ هجری انتقال کردند بمقبره مرزا کامل بیگ مدفون اند.

(۵۰) بتاريخ ۲ شوال ۱۳۱۰ هجری روز دوشنبه تولد شدند و بتاريخ ۲ جمادی الثانی ۱۳۱۰ هجری انتقال کردند و در خانقاه مرزا کامل بیگ صاحب مدفون گردیدند.

(۵۱) در ۱۳۱۰ هجری تولد شدند و بتاريخ ۲ ربیع الثانی ۱۳۱۰ هجری روز پنجشنبه انتقال نمودند و بمقبره شیخ بہاء الدین صاحب گنج بخش مدفون گردیدند.

(۵۲)

(۵۳) در علاقه الورد در تکیه مدفون اند.

(۵۴) در ۱۳۱۵ هجری در دہلی انتقال کردند از سید شیر محمد خاں صاحب شخص عالی خاندان منسوب بودند در خانقاه حضرت خواجہ باقی باقی صاحب مدفون شدند.

(۵۵) در دہلی در ۱۳۱۵ هجری انتقال کردند از سید تفضل حسین بن حیات النساء بیگم منسوب بودند در خانقاه حضرت خواجہ باقی باقی مدفون شدند.

(۵۶) از دختر مولوی سلیم الدین خان مسماست بستی بیگم عقد کردند و در ۱۳۱۵ هجری انتقال کردند و در خانقاه حضرت خواجہ باقی باقی مدفون شدند.

(۵۷) در جیپور مستقل اقامت میدارند و طبابت میکنند مشہور طبیب اند.

(۵۸) بعمربخت سال در دہلی انتقال کرده در خانقاه حضرت باقی باقی مدفون شدند.

(۵۹) در خسر سالی بمقام اکبر آباد انتقال کرد و در اینجا مدفون گردید.

(۶۰) در خسر سالی بمقام کلکتہ انتقال کرد و در اینجا مدفون گردید.

(۶۱) در خسر سالی بمقام دہلی انتقال کرد و بنخانقاه حضرت باقی باقی مدفون شد.

" (۶۲)

(۶۳) از دختر خواجہ ابوالحسن عقد کردند و در حیدر آباد و کن بصیغہ مالگزاری ملازم اند.

(۶۴) از نعمت اللہ خاں صاحب علوی کہ مرد عالی خاندان اند منسوب شدند و ہمراہ شوہر خود در حیدر آباد و کن مقیم اند شوہر ایشان بر خدمت معزز مامورست.

(۶۵) یک دختر گزاشته در ۱۳۱۵ هجری انتقال کردند و در دہلی مدفون شدند.

(۶۶) در حیدر آباد معتد مدار المہام علاوہ عدالت و کوتوالی بودند و عالم علوم و قبل از انتقال خود با صراحت تمام خدمت گذاشته چند سال تارک الدنیا ماندند و تا سیخ ۱۴ رمضان ۱۳۱۵ هجری انتقال کردند و در مقبرہ یوسف صاحب شریف صاحب مدفون شدند.



(۸۸)

(۸۹)

(۹۰)

(۹۱)

(۹۲)

(۹۳)

(۹۴)

(۹۵)

(۹۶)

(۹۷) بتاریخ ۵ ارشاد ۱۲۸۳ هـ تولد شده بتاریخ ۲۳ جمادی الاول ۱۲۸۴ هـ انتقال کرد در خانقاه آخون صاحب مدفون گردید.

(۹۸) بتاریخ ۱۲ جمادی الثانی ۱۲۸۳ هـ تولد شد و در ۲۳ ۱۲۸۴ هـ از وبا فوت گردید در خانقاه آخون صاحب مدفون است.

(۹۹) بتاریخ ۲۴ محرم ۱۲۸۴ هـ تولد شدند از سلام صاحب فرزند شیخ عمر خلف حاجی عبدالسلام صاحب نسوب شدند و بتاریخ ۳ جمادی الثانی ۱۲۸۵ هـ انتقال کردند و در مقبره حاجی عبدالسلام صاحب بجله علی کدل مدفون گردیدند.

(۱۰۰) در ۱۲۸۳ هـ هجری تولد شده از احمد شاه مرحوم عقد شده در ۱۲۸۴ هـ انتقال کردند و در لکها مدفون گردیدند.

(۱۰۱) در ۱۲۸۳ هـ تولد شده از میر مختار شاه نسوب شدند و در ۱۲۸۴ هـ انتقال کردند بتاریخ بیستم ذیحجه و در مقبره بهاء الدین صاحب مدفون گردیدند.

(۱۰۲) بتاریخ چهارم محرم ۱۲۸۳ هـ تولد شدند و در ۱۲۸۴ هـ انتقال کردند و در مقبره مرزا کمال الدین مدفون گردیدند.

(۱۰۳) بتاریخ ۲۴ شعبان ۱۲۸۵ هـ هجری یوم جمعه تولد شدند و در ۱۲۸۵ هـ انتقال فرمودند و در مقبره مرزا کمال الدین مدفون گردیدند و والد خود در طریقته قادر بیرونند.

(۱۰۴) بتاریخ هفدهم شعبان ۱۲۹۵ هـ تولد شدند -

(۱۰۵) بتاریخ غره ربیع الاول ۱۲۵۵ هـ تولد شدند و در ۱۳۱۵ هـ انتقال کردند در مقبره مرزا اکمال الدین مدفون گردیدند -

(۱۰۶) بتاریخ غره شوال ۱۲۶۵ هـ تولد شد -

(۱۰۷) بتاریخ دوم رمضان ۱۲۶۶ هـ تولد شد -

(۱۰۸) بتاریخ ۲۶ - شعبان ۱۲۸۵ هـ تولد شد و در ۱۳۱۵ هـ فوت گردید و در مقبره مرزا اکمل الدین بدخشانی مدفون گردید -

(۱۰۹) بتاریخ ۱۸ - شوال ۱۲۸۵ هـ تولد شد و در ۱۳۱۵ هـ فوت گردید از سید حمید الله شاه صاحب فسوب و در مقبره مرزا اکمل الدین بدخشانی مدفون گردیدند -

(۱۱۰) بتاریخ ۲۲ - ذیحجه ۱۲۵۵ هـ تولد شد از حضرت یوسف صاحب فسوب گردید و بتاریخ ۱۷ - اجادوی الاول ۱۲۸۵ هـ انتقال کرده و در مقبره کامل بیگ صاحب متصل قبر والده خود مدفون گردیدند -

(۱۱۱) بتاریخ ۵ - شوال ۱۲۸۵ هـ تولد شدند -

(۱۱۲)

(۱۱۳) از احمد صاحب عقد گردید و بعد از آن انتقال کرد و در کشمیر مدفون است -

(۱۱۴) مفقود و اخیر گردید -

(۱۱۵) در وهلی نزد والده خود موجود اند -

(۱۱۶) نهایت ذمی علم و لئبق و خلیق متصف باوصاف حمیده و در سرکار آصفیه کامیاب با امتحان و کالت درجه اول و تا چندی منتظم دفتر رئیس حیدر آباد بود و خود مستعفی شده کار و کالت آغاز کرد نهایت خوشحال نیکو سیرت و ازین جوان زیرک بسیار امید است و یقین است که اشهرترین اهل دنیا و دین خواهد شد و در ملک و کن میاند -

(۱۱۷) نهایت سلیم الطبع و خوش خصال عابد و زاهد و نیک بخت است در وهلی سکونت میدار و -

(۱۱۸) از احسان الرحمن خا نصاحب برادر حقیقی مولوی عنایت الرحمن خان صاحب

ژپٹی کشنرا نعام سرکار آصفیه حیدر آباد که مرد شریف و نجیب بودند فسوب بودند نهایت



شریف انحصال ذنوب خود کی و پابند صوم و صلوة بودند و در مرض ولادت انتقال کردند و در خانقاه حضرت خواجہ باقی باشند مدفون گردیدند۔

(۱۱۹) در وہلی تزو والدہ خود موجود اند معمولی نوشت و خواندہم بخوبی نمیدانند۔ و اطوار و افعال ایشان نادرست اند امید اصلاح کم است۔

(۱۲۰) در وہلی تزو والدہ خود اند و طرف اکتساب علم توجہ میدارند و امید است کہ متوسط معلومات حاصل کنند۔

(۱۲۱) خوشرو سال است و ہمراہ والد خود در حیدرآباد است۔

” (۱۲۲)

(۱۲۳) گو خوشرو سال است و ہمراہ والد خود در حیدرآباد است و اکتساب علم میکنند لیکن نہایت زکی و سلیم الطبع و ذمی قابلیت است و امید است کہ شخص نام آور خواهد شد۔

(۱۲۴) خوشرو سال است و ہمراہ والدین خود در حیدرآباد است و قرآن شریف میخواند۔ امید است کہ ذنوب سیر خوش اخلاق سنجیدہ خواهد شد۔

(۱۲۵) از معمولی تعلیم فارغ شدہ است امید است کہ متوسط لیاقت حاصل خواهد کرد و نیز در ملازمت ہم متوسط خواهد ماند و آیندہ حالات این فرزند پسندیدہ تر خواهد شد و در مزاج این تبدیلی بنظور خواهد آمد بامہوار یکصد روپیہ منصبدار سرکار آصفیہ است و امید است کہ آیندہ از دیگر خدمات سرکار آصفیہ کہ زاید المشاہیرہ باشند ممتاز خواهد شد۔

(۱۲۶) نہایت سنجیدہ و لائق و ذمی علم و خلیق و ہوشیار و ذمی مروت و ذمی محبت و ذمی قابلیت و عابد و زاهد است و در علم انگریزی ہم کامیاب است و ہمہ ذنوب امید با صرف ازین فرزند است و یقین است کہ این فرزند بچو اجداد خود در علوم ظاہری و باطنی کامیابی حاصل خواهد کرد۔ و نیز در دنیا علومی مراتب علیہ حاصل خواهد نمود و نیز کما حقہ بکار اعزہ خواهد آمد خداوند کریم در ہمہ ارادات نیک این را کامیاب گرداند فی الحال منصبدار سرکار آصفیہ است و یکصد مہوار می یابد۔

(۱۲۷) این حافظ قرآن است و از یک چشم نابینا و از چشم دیگر چیزے بینا نہایت سنجیدہ و متقی و عابد و زاهد است و چیزے در علوم ہمارت میدارد و امید ترقی است۔

(۱۲۸) این طفل ۳ سالہ در حیدرآباد انتقال کرد و در تکیہ چادر گھاٹ مدفون است اگر زندہ بماند لایق ترین اعزہ خود می شد۔

(۱۲۹) این طفل روزی که در حیدرآباد زاده انتقال کرد روز و نیم والدۀ او انتقال کرد و والدۀ  
در مقبره حضرت نورالدین شاه صاحب قادری مدفون اند و در مکان قدیمی واقع حشمت گنج  
(۱۳۰) در دہلی نزد والدۀ خود موجود است نهایت سلیم الطبع نیک سیرت از غنوں زنان شرفا واقف  
و از نوشت و خواندہم واقف است امید است از مجید الدین خان منسوب خواهد شد۔  
(۱۳۱) خوشنویس است و سلیم الطبع و چیزے بطرف علوم راغب ممکن است کامیابی  
حاصل کند۔

(۱۳۲) مثل همیشه خود نمبر (۱۳۰) ممکن است کہ بہ سعید الدین خان منسوب شود۔

(۱۳۳) مثل برادر خود نمبر ۱۳۱۔

(۱۳۴)

(۱۳۵)

(۱۳۶) بتاریخ ۲۳ ذیقعدہ ۱۲۵۶ھ تولد شد و لا از صاحبزادی سلام صاحب و بعد از آن  
از دختر حاجی عبدالسلام عقد کرد و در رجب ۱۲۵۶ھ بوجہ ہیضہ فوت شد و در مقبره آخوند صاحب  
مدفون شد۔

(۱۳۷) بتاریخ ۱۵ رجب ۱۲۵۹ھ تولد شد و از دختر نجم الدین کاتب شادی کرد و بتاریخ ۱۵ رجب  
۱۲۵۹ھ فوت شد و در مقبره آخوند صاحب مدفون شد۔

(۱۳۸) بتاریخ ۲۳ ربیع الثانی ۱۲۶۱ھ تولد شد و از دختر احمد شاه منسوب شد۔

(۱۳۹) بتاریخ ۵ ذیقعدہ ۱۲۶۹ھ تولد شد و در رمضان ۱۲۷۳ھ فوت شدہ بمقبره  
آخون صاحب مدفون گردید۔

(۱۴۰) بتاریخ ۸ صفر ۱۲۷۳ھ تولد شدہ بعد ۳۰ ماہ انتقال کرد۔

(۱۴۱) بتاریخ ۱۹ جمادی الثانی ۱۲۷۴ھ تولد شد و از احمد شاه منسوب شد و در ۱۳ صفر  
یک دختر مسماة زینب بی بی گذاشته فوت شد۔

(۱۴۲) بتاریخ ۱۴ صفر ۱۲۷۴ھ تولد شد و از نجم الدین شاہ صاحب عقد شد و در ۱۳ صفر  
یک دختر مسماة ساجدہ بی بی گذاشته فوت شد۔

(۱۴۳) بتاریخ ۲۹ رمضان ۱۲۷۹ھ تولد شد۔

(۱۴۴) بتاریخ ۱۸ ذیحجہ ۱۲۷۹ھ تولد شد و از محمد شاه خاندان غیر عقد شدہ در ۱۳ صفر  
بمقبره آخوند صاحب مدفون شد۔

- فوت شد و اولاد او نیز فوت شده - یک فرزند و دو دختر داشت -
- (۱۳۵) بتاریخ ۲۷ - شوال ۱۲۸۵ هـ تولد شد و از نورالدین پیرسید حمید الدین شاه از خاندان خود عقد شده یک پسر تولد شد و پسر او خود فوت شده در ۱۳۸۵ هـ -
- (۱۳۶) بتاریخ ۱ - صفر ۱۲۸۵ هـ تولد شد در عمر یازده سالگی از کشمیر به شکر رسیده نزد مولوی عبدالسلام صاحب عزیز خود تا هفت سال مانده از انجا به بمبئی و از انجا بحیدرآباد و از انجا بزیارت حرمین شریفین مشرف شده و سپس آمد -
- (۱۳۷) بتاریخ ۴ - شعبان ۱۲۸۵ هـ تولد شد و به نورالدین از خاندان غیر منسوب شده بتاریخ ۶ شوال ۱۲۸۵ هـ فوت شده در مقبره کجیادفون شد -
- (۱۳۸) بتاریخ دهم ربیع الاول ۱۲۸۵ هـ هجری تولد شد و از صدرالدین فرزند سید جلال الدین منسوب شد -
- (۱۳۹) بتاریخ نوزدهم ربیع الآخر ۱۲۸۵ هـ تولد شد و از دختر لطف الله شاه منسوب شد -
- (۱۴۰) نهم سال انتقال کردند -
- (۱۴۱) در ماه ربیع الاول ۱۲۸۵ هـ تولد شد -
- (۱۴۲) بتاریخ ۲۷ ربیع الاول ۱۲۸۵ هـ تولد شد -
- (۱۴۳) بتاریخ ۷ - رجب ۱۲۸۵ هـ تولد شد و در امرت سر مقیم است و در انجا توطن ختیار کرده است پیری مریدی میکند در محله بنگالی قلعه - امرت سر میماند -
- (۱۴۴) در ۱۲۸۵ هـ تولد شد -
- (۱۴۵) بتاریخ ۱۹ محرم ۱۲۸۵ هـ تولد شد -
- (۱۴۶) بتاریخ ۹ جمادی الثانی ۱۲۸۵ هـ تولد شد -
- (۱۴۷) بتاریخ ۱۲ - ربیع الاول ۱۲۸۵ هـ تولد شد -
- (۱۴۸) یک و نیم ساله فوت گردید -
- (۱۴۹)
- (۱۵۰)
- (۱۴۱)
- (۱۴۲)

(۱۶۳)

(۱۶۴)

(۱۶۵)

(۱۶۶)

(۱۶۷)

(۱۶۸)

(۱۶۹)

(۱۷۰) بتاريخ ۲۹ - صفر ۱۲۴۳ هـ تولد شد -

(۱۷۱) بتاريخ ۲۲ - جمادی الثانی ۱۲۴۵ هـ تولد شد -

(۱۷۲)

بیان احتیاط مؤلف  
در تالیف کتاب و خاتمه

صاحب روضۃ السلام گویشتر حالات حضرت آخون صاحب در کتاب خود  
نوشته است - لیکن چندان که حالات اقرابای حضرت و تعلقات خانگی بیان  
کرده است بمقابلہ مکاتیب والدہ بزرگوار حضرت و فرزندان حضرت و نیز دیگر تحریرات خلفای حضرت  
اکثر غلط ثابت میشوند صرف تا ئید بعض حالات حضرت و ظهور خوارق البتہ از دیگر کتب و مکاتیب  
میشود و وجه این غیر ازین معلوم نمیشود کہ صاحب روضۃ السلام محقق نبود خبر سے کہ می شنید بلا لحاظ علم  
واقفیت ناقل و حیثیت ناقل و حالات ناقل و پابندی اصول اعتبار نقل بلا تحقیق عمتبار میکرد  
و بر همچنین مبادی مجهولہ قیاسات قایم میکرد - پس بوجہ مذکورہ روایات صاحب روضۃ السلام بغیر  
از تیکہ تا ئید آن از طریق دیگر شود قابل اعتبار نمیشوند - لهذا منبجہ اندراجات روضۃ السلام تا ئید  
اموری کہ از دیگر کتب و مکتوبات خلفای حضرت و تحریرات اراکین این خاندان گردید درین  
کتاب درج نمودم و اموری کہ تا ئید آن از کدامی چیز دیگر نشد اثر گذار شتم بہر حال تحقیق کامل حالاتی کہ  
بہم رسیدند درج این کتاب نمودم و در تحقیق احتیاط کامل بکار بردم - واللہ اعلم بالصواب  
والیہ المرجع والمآب - حالاتی کہ درین کتاب مندرج کرده شدہ اند نہایت مختصرا اند در تفصیل  
حالات بزرگان این خاندان ہستم اگر وقتی دست داد و حالات بہم رسیدند در جلد دوم این کتاب  
درج خواہم کرد - جلد اول را برین ختم میکنم -

زما ہر مورہ خاک افتد بجائے  
کہ ہستی را نمی بینم بقائے  
اکنڈ در کار این مسکین دعائے

بماند سالہا این نظم و ترتیب  
غرض نقشی ست کز مایا و ماند  
ولی صاحب دلی روزی بر حمت

و آخر دعوانا ان الحمد للہ رب العالمین

تَمَّتْ









RK ۲۹۷۶۷

آخری درج شدہ تاریخ پر یہ کتاب مستعار  
لی گئی تھی مقررہ مدت سے زیادہ رکھنے کی  
صورت میں ایک آنہ یومیہ دیرانہ لیا جائے گا۔

---

